

NEMO ME IMPUNE LACESSET – SORS BONA NIHIL ALIUD. O ŽIVOTU I RADU NIKOLE VII. ZRINSKOG (1620. – 1664.)

U članku se na temelju rezultata historiografije i odabranih izvora predstavljaju izabrani aspekti života i rada Nikole VII. Zrinskog (Čakovec, 3. svibnja 1620. – šuma Otok kraj Kuršanca, 18. studenoga 1664.), pri čemu su o njegovu književnom stvaralaštvu i posjedima dane samo najosnovnije obavijesti. Članak predstavlja informacije o rođenju, djetinjstvu, školovanju, obiteljskoj situaciji te vojnoj i političkoj karijeri, koja uključuje poslove ugarskoga kraljevskog konjušara (1628. – 1664.), nasljednog kapetana Legrada i čitavog Međimurja (1640. – 1664.), carskog komornika (1637. – 1664.), hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana (1647. – 1664.), zaladskog i šimeškog (šomođskog) župana (1646. – 1664.) i tajnog savjetnika (1659. – 1664.), ali i pozicioniranje kao vođe otpora bečkom apsolutizmu. Tekst se bavi i izabranim prinosima kulturi, vezama s crkvom i smrti Nikole VII. Zrinskog te pitanjima identiteta. U prilogu se objavljuje 20 izabranih pisama Nikole VII. Zrinskog pisanih između 1642. i 1664. godine. Jedno od tih pisama pisano je hrvatskim jezikom, a 19 pisama prvi je put prevedeno na hrvatski jezik. U prijevodu na hrvatski donosi se i spis o sklapanju saveza između Wesselényija, Nádasdyja i Nikole VII. Zrinskog iz rane jeseni 1663. za koji se ranije smatralo da predstavlja spis o savezu Petra Zrinskog, Wesselényija i Nádasdyja, dio argumentacije Nikole Zrinskog u vezi s prepirkom sa zapovjednikom carske vojske Montecuccolijem oko Novog Zrina iz 1664. i memorandum Nikole Zrinskog caru i kralju Leopoldu iz 1664. godine.

Ključne riječi: Nikola VII. Zrinski; obitelj Zrinski; hrvatska povijest; mađarska povijest; 17. stoljeće; rani novi vijek.

Uvod

Dva portreta koja je izradio portretist Elias Wiedemann s dva gesla Nikole VII. Zrinskog, mladenačkog *Nemo me impune lacesset* (Neka me nitko nekažnjeno ne provocira) iz 1646., odnosno 1648. i zrelog *Sors bona nihil aliud* (Malo sreće i ništa više) iz 1652., u simboličkom smislu prikazuju dvije faze života Zrinskog. Elias Wiedemann napravio je dvije grafike u središtu kojih

je identičan lik Nikole VII. Zrinskog s istim geslom *Nemo me impune lacesset*. Izgled Zrinskoga identičan je, samo je napisan drugačije, a na jednoj od tih inačica Widemannova portreta nije upisana godina. Zrinski je na njoj upisan kao ban Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, a ne kao general-bojnik. Kako je banom postao krajem prosinca 1647., vjerojatnije je da je natpis iz 1648. godine, a on glasi: COM(ES) NICOLA(US) a ZRINIO EQ(UES) AVR(EIS) REG(NORUM) DAL(MATIAE) CRO(ATIAE) et SCLAV(ONIAE) BAN(US) AGAZ(ONUM) REG(IS) IN HUNG(ARIAE) M(A)G(ISTE)R COMIT-(ATUUM) SZAL(ADIENSIS) et SIM(IGIENSIS) SVPREMUS COMES CONFINIORUM REGNI SCLAVONIAE COLAPIANORUM SVP(REMUS) nec non PRAE(SES) LEGRAD(IENSIS) et totius INS(ULAE) MVRAK(ÖZ) HAER(EDITARIUS) CAP(ITANEUS) S(ACRAE) C(AESAREAE) R(EGIAE)Q(UE) M(AIESTATIS) Cons(iliarius) Cam(ararius). U prijevodu bi to bilo: Grof Nikola Zrinski... Kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije ban, kraljevski konjušar u Ugarskoj, veliki župan Zale i Somogy, vrhovni grof krajine Slavonije, Pokuplja vrhovni, nasljedni Legrada i čitavog Međimurja kapetan, Svetog Carskog i Kraljevskog Veličanstva komorni savjetnik. Druga inačica Widemannovog portreta u natpisu ističe Zrinskog kao general bojnika - per EXERC(ITUS) GER(MANI)COS VIG(ILIARUM) SVP(REMUS) PRAEF(ECTUS). Na njoj je upisana godina 1646.¹

Na portretima su prikazane i dvije različite fizionomije. Tako je na grafici iz 1646. – 1648. vidljiva gotovo dječaćka osoba pune snage, pa i prkosa, a ta slika kao da odaje karakter sangvinika. Na drugoj grafici iz 1652. vidimo naizgled ispijenog čovjeka koji kao da na leđima nosi velik teret, a iz izgleda i poruke možda bi se mogao nazrijeti melankolični element karaktera. Između ta dva portreta i različitih gesla napisanih na njima može se pratiti transformacija i sazrijevanje Nikole VII. Zrinskog, koji je u međuvremenu postao general, izašao iz kaosa Tridesetogodišnjeg rata, dva se puta oženio, izgubio dijete s prvom suprugom, vodio oružane sukobe s Gašparom Draškovićem i Osmanlijama, objavio knjigu *Adriai tengernek syrenaia* te postao hrvatsko-slavonsko-dalmatinskim banom.

1 O portretima Nikole VII. Zrinskog iscrpno: Gisela Cenner Wilhelmb, *A Zrínyi család ikonográfiája*, Balassi Kiadó, Budapest 1997.; Margarita Šimat, Portreti Nikole i Petra Zrinskih, ikonografska emisija značaja i prezentacija, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 59-134; Margarita Šimat, Portreti Nikole i Petra Zrinskog u europskoj grafici XVII. stoljeća, *Zrinski i Europa 2*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2003., 58-179.

Slika 1. Portret Nikole VII. Zrinskog s geslom *Nemo me impune lacesset* iz 1646.

Slika 2. Portret Nikole VII. Zrinskog s geslom *Sors bona nihil aliud* iz 1652.

Nikola VII. Zrinski,² potomak bibrirskih knezova (Šubića)³, kasnijih Zrinskih⁴, spada među najznamenitije osobe mađarske⁵ i hrvatske povijesti 17. stoljeća.⁶ O

- 2 U hrvatskoj je historiografiji među prvima dodatak VII. uz ime Nikole Zrinskog počela upotrebljavati Nataša Štefanec u članku: Braća Nikola i Petar Zrinski. Velikaška obitelj u srednjoeuropskim vojno-političko-ekonomskim konstelacijama, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 387. S vremenom je naziv Nikola VII. uglavnom prihvaćen u hrvatskoj historiografiji, pa ćemo se njime služiti i u ovom članku.
- 3 Damir Karbić, Suzana Miljan, Knezovi Zrinski u 14. i 15. stoljeću između staroga i novoga teritorijalnog identiteta, u: *Susreti dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, ur. Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner, Zagreb 2012., 15-43; Vezu bibrirskih knezova i Nikole VII. Zrinskog potvrđuje i najnovija verzija rodoslovlja objavljena u knjizi: Dragutin Feletar, Hrvoje Petrić, Nevio Šetić, *Zrinski & Frankopani. 100 godina od povratka u domovinu*, Meridijani, Zagreb 2019., između 36. i 37. stranice.
- 4 Nataša Štefanec, Zrinski Family in the Croatian Historiographic Discourse. A Case-Study of the Construction in National Identity, u: Wilhelm Kühlmann, Gábor Tuskés, Sándor Bene (ur.): *Militia et Litterae: Die beiden Niklaus Zrinyi und Europa (= Frühe Neuzeit. Band 141)*. Walter de Gruyter, 2010., 391-410.
- 5 Od temeljnih knjiga mađarskih autora o Nikoli VII. Zrinskom valja izdvojiti petoknjžje koje je napisao Károly Széchy, *Gróf Zrinyi Miklós (1620-1664)*, Budapest, Magyar Történelmi Társulat, knj. 1-5, 1896-1902; zatim knjige: Tibor Klaniczay, *Zrinyi Miklós – MTA Irodalomtörténeti könyvtár 14*, Budapest 1964. (drugo izdanje); Géza Perjés, *Zrinyi Miklós és kora*, Budapest 1965., drugo prošireno izdanje: Osiris monográfiák, 2002; Ágnes R. Várkonyi - *Európa Zrinyije - Válogatott tanulmányok*, Argumentum Kiadó, Budapest 2010.
- 6 Dinko Šokčević, *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*, Durieux, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2016., 171.

njemu je mnogo više pisano iz perspektive znanosti o književnosti negoli iz perspektive povijesnih znanosti. Stoga ne treba čuditi kako je Géza Pálffy⁷, kao jedan od najagilnijih povjesničara ranoga novog vijeka iz Mađarske, napisao da „unatoč uzornoj stručnoj literaturi političko-vojna karijera“ Nikole VII. Zrinskog tek „čeka modernu obradu“.⁸ I hrvatski povjesničari, poput Mije Korade, u principu se slažu s time spominjući pri tome kako je Nikola Zrinski „na neki način zaboravljen“ u hrvatskoj historiografiji, „osobito njegova uloga u političkoj i vojnoj povijesti Hrvatske.“ Iako to stoji, s time se ne bismo mogli složiti u potpunosti jer su hrvatski povjesničari ipak dali niz doprinosa poznavanju brojnih aspekata života i rada Nikole VII. Zrinskog, pogotovo u posljednjim desetljećima.⁹ Možda je ponajprije izostao jedino opširnije napisan pregledni životopis Nikole VII. Zrinskog na hrvatskom jeziku, koji bi pokušao sažeti najvažnije rezultate dosadašnjih istraživanja i ukazati na stupanj istraženosti pojedinih aspekata njegova života i djelovanja prvenstveno obrađujući njegovu političku i vojnu karijeru.

Nezaobilazna je činjenica kako je o Nikoli VII. Zrinskom pisano mnogo i vrlo intenzivno u mađarskoj historiografiji, a mnogi se istraživači kontinuirano bave raznim aspektima njegova djelovanja sustavno otvarajući nova pitanja, posebice vezana uz njegov književni rad.¹⁰ Treba spomenuti i kako Nikola VII.

7 Géza Pálffy, *Verschiedene Loyalitäten in einer Familie. Das kroatisch-ungarische Geschlecht Zrinski/Zrinyi in der „supranationalen“ Aristokratie der Habsburgermonarchie im 16. und 17. Jahrhundert*, u: Wilhelm Kühlmann, Gábor Tüskés, Sándor Bene (ur.): *Militia et Litterae: Die beiden Niklaus Zrinyi und Europa (= Frühe Neuzeit. Band 141)*. Walter de Gruyter, 2010., 11-32.

8 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljevstva i u Habsburškoj Monarhiji)*, Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner (ur.), *Susret dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Matica hrvatska, Zagreb 2012., 119.

9 Od starijih preglednih životopisa Nikole VII. Zrinskog spomenimo samo dva: Ferdo Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*, u: *Posljedni Zrinski i Frankopani*, Zagreb s.a., 9-32; Rudolf Horvat, *Poviest Međimurja*, Hrvatsko prosvjetno-poviestno društvo „Hrvatski Rodoljub“, Zagreb 1944., 70-82, 89-123. Od novijih radova istaknimo tek neke od kojih mnogi obuhvaćaju i hrvatsku i mađarsku historiografiju: Jadranka Damjanov (ur.), *Zrinski i Europa*, knj. 1-2, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 2003.; Nataša Štefanec, Braća Nikola i Petar Zrinski. Velikaška obitelj u srednjoeuropskim vojno-političko-ekonomskim konstelacijama, *Zrinski i Europa*, Zagreb 2000., 387-396; Zoran Ladić, Đuro Vidmarović (ur.), *Povijest obitelji Zrinski (Zbornik)*, Matica hrvatska, Zagreb 2007.; Nataša Štefanec, Nikola VII. Zrinski, *Croatica. Hrvatski udio u svjetskoj baštini* (osmislio i uredio Neven Budak), 1, Zagreb 2007., 347-351; *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana*, Juraj Kolaric (ur.), *Zrinska garda, Čakovec 2011*; Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner (ur.), *Susret dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Matica hrvatska, Zagreb 2012.; Dragutin Feletar, Juraj Kolaric (ur.), *Nikola Zrinski VII. i utvrda Novi Zrin. 350 godina (1664.-2014.)*, *Zrinska garda: Zagreb – Čakovec 2015.*; opširnije obavijesti u: Krešimir Regan, Vlatka Dugački, *Historiografija o Zrinskima – izbor*, Državni arhiv za Međimurje, Štrigova 2017.

10 Spomenimo tek mali dio od novijih zbornika, knjiga i članaka: Sándor Bene, Gábor Hausner (ur.), *A Zrínyiek a magyar és a horvát históriában. Budapest: Zrínyi Kiadó 2007*; Wilhelm Kühlmann, Gábor Tüskés, Sándor Bene (ur.): *Militia et Litterae: Die beiden Niklaus Zrinyi und Europa (= Frühe Neuzeit. Band 141)*. Walter de

Zrinski nije nepoznat u historiografijama izvan Mađarske i Hrvatske.¹¹ Najosnovnije informacije o njemu mogu se saznati i putem važnih enciklopedija poput *Encyclopaedije Britannice*.¹² Ovaj članak, koji izostavlja književnu valorizaciju Nikole VII. Zrinskog, nema pretenziju na ukazivanje kojim bi sve smjerovima mogla ići „moderna obrada“ političko-vojne karijere Nikole VII. Zrinskog koju zaziva Géza Pálffy, no kroz obavijesti o izabranim dijelovima života i djelovanja Zrinskog možda može biti poticaj istraživačima da krenu prema tome.

Nikola VII. Zrinski važna je osoba i hrvatske i ugarske tradicije te je imao velik ugled diljem Europe i u vrijeme svojega života. Brojni europski umjetnici ostavili su njegove portrete¹³ i druge likovne prikaze,¹⁴ a u Londonu je 1664. objavljen i njegov životopis.¹⁵ Njime su se bavili i osmanski pisci poput Evlije Čelebije.¹⁶

Gruyter, 2010; Géza Pálffy, *Költő és hadvezér? A politikus, katona és költő-író Zrínyi Miklós különféle lojalitásai és identitásai, Hadtörténelmi Közlemények*, sv. 4, 127, Budapest 2014, 867-880; Sándor Bene, Zrínyi Miklós élete, *Zrínyi Album*, Hausner, Gábor (ur.), Budapest, Hadtörténelmi Múzeum; Zrínyi Katonai Kiadó, 2016., 28-56; osim preglednog teksta koji je napisao Bene, mnogo drugih zanimljivih radova je sadržano u: *Zrínyi Album*, Hausner, Gábor (ur.), Budapest, Hadtörténelmi Múzeum; Zrínyi Katonai Kiadó, 2016.; Gábor Hausner, *Zrínyi Miklós*, Kossuth: Budapest 2018; Gábor László Hausner (ur.) *Zrínyi Miklós hadtudományi munkái*, Budapest 2021. Postoji i prijevod ove knjige na engleski jezik *Miklós Zrínyi and His Works on Military Science*, Zrínyi Kiadó, Budapest 2021., s uvodnom studijom koju je napisao József Padányi. Također čemo se na dio radova o Zrinskom osvrnuti kroz reference u tekstu koji slijedi.

- 11 Historiografiju francuskog govornog područja predstavila je Sabine Florence Fabijanec, Zrinski i Frankopani u historiografiji francuskog govornog područja, *Povijest obitelji Zrinski*, zbornik, Matica hrvatska, Zagreb 2007., 351-370; Charles Wojatsek, Zrínyi: poète, écrivain, homme d'état et soldat, *Études Slaves et Est-Européennes / Slavic and East-European Studies*, vol. 11, no. ¾, 1966/67., 91-108; Robert A. Kann, *A History of the Habsburg Empire 1526-1918*, University of California Press, Berkeley – Los Angeles – London 1980., 72, 77, 115, 147; R. J. W. Evans, *The Making of the Habsburg Monarchy*, Clarendon Press, Oxford 1979., 243, 256, 262, 313; Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*, Školska knjiga, Zagreb 1992., 114; Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1618-1815*, second edition, Cambridge University Press, Cambridge, 2000., 66-68; Paula Sutter Fichtner, *The Habsburg Monarchy, 1490-1848*, Palgrave Macmillan, New York 2003., 142; Piotr S. Wandycz, *Cijena slobode. Povijest Srednjoistočne Europe od srednjega vijeka do danas*, Srednja Europa, Zagreb 2004., 102, 115, 366.
- 12 <https://www.britannica.com/biography/Miklos-Zrinyi> (pristupljeno: 30. 8. 2021.).
- 13 Margarita Šimat, Portreti Nikole i Petra Zrinskog u europskoj grafici XVII. stoljeća, *Zrinski i Europa*, knj. 2, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2003., 58-180.
- 14 Gábor Tüskés, Zur Ikonographie der beiden Nikolaus Zrínyi, u: Wilhelm Kühlmann, Gábor Tüskés, Sándor Bene (ur.): *Militia et Litterae: Die beiden Niklaus Zrínyi und Europa (= Frühe Neuzeit. Band 141)*. Walter de Gruyter, 2010., 319-387.
- 15 *The conduct and character of Count Nicholas Serini, Protestant Generalissimo of the auxiliaries in Hungary, the most prudent and resolved champion of Christendom: With his parallels Scanderbeg & Tamberlain. Interwoven with the principal passages of the Christians and Turks discipline and success, since the infidels first invasion of Europe, in the year 1313*, Printed for Sum. Speed, at the Rainbow in Fleet-Street, London 1664. Nepoznati autor, Engleski životopis (prijevod Margarita Šimat), *Zrinski i Europa*, knj. 2, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2003., 197-259; Margarita Sveštarov Šimat, Ikonografske referencije europskog prijama Nikole Zrinskog u engleskom životopisu iz 1664., *Povijest obitelji Zrinski*, zbornik, Matica hrvatska 2007., 297-318.
- 16 Anđelko Vlašić, *Obitelj Zrinski u Putopisu Evlije Čelebija i usporedba s neosmanskim izvorima, Povijesni prilozi*, 52, Zagreb 2017., 29-52.

Djetinjstvo

Do sada se u literaturi uglavnom smatralo kako je Nikola VII. Zrinski bio rođen 1. svibnja 1620., iako je prije iznošeno mišljenje da je rođen koju godinu prije toga. Ranija godina rođenja mogla se također pretpostaviti iz podatka Jurja Rattkaya, koji je u svojoj knjizi napisao kako je Nikola postao banom „u ovoj njegovoj dobi koja još nije dosegla trideset godina“. To bi značilo da je Nikola Zrinski 1647. imao manje od trideset godina, tj. da je rođen oko 1618. godine.¹⁷ U posmrtnom govoru Nikoli VII. Zrinskom od 1. prosinca *Da er den verwichenen 1. May das 46. Jahr erfüllt hat* piše kako je proteklog 1. svibnja napunio 46 godina, što bi otvaralo mogućnost da je rođen 1618. godine.¹⁸ Životopis Nikole VII. Zrinskog na engleskom jeziku iz 1664. kao datum rođenja donosi 14. studenoga 1612., što je u potpunosti pogrešno.¹⁹ Vitezovićeva kronika donosi podatak: „1620. Na 2. dan Rosnyaka, vu Chakovcu porodilsze je Mikula Jurja Zrinszkoga Szin, sztrah, y bich Turszki“, prema kojem bi on bio rođen 2. svibnja 1620. u Čakovcu.²⁰ Taj podatak nije daleko od obavijesti da se Nikola VII. Zrinski rodio 3. svibnja 1620. u Čakovcu, što je na osnovi novog izvora utvrdio Béla Hanák.²¹ Stoga taj datum možemo uzeti kao najprihvatljiviji. Krsni kumovi Nikole VII. Zrinskog bili su podžupan Varaždinske županije i pisac Grgur Pethő de Gerse²² te njegova supruga Ana Patačić.²³

17 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb, Hrvatski institut za povijest, 2001., 280.

18 Ferenc Salamon, Halotti beszéd gróf Zrínyi Miklós fölött 1664-ben. *Budapesti Szemle* 1886. 47. kötet 117. szám 404–422.

19 Engleski životopis, 226.

20 Pavao Ritter Vitezović, *Kronika, aliti szpomenek vszega szveta vekov : ou doa dela razredjen, koterih pervi dersi, od pochetka szveta do Kristussevoga narojenja; drugi: od Kristussevoga porojenja do izpunenja letta 1744. / Szlosen, y na szvetlo dan po Paulu Vitezovichu, zlatomu vitezu, y prvomu Horvatszkoga Orszaga Stamparu*, Zagreb 1744., 185.

21 Béla Hanák: Genealógiai tévedések a XVI-XVII. századi arisztokrata családknál: Zrínyi Miklós (1620–1664), *Matrikula*, III. évf. 4. sz. (2013. dec.), 60.

22 Hrvatski i ugarski političar te kroničar rođen vjerojatno u Beli, južno od Varaždina oko 1570. Umro je 1629. „Od 1595. do 1622. u više je navrata bio zastupnik u zajedničkom hrvatsko-ugarskom saboru. God. 1596. bio je izabran za zemaljskoga kapetana, te je tu dužnost obavljao do 1598., a potom je bio kapetan Babócsa (1599). Spominje se među velikašima koji su 1606. potvrdili mir između rimsko-njemačkog cara Rudolfa II. Habsburškoga i kneza Istvána Bocskaya, a 1607. nalazio se u izaslanstvu hrvatskog plemstva kod Rudolfa II. u Pragu. God. 1620. bio je član povjerenstva koje je trebalo osigurati očuvanje prava Hrvatskoga Kraljevstva te sa Štajerskom i Koruškom dogovoriti savez radi obrane, a 1622. kao hrvatski zastupnik u zajedničkom hrvatsko-ugarskom saboru prosvjedovao je protiv banove samovolje. Istodobno je obavljao dužnost podžupana Varaždinske županije. Zajedno s bratom Krstom sukobio se sa Zagrebačkim kaptolom oko Varaždinskih Toplica. Napisao je kroniku pod naslovom *Kratka mađarska kronika (Rövid magyar kronika, 1660)*, koja obuhvaća razdoblje 1572–1626. te donosi podatke važne i za hrvatsku povijest.“ Pethő de Gerse, Grgur. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (pristupljeno: 30. 8. 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=47877>).

23 Béla Hanák: Genealógiai tévedések a XVI-XVII. századi arisztokrata családknál: Zrínyi Miklós (1620–1664), 61.

U najranijoj dobi njegov je otac Juraj V. bio rijetko kod kuće, pa je Nikolu VII. i brata Petra (1621. – 1671.) odgajala majka Magdalena Széchy od Rima-Széchy.²⁴ Iako Ferdo Šišić piše da „Juraj Zrinski nije doduše ostavio testamenta, no još 21. februara 1626. prije polaska u tridesetogodišnji rat obratio se iz Beča na svog prijatelja nadbiskupa ostrogonskoga Petra Pázmánya, koji ga je (1619.) s protestantizma preveo na katolicizam, s molbom da se brine za djecu, ako se ne bi vratio iz rata“,²⁵ podaci ukazuju da je 14. prosinca 1626. Juraj V. Zrinski u kuriji nadbiskupa Pázmányja izdiktirao oporuku koju je potvrdio svojim pečatom: „Ja, grof Juraj Zrinski, slavonski ban, Njegovoga Veličanstva gospodina cara i kralja glavni konjušar u Ugarskoj, savjetnik, njegov komornik, glavni general kanjiške krajine itd... Kako sam po ovoj oporuci svu nepokretnu i pokretnu imovinu ostavio svojim ljubljenim sinovima, preporučam ih svom milostivom gospodaru, moćnom Ferdinandu II. rimskom caru, ugarskom i češkom okrunjenom kralju za tutorstvo i zaštitu, ponizno moleći u ime jedinog Boga Njegovo Veličanstvo, kako su moji preci kao i ja sam, pokazivali odanost austrijskom dvoru i miloj domovini, i uzimajući u obzir našu vjernu službu, udostojite se vašom milosti, očinskom brigom i bogobojaznošću, moja dva ljubljena sina odgajati u katoličkom duhu (gdje i kako to želi Njegova Visost), tako da kada se i oni odgoje sa zadovoljstvom i od koristi služe Bogu, majci Crkvi, Njegovom Veličanstvu i Domovini. Nakon Njegove Visosti, mog milostivog gospodara i okrunjenog kralja, imenujem glavnim skrbnicima, kao prvog mog dragog oca ostrogonskog nadbiskupa, drugog generala Slavonske krajine, trećeg zagrebačkog biskupa, četvrtog gospodina Stjepana Patačića i petog gospodina Tomu Mikulića. Gospodinu Franji Batthyányu, osvjedočenom vjernom slugi, ostavljam brigu za sve posjede, tako da od gospode skrbnika bude ovisan, a da ga drugi ne ograničavaju...“ No kralj je na savjetovanju koje je održano nakon smrti Jurja V. Zrinskog, umjesto ostrogonskog nadbiskupa Pázmányja, skrbnikom imenovao vackog biskupa Istvána (Stjepana) Sennyeya.²⁶

24 Marijana Korunek utvrdila je kako „svi pogrešno navode njezin pravilan plemićki predikat Rima-Seči (Széchy), pošto je izvorna rodbina plemića Seči (Széchy) pl. Gornjelendavskih, gospodara Gornje Lendave, Murske Sobote, Dobre (Neuhaus) i zemljišta benediktinske opatije u Szentgotthárdu (Monoštru), nestala već 1540. godine i zapravo se radilo o njihovim nasljednicima iz Rimavske Seči u južnoj Slovačkoj, koji u drugoj polovici 16. stoljeća dobivaju pravo na dio njihovog nasljedstva i tada dolaze u Gornju Lendavu.“ Marijana Korunek, *Razvoj kompleksa pavlinskoga samostana Blažene Device Marije in Vseh Svetih v Šenkovcu (1376–1786) v luči zgodovinskih in arheoloških raziskav / Razvoj kompleksa pavlinskoga samostana Blažene Djevice Marije i svih svetih u Šenkovcu (1376 - 1786) u svjetlu povijesnih i arheoloških istraživanja*, doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, Maribor 2015., 51.

25 Ferdo Šišić, Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, u: *Posljedni Zrinski i Frankopani*, Zagreb s.a., 10.

26 Sándor Takáts, *Magyar küzdelmek*, 1, Genius, Budapest 1929., 73-76. Prijevod: Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih. Život na zrinskim dvorovima, utvrdama i vlastelinstvima u 16. i 17. stoljeću s knjigama receptata*, Meridijani, Zagreb 2016., 269-270.

Skrb o braći preuzeli su skrbnici jer se, po jednoj verziji, njihova majka nakon smrti oca Jurja V. 1626. udala za Nikolu III. Mlakovečkog (Malakoczyja), a po drugoj joj nije mogla biti povjerena skrb za djecu jer je bila protestantske vjere.²⁷ Ferdo Šišić objašnjava da, prema tadašnjem zakonu, „ako nije po smrti očevoj ostalo braće, ili ako bi otac umro bez oporuke, kojom bi odredio skrbnike svojoj djeci, išlo je to pravo kralja.“

Kako su dva skrbnika ubrzo umrla – biskup Domitrović 1628., a protonotar Patačić 1630. – dalje je nastavilo djelovati skrbničko povjerenstvo sastavljeno od četiri člana: biskup Váca (kasnije Vesprema, pa Gyóra) István (Stjepan) Sennyey, general Hrvatske krajine Sigismund Trautmannsdorff, kraljevski personal Toma Mikulić od Brokunovca te vicegeneral kaniške krajine Franjo Batthyány, unuk Nikole IV. Zrinskog, koji je preuzeo neposrednu brigu nad djecom i imanjima. Braća su dio djetinjstva provela u dvorcu Franje Batthyányja u Güssingu (Novom Gradu, **Németújváru**).²⁸ Ferdo Šišić piše da je Franjo Batthyány Nikolu i Petra Zrinskog doveo pred kralja Ferdinanda II. kada je 1628. posjetio Čakovec i poželio ih vidjeti,²⁹ no nije moguće da je to bilo te godine jer je Franjo Batthyány umro 1625.³⁰

Na tada još uvijek luteranskom dvoru obitelji Batthyány u Güssingu (Németújvár, Novi Grad)³¹ za braću se dobro brinula Éva Lobkowitz Poppel (oko 1585./1590. – 1640.), udovica Franje Batthyányja. U prvom poznatom pismu Nikole i Petra Zrinskog, pisanom u Čakovcu 5. veljače 1627., obraćaju se upravo njoj upozoravajući da su imali zdravstvene probleme koji su poboljšani: „Neka Bog podari Tvoju visost dobrim, zdravim i sretnim životom. Sa zadovoljstvom smo primili pismo Tvoje visosti u kojem Tvoja visost prema nama pokazuje u svemu znakove ljubavi. Razumjeli smo: neka Bog dade, da i u budućnosti da Tvojoj visosti brigu o nama. Molimo Tvoju visost da nastavi s dobrim namjerama i za to

27 Magdalena Elizabeta Rima-Seči odrekla se protestantizma tek pred smrt, a preobratio ju je zamjenik priora pavlinskog samostana kraj Čakovca, o. Matija Selegović tek 1646. godine. Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, Meridijani, Zagreb – Čakovec 2017., 246.

28 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi = Zrínyi Miklós élete*, Zrínyi Album, Hausner, Gábor (ur.), Budimpešta, Hadtörténeti Múzeum; Zrínyi Katonai Kiadó, 2016, 31-32.

29 Ferdo Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*, 10.

30 *András Koltai*, Adam Batthyány und seine Bibliothek, *Amt d. Burgenländ. Landesregierung, Abt. 7 – Kultur, Wiss. u. Archiv, Hauptreferat Landesarchiv u. Landesbibliothek, Eisenstadt 2002.*, 296; *István Monok*, *Güssinški dvor obitelji Batthyány i njihova knjižna naobrazba*, Plava krv, crna tinta : knjižnice velikaških obitelji od 1500. do 1700.: međunarodna putujuća izložba : Zagreb, Bratislava, Martin, Budapest, Burg Forchtenstein, jesen 2005. - jesen 2007. [katalog izložbe], *Nacionalna i sveučilišna knjižnica*, Zagreb 2005., 87; Géza Pálffy, *Die Rolle der Familie Batthyány in der Grenzverteidigung Gegen die Osmanen im 16. und 17. Jahrhundert*, *Podravina : časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol. 8 No. 16, 2009., 82.

31 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 31.

molimo Tvoju visost. Naše zdravlje, u slavu Boga, sada je u podnošljivom stanju. Zahvaljujemo na poklonima Tvojoj visosti, koje smo u zdravlje Tvoje visosti potrošili. Adama Bottyányi, kojemu preporučamo svoje služenje, očekujemo u Čakovcu u kratkom vremenu. Gospodin Megyureczki i naš majstor (učitelj) nudi poniznu službu Tvojoj visosti, i sve što Tvoja visost zapovjedi, sa zadovoljstvom će ispuniti. Gospodin kancelar i više skrbnika danas poslijepodne su napustili Čakovec. Pored njih neka Tvoja visost, nama siročićima zapovjedi i vodi o nama brigu, a mi ćemo se Tvojoj visosti, kroz cijeli život, za to odužiti. Neka Bog drži Tvoju visost dugo u dobrom zdravlju.³²

Évu Lobkowicz Poppel braća Nikola i Petar Zrinski u pismu su zvali „majkom“, kao primjerice u onom od 31. ožujka 1629. iz Graza: „Nakon što smo poželjeli puno toga sretnog i dobrog, ponizno se preporučamo Tvojoj milosti, našoj ljubljenoj ženi majci. Primili smo poklon koji je poslala Tvoja milost, a pored toga i iskazanu dobru volju Tvoje milosti, prema nama. Na tome zahvaljujemo Tvojoj milosti i jako je Tvoja milost htjela znati kako smo mi obojica, Bogu hvala, u dobrom zdravlju, što i Tvoja milost na volju i puno godina, želimo. Uz mnoge dobre želje koje je uputila Tvoja milost, javila je Tvoja milost da ako u čemu oskudijevamo, da joj javimo. Za sada nemamo ništa, slava Božjeg imena, još ništa takvoga da nam nedostaje, a majka zna u čemu oskudijevaju mladići poput nas i u dobru volju Tvoje milosti prema nama mi ne sumnjamo.“³³

Nikola VII. Zrinski kao dijete je 1628. postao vrhovnim kraljevskim konjušarom, „dakle zastavnikom državnim, čiji je potpis i nazočnost bila potrebna kod sankcije saborskih zaključaka. I odista vidimo gdje on kao takav potpisuje zakonski članak od godine 1630.“³⁴

Školovanje i putovanje u Italiju

Na preporuku ostrogonskog nadbiskupa, odnosno ugarskog primasa Petra Pázmányja Nikola VII. i Petar Zrinski krenuli su na školovanje u Graz. Eva Lobkowicz Poppel poslala je s njima svojega vjernog čovjeka da im bude od pomoći tijekom školovanja. Braća su 31. ožujka 1629. iz Graza pisala Evi Lobkowicz Poppel da im ništa ne nedostaje.³⁵ Poznato je da je školska godina počela 8. studenoga

32 *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, prir. Sándor Bene, Gábor Hausner, Balassi, Budapest 1997., 7; Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih*, 42-43.

33 Csapodi Csaba–Klanczay Tibor, *Zrínyi Miklós összes művei, 2, Levelek*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1958., 9-10; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 10; Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih*. 43-44.

34 Ferdo Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*, 12.

35 Csapodi Csaba–Klanczay Tibor, *Zrínyi Miklós összes művei, 2, Levelek*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1958., 9-10. *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, prir. Sándor Bene, Gábor Hausner, Balassi, Budapest 1997., 10; Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih. Život na zrinskim dvorovima, utvrdama i vlastelinstvima u 16. i 17. stoljeću s knjigama receptata*, Meridijani, Zagreb 2016., 43-44.

1628., pa možemo pretpostaviti da su tada počeli svoje školovanje, i to kao polaznici drugog razreda gimnazije (principista).³⁶ Ostaje otvoreno pitanje gdje su braća stekla obrazovanje iz prve godine gimnazijskog obrazovanja. Postoje razmišljanja da je njihovo školovanje u Grazu započelo 1628. godine³⁷, no u popisima polaznika isusovačkih škola u Grazu Nikole Zrinskog ni njegova mlađeg brata nema zapsanog ni 1628. ni 1629. godine.³⁸ Izgleda da su u vrijeme ljetnih praznika bili izvan Graza te da su najesen nastavili obrazovanje.³⁹

Nikola VII. Zrinski zabilježen je 1630. na isusovačkom učilištu u Grazu kao gramatist, što bi značilo da je bio polaznik treće godine isusovačke gimnazije.⁴⁰ Nikola Zrinski najvjerojatnije je školovanje u Grazu završio 1632.,⁴¹ nakon čega je, zajedno s bratom Petrom, uzeo predah, od svibnja 1633., a najesen su trebali nastaviti obrazovanje na isusovačkom učilištu u Beču 1633., što je moglo smanjiti dio njihovih troškova jer je obitelj Zrinski u tome gradu imala kuću. Odmor su proveli u Güssingu kod obitelji Batthyany, uz brižnu Evu Lobkowitz Poppel. No kada su trebali početi sa školovanjem u Beču, dogodio se neočekivan obrat te su školovanje morali nastaviti u Trnavi, gdje je školska godina počela 3. studenoga, što je možda bio rezultat intervencija Pétera Pázmányja i Istvána (Stjepana) Sennyeya, uz pristanak kralja.⁴² Postoje i oni koji dvoje da se Zrinski školovao tamo; među njima je Květoslava Kučerová, koja o mogućnosti školovanja Nikole Zrinskog u Trnavi piše: „Na tom Sveučilištu navodno je studirao retoriku od 1634. do 1636. i hrvatski knez Nikola Zrinski.“⁴³

Ujesen 1633. Nikola VII. zabilježen je kao polaznik šeste godine gimnazije u Trnavi, dok mu je brat Petar polazio petu godinu obrazovanja. Iz toga je moguće zaključiti kako se Nikola VII. tada školovao odvojeno od brata. Iduće 1634. prešli su na školovanje u Beč,⁴⁴ gdje je Nikola u popisima polaznika te godine zabilježen

36 Vilmos Fraknói, Zrínyi, a költő tanulóévei, *Budapesti Szemle*, CDLXXXV. szám, 1917, 170.

37 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 33.

38 Johann Andritsch, *Die Matrikeln der Universität Graz 1586-1630*, Band 6/1, Graz 1977, 144-149.

39 Vilmos Fraknói, Zrínyi, a költő tanulóévei, 171.

40 Johann Andritsch, *Die Matrikeln der Universität Graz 1630-1663*, Band 6/2, Graz 1980, 4; Varga Júlia: *Magyarországi diákok a Habsburg Birodalom kisebb egyetemén és akadémiáin 1560-1789*, Budapest 2004., 72. Zabilježen je kao „Nicolaus Comes à Zrin, Hungarus“.

41 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 33.

42 Vilmos Fraknói, Zrínyi, a költő tanulóévei, 173.

43 Květoslava Kučerová, Trnavsko sveučilište i njegovo mjesto u kulturnim kontaktima s Hrvatima, *Spomenica Ljube Bobana*, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Mira Kolar-Dimitrijević (ur.), Zagreb 1996., 116.

44 Vilmos Fraknói, Zrínyi, a költő tanulóévei, 171, 174.

kao ugarski kraljevski konjušar („agazonum regalium per hungariam mag.“).⁴⁵ Nikola VII. na dan Sv. Ladislava (27. lipnja) 1634. u bečkoj katedrali sv. Stjepana u ime ugarske studentske nacije održao je svečani govor,⁴⁶ no upitno je tko ga je sastavio.⁴⁷ Nakon govora vodstvo sveučilišta, uz zvuke truba, odmarširalo je do kuće Zrinskih, gdje ih je čekala bogata gozba. Od 3. studenoga 1634. slijedio je nastavak školovanja u Trnavi.⁴⁸ I u hrvatskoj historiografiji postoji mišljenje da je Nikola 1634. nastavio školovanje opet u Trnavu⁴⁹, „gdje je još 1615. Péter Pázmány osnovao pod vodstvom ježovita više obrazovačište za velikašku mladež. Nakon dvije godine, 1636., dovrše braća retorične nauke, a s time i sve ono, što im je trebalo da nauče.“⁵⁰ I Sándor Bene smatra da se Nikola Zrinski u Trnavi školovao zaista kratko, do prekida do kojeg je došlo odlukom monarha 1635. godine.⁵¹ Ostaje otvorenim za buduća istraživanja provjeriti podatak o tome jesu li braća Petar i Nikola Zrinski nakon završenih isusovačkih škola krenula na visoke škole u Bologniu.⁵²

Godine 1635. Nikola Zrinski planirao je ići na studijsko usavršavanje u Italiju, no to je odgođeno nakon što je umro đurski biskup Stjepan Sennyei (22. listopada 1635.). Pratio ga je ostrogonski kanonik Matija Senkviczi.⁵³ Pretpostavlja

45 Kissné Bognár Krisztina: Magyarországi diákok a bécsi tanintézetekben 1526-1789, Budapest 2004., 91.

46 Govor je otisnut pod naslovom: Oratio. Sancto inter coelites nunc Ladislao inter mortales anno a Christianitatis aera supra millesimum quinto et nonagesimo Ungariae regi sacra, maximi dein Caesarum Ferdinandi divo filio nominis ejusdem Ungarorum regi III, ex ordinatione clarissimorum dominorum de inclyta Natione Ungarica in Archigymnasio Viennensi domini Procuratoris caeterorumque Doctorum dicata dictaque ab Illustrissimo Comite D. D. Nicolao Ladislao perpetuo a Zriny domino in Chaktornia etc. sacrae Caesarae Regiaeque Maiestatis per Hungáriám Agazonum Magistro etc. oratoriae facultatis auditore, in Basilica Austriorum primaria cui Stephanus Protomartyr divus est et tutelarís, die 27. Junii anni reparatse salutis 1634.

47 László Szelestei Nagy, Oráció Szent Lászlóról az 1634. évi bécsi Szent László-napi ünnepségen, *Zrínyi Miklós és a magyarországi barokk költészet*, Eszterházy Károly Egyetem Líceum Kiadó, Eger, 2021., 205-220.

48 Vilmos Fraknói, Zrínyi, a költő tanulóévei, 177-179.

49 Josip Adamček, Ivan Kampuš, Igor Karaman, Zrinski (Šubić, Bribirski), *Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture*, Zagreb 1980., 777.

50 Ferdo Šišić, Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, 12. Prema Šišiću „za vrijeme ovih šestogodišnjih nauka prisvojije sebi pored od kuće im poznata hrvatskog i magjarskog jezika, još i latinski, njemački i talijanski“ te navodno i turski jezik, usp. Géza Pálffy, Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog, 142.

51 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 33-34.

52 Tade Smičiklas, *Poviest Hrvatska*, 2, Matica hrvatska, Zagreb 1879., 150. piše: „Više velikaša naredi im kralj Ferdinand II. za tutore, koji su ih po želji i zapoviedi kraljevoj dali poučavati od jezuita, a onda su braća pošla na visoke škole u Bolonju.“

53 Erzsébet Királ, Iván Sándor Kovács, Rimski vodič Zrinskog, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 314.

se kako su krenuli vjerojatno iz Beča 21. travnja 1636. i da su preko Rima stigli u Napulj 10. svibnja, za nepuna tri tjedna.⁵⁴

Prvo je posjetio Rim, gdje ga je primio papa Urban VIII. i poklonio mu zbirku svojih pjesama. Nakon toga je posjetio Napulj, Firencu, Pisu i Veneciju, s time da nije poznato koliko se puta vraćao u Veneciju u godinama koje su slijedile.⁵⁵

Kada se nakon osam mjeseci, u veljači 1637., vratio iz Italije⁵⁶, ubrzo su slijedile tužne vijesti o smrti dva njegova zaštitnika; 19. ožujka umro je nadbiskup Péter Pázmány, a 2. travnja kralj Ferdinand II. Po povratku je bio proglašen punoljetnim.⁵⁷

Supruge i djeca

Nikolu VII. Zrinskog supruge su vezivale uz elitu Habsburške Monarhije.⁵⁸ Prva mu je supruga bila Euzebija Drašković (1628. – 1650.), kći kraljevskog savjetnika i grofa Gašpara II. Draškovića⁵⁹ i Ane Veronike Freiin von Eibiswald iz znamenite štajerske obitelji.⁶⁰ Maloljetna Euzebija bila je zaručena za Jurja Frankopana, pa je Nikola VII. Zrinski nastojao postići otkazivanje zaruka.⁶¹ U

54 Vilmos Fraknói, Zrínyi, a költő tanulóévei, 181–182, misli da je Zrinski možda putovao morem iz Senja ili Bakra u Anconu te je odmah nakon dolaska u Rim produžio u Napulj. Teško je utvrditi je li Fraknói u pravu, no postoji i mogućnost putovanja iz Beča u Rim preko Venecije. Udaljenost je malo veća od 1.000 km, a za njezino prelaženje potrebno je oko 215 sati pješaćenja ili jahanja na konju najsporijim tempom na toj relaciji. Udaljenost od Rima do Napulja iznosi dodatnih 225 km, koji se mogu propješaćiti za 46 sati. Prema tome, od Beča do Napulja potreban je 261 sat pješaćenja. Ako se prihvati pretpostavka da je početak putovanja prema Napulju bio 21. travnja, a završetak 10. svibnja, čak i ako nije bilo duljeg zadržavanja u Rimu, to bi bilo naporno putovanje jer bi iziskivalo 13 sati napredovanja dnevno, često po teškom terenu. Pri tome treba uzeti u obzir i najmanje četiri prelaska planina, koje usporavaju putovanje. Udaljenost između Beča i Bakra iznosi 450 km, za što treba 96 sati putovanja. Od Ancone do Rima ima 270 km, koje je moguće prijeći za oko 58 sati. Do Napulja treba još 46 sati. To je ukupno oko 200 sati pješaćenja, odnosno 60-ak sati putovanja manje. Zbog toga se djelomično korištenje putovanja morem čini kao nešto elegantnija mogućnost.

55 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 33-35.

56 U dnevniku isusovačkog kolegija u Trnavi 24. veljače 1637. zabilježeno je kako se dan prije prvog korizmenog petka na pobožnosti održanoj u isusovačkoj crkvi pojavio Nikola Zrinski, legradski kapetan. Vilmos Fraknói, Zrínyi, a költő tanulóévei, 183.

57 Ferdo Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*, 12.

58 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, 141.

59 Sándor Bene, *Constantinus i Victoria. Priča o prvom braku Nikole Zrinskog*, u: *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara. Ustanove, društva, gospodarstvo i kultura*, gl. urednici Pál Fodor i Dinko Šokčević, Institut za povijesne znanosti Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti, Hrvatski institut za povijest, Budimpešta 2015., 654-665.

60 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, 141.

61 Dénes Széchy 20. listopada 1639. napisao je Evi Poppel: „Između ostaloga gospodin Gašpar Drašković je izjavio da je Nikola Zrinski u više navrata potegnuo pitanje i zahtjev da se obveze njegove kćer prema gospodinu Tržačkom razvrgnu i da gospođica sačuva za njega. Na to (Drašković) nije ništa

međuvremenu je bio neuspješan u pokušaju dobivanja ruke Anne Júlije, kćeri palatina Nikole (Miklósa) Esterházyja, koju je nakraju oženio Franjo Nádasdy, pa se vratio izvornom planu o ženidbi Euzebije Drašković i u tome uspio. Bračnim je ugovorom od 24. svibnja 1645. u miraz trebala dobiti Klenovnik, Trakošćan⁶² i Branek (Prunek, Mallegg) kraj Ljutomera,⁶³ vrijednosti 30.000 rajnskih forinti. Zrinski se obvezao da će, ako umre bez potomaka prije Euzebije, obitelj Zrinski otkupiti posjed od njegove supruge za 24.000 ugarskih forinti, ali u slučaju da supruga umre bez potomaka, miraz se trebao vratiti Gašparu Draškoviću. Vjenčanje je održano 4. lipnja 1645. u Klenovniku,⁶⁴ dok je pir održan 11. veljače 1646. u Braneku.⁶⁵ Problem je bio u tome što su Trakošćan i Klenovnik bili posjedi koji se nisu mogli prenositi po ženskoj liniji. Iz oporuke koju je napisala

drugo odgovorio osim da je to nemoguća stvar. Zašto ga (Zrinski) nije ranije po tom pitanju potražio? Shvativši to, Zrinski je molio da ju ne daje prije njene 17. godine, a za to vrijeme on će se nastojati umiliti gospodici, razgovarati će s pametnim ljudima o načinu kako se mogu razvrgnuti zaruke. Na to mu je Drašković odgovorio da je izdan dokument o toj stvari. Osim toga Zrinski je zamolio da ne otežava stvar i da mu ne brani, ako joj bude stalno pisao pisma. (Drašković) je to odobrio. Sigurno je, da je Drašković pristao da se on neće protiviti, ako njegova kći sa 17 godine bude htjela ići za Zrinskog.“ Sándor Takáts, *Magyar küzdelmek*, 1, Genius, Budapest 1929., 130-131; prijevod Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih. Život na zrinskim dvorovima, utvrdama i vlastelinstvima u 16. i 17. stoljeću s knjigama receptata*, Meridijani, Zagreb 2016., 36.

62 Sándor Bene, Constantinus i Victoria. Priča o prvom braku Nikole Zrinskog, 656-657.

63 Dvorac se nalazio na području naselja Branoslavci. Franc Kovačić, *Ljutomer: zgodovina trga in sreza*, Zgodovinsko društvo Maribor, Maribor 1926., 195-196. Branek je u doba Draškovića postao sjedište vlastalinstva Ljutomer, te je u toj ulozi zamijenio stariju tvrđu Ober Luttenberg / Gornji Ljutomer, u blizini današnjeg naselja Ljutomer. Inače, u samom naselju nikada nije postojala utvrda ili dvorac.

64 Sándor Bene, Constantinus i Victoria. Priča o prvom braku Nikole Zrinskog, 656-662.

65 Sačuvan je poziv na pir rođaku Adamu Batthyányu, s kojim je Nikola VII. Zrinski bio blizak: „Presvijetli gospodine grofe, cijenjeni rođace! Šaljem srdačan pozdrav i preporučam se, kako namjera spasenja Božjega, a prema uređenju majke Crkve, a po savjetu mojih rođaka i prijatelja, groficu Mariju Euzebiju Drašković kći jedinicu gospodina grofa Gašpara Draškovića trakošćanskog i Ljutomerskog, carskog i kraljevskog savjetnika i komornika, uzet ću je sebi za vječnog suputnika, a pošto se već dogodilo vjenčanje i razmjena prstenja, ništa drugo nije preostalo, nego da se održi svečanost, kako je to ovoj svetinji primjereno. Svečanost će se održati, uz naš jednoznačni pristanak, u dvoru njegove presvijetlosti gospodina grofa u gradu Braneku, a odredili smo dan 11. veljače. Zbog toga, s velikom ljubavlju molim Vašu Presvijetlost i Gospodstvo da na naznačeni dan i na naznačenom mjestu, sa svojom dragom ženom i djecom zajedno, počastite nas svojom nazočnošću na ovoj svečanosti, taj dan na večeri, a drugi dan na doručku. Ovu dobru volju, dok god živim, trudim ću se služiti Vam s potpunim htijenjem. Uostalom, želim da Vaša Presvijetlost i Gospodstvo dugo živi sretno. U Ljutomeru, 29. siječnja 1646. Nesumnjivi sluga i rođak Vaše Presvijetlosti i Gospodstva. Grof Nikola Zrinski. P.S. Pošto i unatoč svoje najbolje volje i želje, pišem s malim kašnjenjem, tim više što će nam svima biti drag dolazak Vaše Presvijetlosti i Gospodstva. Zapravo, sve do današnjeg dana nisam se mogao osloboditi Njegovog Veličanstva, a još manje doći.“ Csapodi Csaba-Klaniczay Tibor, *Zrínyi Miklós összes művei*, 2, *Levelek*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1958., 50-51; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, prir. Sándor Bene, Gábor Hausner, Balassi, Budapest 1997., 30-31; prijevod Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih. Život na zrinskim dvorovima, utvrdama i vlastelinstvima u 16. i 17. stoljeću s knjigama receptata*, Meridijani, Zagreb 2016., 36-37, koji smo doradili.

25. ožujka 1647. može se vidjeti da se nalazila pred porođajem. Euzebija je umrla 14. rujna 1650., a nekoliko desetljeća kasnije zabilježena je glasina iz Erdelja „po kojoj je Zrinski primorao suprugu na samoubojstvo otrovom zbog toga jer je uhvaćena u preljubu,“ no te su glasine malo vjerojatne. Bolje je razmišljati o tome da je mogla umrijeti pri idućem porođaju, tim više što je zabilježeno da je болоvala od bolesti „koja uzrokuje goleme bolove“⁶⁶.

„Kada je Euzebija umrla, ne ostavivši iza sebe djecu, otac Drašković je spiskao i rasuo vrlo bogati imetak koji mu je ostavila majka Margareta Alapićeva upropativši ga u roku od nekoliko godina jer je rasipanjem i s prevelikim raskoši obilato darivao neke najprostije pomoćnike te činio bezumne i neumjerene troškove; pritisnut siromaštvom i neimaštinom, Drašković zatraži od zeta povrat imanja. Premda je Zrinski odlučio u sebi vratiti natrag traženo bez ikakva novčanog tereta (kako je uvijek bio velikodušna srca), ipak bude povrijeđen oštrinom vrlo otrovnih tastovih riječi i potaknut protiv njega, te reče da će dobra vratiti samo uz novčani polog. Kada je Drašković čuo taj odgovor, odluči različitim sredstvima promijeniti zetovo mišljenje...“ Kasnije je došlo do vojnog okršaja između Gašpara Draškovića i Nikole VII. Zrinskog, a nakraju je Drašković isplatio 4.000 forinti Zrinskom te se uspio vratiti na svoje posjede.⁶⁷

Nakon smrti Euzebije 1650., druga supruga Nikole IV. Zrinskog bila je iz još viših krugova, Marija Sofija Löbl.⁶⁸ Njezin otac Johann (Ivan) Christoph neko je vrijeme bio predsjednik Dvorskog ratnog vijeća, a majka joj je bila Ana Katarina Rattkay od Velikog Tabora.⁶⁹ Marija Sofija Löbl u razdoblju 1642. – 1649. služila je kao dvorska dama na dvoru Habsburgovaca u Beču.⁷⁰ „Marija Sofija oduševila je Nikolu svojom nježnom građom i atraktivnim šarmom jer je junak već kod zaruka u bračno m ugovoru ponavljajući, snažno naglašavao svoju privrženost prema

66 Sándor Bene, Constantinus i Victoria. Priča o prvom braku Nikole Zrinskog, 656-662.

67 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 296-297.

68 Darko Varga, Dvije Austrijanke u životu Adama Zrinskog, *DG Jahrbuch*, Vol. 21, 2014., 435-476.

69 Ivan Nagy, *Magyarország családjai czimerekkel és nemzedékrendi táblákkal*, knj. 4, Pest 1862., 658; Károly Széchy, *Gróf Zrínyi Miklós 1620-1664.*, knj. 3, Budapest 1896. – 1902., 3-4. Marija Sofija nije upisana u genealoškoj tabli u knjizi Ante Gulin, *Povijest obitelji Rattkay, Geneološka studija i izvori (1400-1793)*, Zagreb 1995., između str. 128-129. Ana (Katarina), kći Petra II., upisana je da je bila udana za Pavla Gregorijanca, ali nedostaje podatak da je bila i supruga Johanna Christopha Löbl, za kojeg se udala nakon što je ostala udovica. U najnovijim istraživanjima postoje razmišljanja koja se slažu dijelom s Nagyom i Széchyjem, ali i otvaraju nova pitanja, usp. Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, u: Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Zagreb 2001., 11. Bene ispravno piše da je Sofija Marija bila nećakinja Jurja Rattkaya, ali treba istaknuti da se ne radi o kanoniku i piscu Jurju Rattkayu (sinu Petra III. Šimuna i unuku Ivana II. – brata Ane Katarine), već o drugoj osobi istog imena i prezimena i piščevu daljnjem rođaku.

70 Géza Pálffy, Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog, 141.

njoj.”⁷¹ Vjenčanje između Marije Sofije Löbl i Nikole VII. Zrinskog održano je u Schottenkirchenu, u blizini kuće obitelji Zrinski, a nakon toga ta bivša dvorska dama preselila se sa suprugom u Čakovec. Vjenčanje je održano 22. travnja 1652.,⁷² Nikola VII. Zrinski u svojoj oporuci spominje sklapanje bračnog ugovora: „Kad smo sklopili brak, u Beču u Austriji 30. dana mjeseca travnja godine Gospodnje 1652., snagom punovažnog ugovora osnaženoga potkrepom potpisa naše ruke, i pečata našega i druge gospode tada nazočne, a prema običaju Nadvojvodstva Austrije, njoj (supruzi) smo se tada obvezali da ćemo joj kao miraz predati 25000 forinti, a kako bi ta obveza bila čvršća, ručno smo joj predali i doznačili naš Novi dvor s trima sućijama i sa svim drugim pripadnostima toga Novog dvora, da ih posjeduje ta Gospođa supruga, baštinici, potomstvo i svi njihovi legatari oba spola. S ugovorom o sklapanju toga braka složio se i Presvijetli gospodin Stalni Grof od Zrina Petar, naš gospodin brat, i jedini i predragi. Isti je Gospodin naš brat i vlastitom rukom potpisao i pečatom osnažio taj ugovor. Ta je Gospođa naša supruga povrh toga osigurana, ako je što sa sobom iz oćinskog doma donijela u naš, te naposljetku kod nas potrošila, da ne bude na šteti, nego da ćemo se pobrinuti i učiniti da se iz cjelokupnih dobara koja posjedujemo njoj, baštinicima i potomstvu te svim legatarima oba spola isplati dužna zadovoljština.”⁷³

Zrinski se „nakon dolaska mlade u Čakovec odjednom promijenio: potpuno se prilagodio ukusima supruge, njenim željama i običajima! Utvrda je prije, kao da se radi o vladarevom dvoru, odzvanjala od ljudi koju su tu bili zbog osvajaanja, da se poklone ili služe. Glavni i viteški stališi, koje je privlačila osobnost gospodara, njegova dika i slava, čast njegove službe, položaj bana i zapovjednika, dužnosnici i vojnici, koje je njihov redovni posao doveo tamo gužvali su se u dvoranama i hodnicima, a Zrinski koji ih je primao otvorenog srca, ugostio ih je s tradicionalnom gostoljubivošću. Redovno su ih posluživali u velikoj palači, gdje se i on pojavljivao i s njima blagovao. Nova nevjesta prekinula je ovaj stari običaj; svojom etikom i njemačkim odgojem suzila je taj krug, htjela je da joj obiteljski život bude što zatvoreniji, a vanjski krug prijatelja bude mirniji: od tada je Zrinski blagovao sa suprugom, s dva-tri milija gospodina ili s dražim niže rangiranim slugama i svećenicima, s osam osoba, dok su ostali blagovali za velikim stolom u velikoj palači. Taj njemački običaj koji je započeo nakon smrti prve supruge, nije bio baš dobro primljen jer je (Zrinski) blagovao u velikoj palači

71 Károly Széchy, *Grof Zrinyi Miklós, 1620-1664*, knj. 3, Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1900., 5-6; Darko Varga, *Dvije Austrijanke u životu Adama Zrinskog*, 441.

72 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, 142.

73 Oporuka Nikole Zrinskog, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 137-138.

samo onda kada su mu u goste došli visoki i viteški stališi. Zbog promjena, gost, ako i nije zakasnio, mogao je ostati gladan u Čakovcu.⁷⁴

S Marijom Sofijom imao je četvero djece.⁷⁵ Prva mu se 2. kolovoza 1655. rodila djevojčica, Marija Terezija Barbara. Hofkavalier (dvorski čovjek) i savjetnik Zrinskog, István (Stjepan) Vitnyédy pisao je Istvánu (Stjepanu) Zichyju: „Više smo željeli sina, ali bilo je to što je Bog dao, samo neka je čuva sveti Gospod.“ Kći Marija Katarina rodila se 1656. godine, dok je sin Izak rođen 1658., ali je već 1659. umro. U povodu toga Zrinski je napisao tužaljku. Također se tužan žalio prijatelju Ivanu Ručiću: „Ako Bogovi to čine da neplodnost zamjene vječnom slavom, neću tugovati jer ću biti slobodniji posvetiti se službi Bogu i domovini.“⁷⁶

Iako se u literaturi spominje da je Marija Terezija Barbara umrla 1658., to nije točno jer u oporuci iz 1662. Nikole VII. Zrinski spominje dvije kćeri: „Što se pak tiče naših kćeri koje su još vrlo malene, to jest Matije Katarine i Marije Barbare koje su sada žive, i onih koje će se ubuduće po blagoslovu Božjem roditi, ne želimo niti da one budu oštećene u svojim zakonskim pravima ni da ih imamo isključene iz svoje očinske skrbi. Stoga želimo da se iz prihoda naših dobara skupi svota novaca, te neka se svakoj pojedinoj našoj kćeri isplati 25000, a dvjema koje su sada žive neka se da 50000 rajnskih forinti za njihovo potpuno namirenje, kada po blagoslovu Božjem budu uz suglasnost Gospođe naše supruge kao njihove majke, Gospodina našega brata i rođaka, udane u častan i naše obitelji dostojan brak. Ako ne bi imali gotova novca, neka se njima da i doznači obvezatno namirenje od naših dobara. Povrh toga neka zadrže neokrnjene svoje udjele u našim pokretnim dobrima, kao što smo već odredili. Određujemo osim toga i da iste naše kćeri ostanu kod predrage Gospođe naše supruge i da ih ona odgaja, čak i ako stupi u drugi brak. Za njihov dostojan odgoj i nužnu opskrbu neka se godišnje iz prihoda naših dobara svakoj pojedinoj kćeri daje 500, u svemu 1000 rajnskih forinti. Kad pak naše kćeri navršše deset već spomenutih godina, za svaku će se od njih ubuduće tražiti veći izdaci, pa želimo da im Gospođa majka godišnje daje svakoj po 1000, ukupno 2000 rajnskih forinti neka ih troše za svoje potrebe.“⁷⁷ Još uvijek nije istraženo kada su

74 Károly Széchy, *Grof Zrinyi Miklós, 1620-1664*, knj. 3, Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1900., 6-7; Darko Varga, *Dvije Austrijanke u životu Adama Zrinskog*, 442-443.

75 Prema rodoslovlju koje su sastavili Dragutin Feletar i Hrvoje Petrić objavljenom u knjizi: Dragutin Feletar, Hrvoje Petrić, Nevio Šetić, *Zrinski i Frankopani*, Meridijani, Družba Braća Hrvatskoga Zmaja, Zagreb – Čakovec 2019., između str. 36 i 37.

76 Károly Széchy, *Grof Zrinyi Miklós, 1620-1664*, knj. 3, Magyar Történelmi Társulat, Budapest 1900., 14-15, 19; Darko Varga, *Dvije Austrijanke u životu Adama Zrinskog*, 443. Tužaljka za sinom (Elegia fia halálára) čuva se u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, R 4082.

77 Oporuka Nikole Zrinskog, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 140.

mu umrle kćeri kao što nisu istraženi ni život i djelovanje Marije Katarine, koja je bila karmelićanka u Beču.

Adam Zrinski „hrvatski protuosmanski borac (Beč, 24. XI. 1662 – kraj Slankamena, 19. VIII. 1691). Sin Nikole VII. Zrinskoga i Marije Sofije Löbl, pripadnice austrijske dvorske aristokracije. Nakon očeve smrti (1664) polagao je pravo na polovicu posjeda Zrinskih. Po želji dvora bio je odgajan u Beču te je od 1673. pohađao bečki Isusovački kolegij, gdje je 1676. završio školovanje. Studirao je potom pravo u Beču, gdje je boravio do 1679. krećući se u krugovima dvorske aristokracije. Po odlasku iz Beča kraće je vrijeme živio u Međimurju, 1680. otišao je u Bruxelles, a potom studirao pravo u Leuvenu. God. 1683. sudjelovao je u protuosmanskoj obrani Beča, a 1684. postao legradskim (međimurskim) kapetanom, dvorskim komornikom i savjetnikom te velikim županom Zaladske županije. Nosio je i visoki naslov predvodnika kraljevske konjice. Za Bečkoga (Velikoga) rata (1684–99) isticao se kao vješt vojskovođa. Uspješnu vojnu i političku karijeru mladoga pukovnika prekinula je njegova pogibija u boju s Osmanlijama kraj Slankamena (1691). U rukopisu je ostavio nekoliko pravnih djela, od kojih jedno o vojnim utvrdama, a pisao je i objavljuvao poeziju. Od oca je naslijedio bogatu knjižnicu, koju je za života dopunjavao. Sačuvana je većim dijelom i danas se nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu.“⁷⁸

O posjedima i trgovini

Izgleda da je nakon smrti Jurja V. Zrinskog, oca Nikole VII. i Petra, bilo problema s poslovanjem vezanim uz obiteljske posjede.⁷⁹ O tome Nikola piše: „Posve je, naime, pouzdano da smo, kad smo završivši nauke i putovanja preuzeli gospodarenje svojim dobrima, zatekli njih pod tolikim teretima zbog različitih zapisa Presvijetle Gospode pokojnih stalnih grofova od Zrina, ljubljenog Gospodina našega roditelja Jurja, i našega Gospodina strica Nikole, da bi za nas zakonite baštinike preostao neznatan dio, pa da nismo uz velike napore i trošak ta dobra, otuđena različitim zapisima, opet pridruživali glavnici dobara, jedva bismo se bili mogli održati – ti pak troškovi zbrojeno ujedno ne čine neznatan iznos, već mnogo tisuća forinti.“⁸⁰

78 Zrinski, Adam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (pristupljeno: 6. 2. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67468>).

79 Općenito o posjedima Zrinskih u: Josip Adamček, *Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću, Radovi – Sveučilište u Zagrebu, Institut za hrvatsku povijest*, 2, 1972., 23-46.

80 Oporuka Nikole Zrinskog, 142.

Godine 1638. braća su postigla dogovor o razdvajanju posjeda na dva jednaka dijela zadržavši suvlasništvo u Čakovcu i Ozlju.⁸¹ Nikola VII.⁸² boravio je u Čakovcu⁸³, gdje je uredio plemićki dvor te utemeljio bogatu knjižnicu, dok je Petar IV. svojim posjedima upravljao iz Ozlja. Kada je 19. srpnja 1649. s bratom zaključio ugovor o potpunoj podjeli imanja, Nikola VII. Zrinski preuzeo je Međimurje s Čakovcem⁸⁴ te sve posjede u zapadnoj Ugarskoj, Vrbovec i Rakovec u Križevačkoj županiji te kuću u Beču.⁸⁵ Izgleda da podjela posjeda nije provedena dokraja, što svakako treba detaljnije istražiti.

Kralj Ferdinand III. darovao je braći Petru i Nikoli VII. Zrinskom 140 sela u Baranji, čini se vezano uz isticanje u Tridesetogodišnjem ratu, ali i zbog očevih zasluga.⁸⁶ No, kako su se ta sela nalazila pod vlašću Osmanskog Carstva, braća nisu mogla stupiti u posjed. Baranjski posjedi ne spominju se kada su dijelili posjede.

U popisu nekadašnjih posjeda Nikole VII. Zrinskog spominje se polovica posjeda: Međimurja, Ozlja, Ribnika i Broda te u cijelosti kurija Preseka, posjedi Rakovec, Vrbovec, Hreljin, Drivenik, Grižane i Bribir te kurija Lič s pilanom i talionicom,⁸⁷ no pri tome treba biti oprezan jer je Nikolina udovica nanovo izvršila podjelu posjeda sa šurjakom nakon muževe smrti, o čemu je sačuvan ugovor iz prosinca 1665.⁸⁸

Možda je oporuka Nikole VII. Zrinskog od 6. travnja 1662. najbolji uvid u to s kojim je posjedima raspologao, barem u tom trenutku. U oporuci se uz Čakovec

81 Magyar Nemzeti Levéltár Budapest, E 148 Neoregstrata acta 1445/7; Éva Gyulai, Zita Horváth, Éva Turbuly. *A muraközi uradalom gazdasága és társadalma a 17–18. században/Gospodarstvo i društvo Međimurskog vlastelinstva u 17–18. stoljeću/Gesellschaft und Wirtschaft im Gutshof Murinsel im 17. und 18. Jahrhundert. Válogatott források. Izabrani povijesni izvori. Ausgewählte Quellen.* Zalaegerszeg, Zala Megyei levéltár, 2010, 93-204.

82 Dio podataka o njegovoj ekonomskoj djelatnosti donosi Emil Laszowski, *Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1951.

83 O dvoru u Čakovcu i Nikoli VII. Zrinskom u komparaciji osmanskih i neosmanskih izvora usp. Anđelko Vlašić, *Obitelj Zrinski u Putopisu Evlije Čelebija i usporedba s neosmanskim izvorima, Povijesni prilozi*, 52, Zagreb 2017., 35-41.

84 Opširan uvid u gospodarstvo vlastelinstva Čakovec u: Eva Gyulai, Zita Horváth, Éva Turbuly, *Gospodarstvo i društvo međimurskog vlastelinstva u 17-18. stoljeću - Izabrani povijesni izvori*, Županijski arhiv, Zalaegerszeg, 2010.

85 Ferdo Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*, 14.

86 Gyula Pauler, Zrínyi Péter (Életrajz), Századok, 1, Pest 1867., 91.

87 *Povijesni spomenici obitelji Zrinskih i Frankopana, vol. 1, Popisi i procjena dobara (1672-1673)*, sabrala Rajka Modrić, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb 1974., 373-374.

88 Ferenc Vég, *A Hungarian-Croatian Aristocrat from a new Perspective: Military Career of Péter Zrínyi/Petar Zrinski (1621-1671), Specimina Nova Pars Prima. Sectio Mediaevalis X. Dissertationes historiae collectae per Cathedrum Historiae Medii Aevi Modernorumque Temporum Universitatis Quinqueecclesiensis*, Redigunt Gergely Kiss - Gábor Barabás. Pécs, 2019., 151.

spominju: Novi dvor, Medvedgrad i Šestine sa svim pripadnostima, kuća u Zagrebu, Civadarec u županiji Željezno, Safarska ves, Ráczkanizsa (Raskrižje), Lapšina, Szécsisziget sa svim pripadnostima koja se nalaze u županiji Željezno i Zaladskoj županiji, Ozalj sa svim pripadnostima i primorskim i božjakovinskim dobrima, Kuzminec, Rakovec i Vrbovec u Križevačkoj županiji. Spominje i majčinski dio iz cjelokupnih dobara obitelji Széchy, očito se radi o udjelima u dobrima Gornja Lendava i Murska Sobota čije su zaposjedanje „nasilnim otporom spriječili Gospoda naši bratići“, posjed Monyorókerék (Ebrava, Eberau) za koji se spore s obitelji Erdödy.⁸⁹ U oporuci se uopće ne spominju primorska dobra.

Zajedno s bratom Petrom Nikola VII. Zrinski je nastojao povećati posjede. Godine 1657. pokušao je pregovarati s Ugarskom komorom o preuzimanju nekadašnjih posjeda Aleksandra Mikulića – Martijanca, Belca i drugih za koje su nudili 55.000 forinti. Nisu u tome uspjeli. Kralj Leopold 1659. godine posjed Martijanec dao je obitelji Gotal.⁹⁰

Medvedgradsko vlastelinstvo s vlastelinskim dvorom u Šestinama s obitelji Mikulić 1657. prešlo je u ruke Nikole VII. Zrinskog i njegove supruge Marije Sofije Löbl. Po smrti Nikole VII. vlastelinstvo je preuzeo njegov brat Petar Zrinski, a po njegovu uhićenju 1670. upravu nad vlastelinstvom preuzela je Kraljevska komora. Adam, sin Nikole VII. Zrinskog, neuspješno je pokušao postaviti pravo na vlasništvo nad Medvedgradskim vlastelinstvom.⁹¹

Vlastelinstvo i dvorac Brezovica u Zagrebačkoj županiji koji su pripadali obitelji Mrnjavčić, nakon smrti posljednjeg muškog nasljednika, ženske su nasljednice prava na posjed 1663. prepustile Nikoli VII. Zrinskom.⁹²

Nikola VII. Zrinski želio je posjedovati vlastelinstvo Sisak, a njegovi su predstavnici 1663. zagrebačkim kanonicima kao zamjenu za sisačko vlastelinstvo ponudili vlastelinstvo Vrbovec, no kanonici su tu ponudu otklonili.⁹³

Na vlastelinstvu Čakovec bilo je 1.100 – 1.300 selišta, no braća Zrinski u neposrednom su vlasništvu držala samo dio podložnika jer su 1638. više od 65% selišta uživali vazalni plemići. Nikola VII. Zrinski sustavno je radio smanjivanju toga udjela. Na vlastelinstvima Rakovec i Vrbovec, koja su bila važna zbog toga što su predstavljala vezu između Međimurja i Primorja, oko 35% seljaka imalo je slobodnjački status.⁹⁴

89 Oporuka Nikole Zrinskog, 139, 142-144, 147.

90 Josip Adamček, Ludbreg i njegova okolica u doba feudalizma, *Ludbreg (monografija)*, Ludbreg s.a., 93.

91 Ivan Kukuljević, Događaji Medvedgrada, *Arhiv za povjesnicu jugoslovensku*, III, Zagreb 1854., 73-76.

92 Iva Mandušić, *Povijest obitelji Drašković u 16. i prvoj polovici 17. stoljeća*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet, Zagreb 2020., 139.

93 Josip Adamček, *Bune i otpori. Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*, Globus, Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb 1987., 144.

94 Josip Adamček, Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću, 23-25, 27.

Dio stanovnika vlastelinstva Čakovec predstavljali su vojnici (predijalci), koji su, dobivši svoju česticu zemlje, bili oslobođeni svih vlastelinskih i državnih podavanja u zamjenu za obavljanje vojne službe. Na temelju istraživanja Istvana N. Kissa, krajem 17. stoljeća u Međimurju je živjelo oko 3.000 seljačkih obitelji i oko 350 obitelji u gradskim naseljima (godine 1638. popisano je 3.617 obitelji).⁹⁵ Moguće je da je davanje oslobođenja od vlastelinskih podavanja vezano uz činjenicu da je primjerice 1638. na dijelu vlastelinstva Čakovec koji su držali Nikola VII. i Petar Zrinski bilo 23,2% pustih podložničkih posjeda.⁹⁶ Moguće je procijeniti da je u vrijeme suvlasništva Nikole VII. i Petra Zrinskog u Međimurju živjelo 31.000 – 32.000 stanovnika 1638. godine, da bi taj broj neznatno pao do 1660., kada je vjerojatno iznosio oko 30.000 stanovnika.⁹⁷

Uz ratarstvo je veliku važnost imalo vinogradarstvo. Međimursko je vlastelinstvo nakon smrti Nikole VII. Zrinskog godišnje dobivalo 130 – 150 bačvi vina iz vlastelinskih vinograda i gotovo 8.000 vedara vina putem vinske desetine i gornice. Vrijednost vina iznosila je oko 7.600 forinti, a istovremeno je vrijednost desetina svih žitarica iznosila 970 forinti, s time da više nije iznosila vrijednost redovitih godišnjih naturalnih podavanja podložnika. Na vlastelinstvima Božjakovina, Rakovec i Vrbovec godišnje je pobirano 1.300 vedara vina vrijednosti 952 forinte. U Vinodolu je 1632. su vlastelini dobili 132 spudi od „gospodskog vina“, što je činilo 35% ukupnog vinodolskog prihoda vina obitelji Zrinskih.⁹⁸

U gospodarskoj djelatnosti važnu ulogu imala je trgovina, pogotovo u vrijeme kada je konkurencija Zrinskih i Habsburgovaca na Jadranu dobivala sve zaoštreniji oblik tijekom 17. stoljeća. Nada Klaić smatra kako je „uspješan otpor hrvatskih velikaša bio nesumnjivo jedan od najjačih razloga njihova propasti. Ta se borba na Jadranu očitovala u konkurenciji između habsburške Rijeke i Senja s jedne, a Bakra i Mlečana s druge strane. Nespretna carinska politika Rijeke natjerala je trgovce u zrinski Bakar. Kako su se Zrinski oslanjali i na Veneciju, to je trgovački prosperitet Rijeke bio ugrožen; pa je nadvojvoda zabranio trgovcima iz svojih zemalja trgovanje na području Zrinskih. Kad su oni usprkos tome

95 I. N. Kiss, *Gesellschaft und Heer in Ungarn im Zeitalter der Türkenkriege. Das Soldatenbaurtum*, u: *Die wirtschaftlichen Auswirkungen der Türkenkriege*, ur. O. Pickl, Graz 1971., 272-281; isti, *Die Muhrinsel-Domäne, 1638-1720, Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, sv. 17, Zagreb 1990., 203-206; isti, *Vojna organizacija vlastelinstava - vojnici-seljaci i vojnici-plemići*, u: *Vojna Krajina*, Zagreb 1984., 175-191.

96 Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za hrvatsku povijest – Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilišna naklada Liber, Zagreb 1980., 534.

97 Hrvoje Petrić, *Prilozi poznavanju povijesti stanovništva Međimurja u vrijeme Zrinskih, Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana*, Juraj Kolarić (ur.), Zrinska garda, Čakovec 2011., 32.

98 Josip Adamček, *Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću*, 30, 31.

krijumčarili robu u Bakru, riječki su zakupnici carina počeli plijeniti ne samo robu kranjskih trgovaca, nego i Zrinskih.“ Habsburgovci su uveli odredbu po kojoj je sva roba koja je išla u Bakar i Bakarac proglašena krijumčarenom. Zrinski su se tužili protiv odredbi nadvojvode koje su „kršile njihovo pravo slobodne trgovine. Kako je kralj u Tridesetogodišnjem ratu trebao Zrinske, on je god. 1635. ukinuo navedenu odredbu, ali ju je odmah nakon rata (1649) sam obnovio, proširivši ju na platno, bakar, željezo i mjed, kojim se trgovalo u Bakru i Bakarcu.“⁹⁹ Promet lukom Bakar oko 1650. godine bio je toliko jak da je postojala bojazan kako će u potpunosti istisnuti luku Rijeka, kojoj je, navodno, prijetila propast.¹⁰⁰

Jedan od preduvjeta trgovine bio je u održavanju i organizaciji putova između primorja i unutrašnjosti kojima su karavane iz Trsta i Bakra stizale do Grobnika, pa zatim produživale do Ozlja i od tamo preko blizine Karlovca stizale do Zagreba i Čakovca.¹⁰¹ Osim kopnenog, važan je bio i riječni promet Murom i Dravom.¹⁰² Od velike je važnosti bio pomorski promet, a izgleda da je Nikola VII. Zrinski koristio luke Selca, Crikvenica, Bakarac i Crikvenicu, koje su nakon njegove smrti (1671. – 1672.) ostvarivale dobit od 10.669 forinti.¹⁰³ Preko tih luka najveći je bio ukupni promet soli (24,8%), drvene robe (21,8%) i žitarica (17,6%), nešto manji bio je promet daskama (9,3%), posebno je navedena trgovina prosom (7,5%), a slijedili su: drvo za bačve (4,5%), tunolov (3,7%), ulje (2%), vesla (1,4%), čavli i sl. (0,4%), dok je sva ostala roba činila 1,7% ukupnog prometa. Iz iznesenih se podataka vidi da je promet drvenom građom, ako se zbroji (preko 40%), bio veći od prometa solju.¹⁰⁴ Vrijedi istaknuti i kako je promet luka Nikole VII. Zrinskog donosio dobit od 58%.¹⁰⁵

Razvoj trgovine bio je povezan s rasporedom posjeda koji su omogućavali gotovo nesmetano kretanje od Primorja do Međimurja. Iako su Zrinski nastojali neposredno organizirati svoju trgovinu, nisu se mogli riješiti raznih posrednika koji su se na toj trgovini bogatili. Vrlo je važna bila trgovina solju, koja je ojačala

99 Nada Klaić, *Ekonomski razvitak, Historija naroda Jugoslavije*, Školska knjiga, Zagreb 1959., 714.

100 Vera Zimányi, *Neki aspekti prometa i prihoda pomorskih luka obitelji Zrinjski, Jadranski zbornik*, 11, Rijeka – Pula 1979. – 1981., 275.

101 Josip Adamček, *Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću*, 40-41

102 Dragutin Feletar, Petar Feletar, Hrvoje Petrić, *O kopnenom i riječnom prometu s osvrtnom na posjede Zrinskih i Frankopana, Zrinski – od bibrirskih Šubića do čakovečkih Zrinskih (1102.-1347.-1546.-1671.-1703.)*, Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa Čakovec-Sisak, 26. i 27. X.2018. godine, Letis d.o.o. i Zrinska garda Čakovec, Čakovec 2019., 95-99.

103 Vera Zimányi, *Neki aspekti prometa i prihoda pomorskih luka obitelji Zrinjski*, 267

104 *Monumenta Zrinyiana*, Pars oeconomica, Tomus I, Bona Maritima (1627-1685), Akadémiai Kiadó, Budapest 1991., 33

105 Vera Zimányi, *Neki aspekti prometa i prihoda pomorskih luka obitelji Zrinjski*, 269

1640-ih godina, pa su Nikola VII. i Petar Zrinski u Bakru postavili posebnog činovnika koji je vodio brigu o toj trgovini, a osim toga uložili su i znatna sredstva za gradnju skladišta za sol, koju su distribuirali po unutrašnjosti. Zrinski su 1641. zabranili svojim podložnicima, koji su je preprodavali u unutrašnjosti, nabavljati istu izvan vlastelinstva.¹⁰⁶

Izuzetno je važna bila trgovina stokom koju su Zrinski preko Međimurja¹⁰⁷ otpremali u Veneciju.¹⁰⁸ Iako su Nikola VII. i Petar Zrinski unaprijedili gospodarstvo svojih posjeda, „nisu uspjeli izravnati trgovačku bilancu“¹⁰⁹.

Jačanje trgovine pokazatelj je da su se na posjedima i vlastelinstvima Zrinskih održala stara, ali i da su se javila i neka nova trgovišta. Zrinski su držali trgovišta: Čakovec, Legrad, Štrigova, Središće, Nedelišće, Prelog, Turnišće, Rakovec, Vrbovec, Trg, Ozaljsko Trgovište, Ribnik, Dubovac i druga.¹¹⁰

Raznovrsni i dobro organizirani gospodarski sustav Nikole VII. i Petra Zrinskog može se smatrati ranokapitalističkim poduzećem,¹¹¹ a braću Zrinski ranim kapitalistima.¹¹² Pri tome ne treba zaboraviti da su gospodarski sustav, ali i koncentracija velikih imanja u rukama Zrinskih stvarali materijalne i financijske preduvjete za njihovu samostalnu politiku.¹¹³

Veliki župan Zaladske i Šimeške (Šomođske) županije, legradski i međimurski kapetan

Od 12. travnja 1646. do smrti Nikola VII. Zrinski obnašao je dužnost velikog župana Zaladske i Šimeške (Šomođske) županije.¹¹⁴ Njegovu djelatnost na toj dužnosti trebalo bi dodatno istražiti.¹¹⁵

106 Josip Adamček, Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću, 26, 35, 36, 38

107 Dragutin Feletar, Darko Varga, Spor Zrinskih i bečkoga Dvora zbog sajmova u Legradu, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Vol.14, No.28, Koprivnica 2015, 17-32.

108 Zsigmond Pal Pach, *Die ungarische Agrarentwicklung im 16-17. Jahrhundert. Abbiegung vom westeuropäischen Entwicklungsgang*, Akademiai Kiado, Budapest 1964., 21.

109 Josip Adamček, Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću, 39.

110 Hrvoje Petrić, Prilog poznavanju gradskih naselja (trgovišta) na posjedima Zrinskih. Primjer Međimorskog vlastelinstva, *Povijest obitelji Zrinski* (zbornik), Matica hrvatska 2007., 219-235.

111 Vera Zimányi, Neki aspekti prometa i prihoda pomorskih luka obitelji Zrinskih, 272.

112 Nataša Štefanec, Braća Nikola i Petar Zrinski. Velikaška obitelj u srednjoeuropskim vojno-političko-ekonomskim konstelacijama, 389-390;

113 Tibor Klaniczay, Mjesto Zrinskoga u svijetu političkih ideja XVII. stoljeća, *Zrinski i Europa*, Zagreb 2000., 236-314.

114 András Molnár (ur.), Irén Bilkei, Éva Turbully, Imre Kapiller i drugi, *Zala megye archontológiája 1138-2000*, Zalaegerszeg 2000., 247.

115 Dio podataka u: *Éva Turbully, Zala vármegye közgyűlési jegyzőkönyvének regasztái*, II. kötet, 1611-1655, Zalai Gyűjtemény, Zalaegerszeg 1996.

Iako je financiranje obrane od osmanskih napada¹¹⁶ na Međimurje bilo na leđima obitelji Zrinski, povremeno je dio financijskih troškova snosio nadvojvoda uz pomoć štajerskih staleža. Npr. nadvojvoda Ferdinand uzdržavao je 500 pješaka i 300 konjanika u Međimurju, a broj vojnika koje je plaćao vladar 1625. godine pao je na 100 konjanika i 200 pješaka. U sljedećim je desetljećima u Kotoribi popisano 50 konjanika i 100 pješaka, a u Goričanu i Hodošanu po 25 konjanika i po 50 pješaka, što znači da je broj konjanika ostao isti, a ukupni je broj pješaka smanjen.¹¹⁷

Od početka svibnja 1640. Nikola VII. Zrinski preuzima dužnosti legradskog i međimurskog kapetana.¹¹⁸ Inače je obitelj Zrinski po nasljednom pravu vršila dužnosti zapovjednika kraljevskih postrojbi smještenih u Legradu, ali i privatnih vojnih postrojbi u Međimurju.¹¹⁹ Nakon što je Nikola VII. Zrinski 1648. kupio vlastelinstvo Szécsisziget postao je i kapetan tamošnjeg garnizona, koji je brojio 150 vojnika.¹²⁰

Nikola VII. uspio je 1655. dobiti dozvolu od vladara o povećanju broja vojnika za 150 za obranu Međimurja koji su bili financirani na račun komore. Od njih 150, ukupno je 50 vojnika bilo određeno za Legrad. Čini se da je broj vojnika u Međimurju u idućim godinama porastao na 650.¹²¹

Osim toga Nikola VII. Zrinski kao hrvatski ban upravljao je Bansom krajinom, uz obalu rijeke Kupe, zapovijedajući kontingentom od 300 konjanika i

116 Iscrpno o osmanskim napadima na Međimurje u 17. stoljeću Anđelko Vlašić, Osmanski napadi na Međimurje tijekom 17. stoljeća u osmanskim narativnim izvorima, *Podravina : časopis za multidisciplinarna istraživanja*, br. 39, Koprivnica 2021.,121-134.

117 Ferenc Vég, „Legradska i Međimurska kapetanija“. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, *Podravina*, 32, Koprivnica, 62.

118 Austrijski državni arhiv (Österreichische Staatsarchiv - ÖStA), Kriegsarchiv, Zentralstellen, Sonderreihe (dalje: KA ZSt. Sr), Bestellungen Kart. 9. No. 1331. (od 3. svibnja 1640.). Puni naslov kapetanske titule Nikole VII. Zrinskog glasio je: capitaneus sive praefectus confinii Leogradiensis et inibi constitutorum praesidiariorum, uti etiam Insulae Muracköes, usp. Géza Pálffy, Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog, 136.

119 Nikola VII. Zrinski je sam sebe nazivao „Czeszarove i kraljeve szvetloszti komornik i vszeh plachnih konijanikov i peschov po Megymorju i na Legradu veliki capitan“. Ferenc Vég, „Legradska i Međimurska kapetanija“. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, 65.

120 Ferenc Vég, „Legradska i Međimurska kapetanija“. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, 66.

121 „Legradska i Međimurska kapetanija, koje se u stručnoj literaturi ponajviše spominju kao sinonimi, su naime bile dijelovi dvije različite upravljačke organizacije i strukture, čije rukovodstvo se nalazilo u jedno te istim rukama. Dakle Međimurske krajiške utvrde su za vrijeme uprave braće Zrinski bile uveliko nalik na nekolicinu krajiških natkapetanija (*Oberhauptmannschaft*) koje su spadale u okvir slavonsko-petrinjskog i hrvatsko-primorskog generalata, kojim je upravljalo Ratno vijeće Unutarnje Austrije iz Graca.“ Ferenc Vég, „Legradska i Međimurska kapetanija“. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, 62-63.

200 pješaka.¹²² Osim toga Nikola VII. u određenim godinama zapovijedao je s 1.500 – 2000 kraljevih plaćenih vojnika¹²³, što je predstavljalo plaćenu vojnu snagu identičnu pojedinim krajinama, primjerice Varaždinskom¹²⁴ ili Karlovačkom generalatu.¹²⁵

Tridesetogodišnji rat

Ratni doprinosi Nikole VII. Zrinskog u Tridesetogodišnjem ratu¹²⁶ bili su ravni onima koje je napravio njegov otac Juraj.¹²⁷ Nikola VII. Zrinski sudjelovao je u Tridesetogodišnjem ratu prvi put u rujnu 1642. s postrojbom od 500 konjanika. Izgleda da je u ratu bio i 1643. godine.¹²⁸ Godine 1644. Nikola VII. Zrinski dobio je patent da pridruži još 500 konjanika, koji su kasnije pojačani na 800 konjanika.¹²⁹ Nije poznato koliko je vremena Nikola proveo na bojištu i gdje se tada točno borio.

Za kasniji period imamo precizne podatke.¹³⁰ Švedska je u završnoj fazi Tridesetogodišnjeg rata 1646. bila vrlo moćna, a njezina je vojska djelovala po Moravskoj. Kralj Ferdinand III. Habsburški nije imao dovoljno pouzdanih vojnika, pa je u pomoć pozvao hrvatske snage. Nikola VII. Zrinski, zajedno sa svojim 300 konjanika iz Međimurja odjevenih u sjajne uniforme, 1646. godine došao je kralju u pomoć u mjestu Skalica, na granici današnje Slovačke i Češke. Nikoline snage nanijele su teške gubitke švedskim snagama i njihovim saveznicima predvođenim Jurjem I. Rakoczyjem. O sudjelovanju Zrinskog u ratu Juraj Rat-

122 ÖStA ,KA, ZSt., Sr., Bestellungen Kart. 9. No. 1468. (16. ožujka 1648.); No. 1746. (18. veljače 1665.); Ferenc Végh, „Legradska i Međimurska kapetanija“. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, 65.

123 Ferenc Végh, „Legradska i Međimurska kapetanija“. Dodaci vojnoj službi Nikole VII. Zrinskog, 66.

124 U Varaždinskom generalatu je između 1644. i 1678. bilo plaćeno 1922 vojnika. Hrvoje Petrić, *Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću*, Meridijani, Samobor 2012., 117.

125 U Karlovačkom generalatu je 1671. bilo (bez osoblja velikog kapetana) 1699 plaćenih vojnika. Karl Kaser, *Slobodan seljak i vojnik. Rana krajiška društva (1545-1754)*, 1, Naprijed, Zagreb 1997., 122.

126 Ferenc Végh, Zrínyi VII. Miklós részvétele a harmincéves háborúban (1642-1644), *Pontes, A PTE BTK Történettudományi Intézetének Évkönyve*, 4, 2021., 213-227.

127 Ernest Bauer, *Hrvati u Tridesetogodišnjem ratu*, Matica hrvatska, Zagreb 1941., 130.

128 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, 136.

129 Alphons von Wrede (Bearbeitet), *Geschichte der K. und K. Wehrmacht, Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis Ende des XIX. Jahrhunderts*, III/2., Mittheilungen des k.u.k. Kriegs-Archivs - Supplement. Geschichte K. und K. Wehrmacht Verlag von L. W. Seidel & Sohn - K. und k. Hof-Buchhändler, 3/2. (1901), 776

130 Tadija Smičiklas spominje njegovo sudjelovanje u borbama 1646.: „Prvi se javi stariji brat Nikola sa 300 momaka u Rakoczijanskom ratu. Četu svoju u škretu i svili odjevenu odvede u Sokolc pred kralja, pak se do brza odlikova na Tisi, razbivši jednu Rakoczijevu vojsku. Sam Nikola glavom osvoji neprijateljski barjak, a car ga imenova generalom hrvatskim.“ Tade Smičiklas, *Poviest Hrvatska*, 2, 150.

tkay, između ostaloga, zapisao je: „I tako, premda su svi pritekli u pomoć, ipak je grof Zrinski, vrlo odan caru, htio pod privatnim imenom biti od koristi Ugrima te je svojim novcem skupio 30 eskadrona konjanika. Približavajući se Skalicama u spremi i redu vrijednom poštovanja, Zrinski je, blistajući ispred drugih u grimizu i zlatu, izvukao sablju i prošao mimo cara i iskazao mu odanost, a car ih je motri usred skupine Nijemaca i Panonaca. Uskoro nakon toga, švedski je neprijatelj pružio mogućnost za bitku i car je izašao na megdan. Zrinski je takvom okretnošću i hrabrošću svojih ljudi rastjerao neprijatelja da se kao pobjednik vratio u tabor okrunjen novom slavom, ubivši više od 200, a zarobivši gotovo jednak broj živih neprijatelja. Uz pomoć još povoljnije sreće domogao se Zrinski kod Tise u Ugarskoj mnogo plemenitije pobjede, kad je Juraj Rákóczy, podmuklošću koja je bila uobičajena za te knezove, podigao bunu protiv cara, raskinuo zajedništvo crkve i razderao nešivenu Kristovu donju haljinu, pomutio domovinski mir i spokoj, mučio i napadao unesrećeni narod, ni s kakvim pravom i ni po kakvoj jednakosti iznuđivao od cara tuđa dobra i posjede. Dok, kažem, nesretnu Ugarsku boji u crveno vlastitom krvlju, zapovjedi Rákóczy da jedna pukovnija njegovih vojnika, prešavši Tisu, pohara obližnja polja i ognjem uništi gradove i dvorce i da primijeni svaku vrst neprijateljstva. Vrhovni vojskovođa Götz pošalje pukovnike, grofa Puchheima od Cornneuburga i Kremisa u Austriji i Iglao u Moravskoj, slavnog po osvajanju gradova (čovjek je jedinstvene uljuđenosti i čini se da su mu sve Muze pridodale nešto svoje miline i ljupkosti), i s njim Zrinskog da one razbojнике suzbiju i kazne. Oni su neprijatelju izašli u susret i, jedva se sukobivši kako valja, nagnali ga u sramotan bijeg tako da su ih dijelom više od 3.000 dali utopiti u virovima Tise, a dijelom su ih poslali pod mač. Sam Zrinski, gušeći se u neprijateljskoj krvi i od vojskovođe postavši vojnikom, svojom rukom zakolje dvojicu, a trećem, zastavniku, otme zastavu te je pokaže samom Götzu, zapovjedniku carskih pukovnija da je pogleda.“¹³¹

O priznanju za iskazane ratne hrabrosti svjedoči činjenica da je 26. siječnja 1646. postao general-bojnik (General Feldwachtmeister) habsburške stajace vojske u nastajanju, a najvjerojatnije je prvi hrvatski (i ugarski) aristokrat koji je nosio taj generalski čin. Isti se čin na latinskom jeziku navodi i na najranijem poznatom Nikolinu portretu koji je 1646. napravio Elias Widemann.¹³² Prema Jurju Rattkayu: „Pošto je Zrinski pružio prethodne dokaze svojeg ratnog junaštva, bio je imenovan vrhovnim stražmešтром i generalom svih Hrvata da

131 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 281.

132 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, 136; Rattkay spominje da je Zrinski imenovan „generalom svih Hrvata“, Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 282.

se tako razdraženoj srčanosti dadne još više poticaj. Pošto je izvan zemlje sve izveo uspješno i vrijedno hvale, vrati se u domovinu i svoje Međimurje koje su u međuvremenu mučili i potresali neprestani upadi Turaka. Dotada je naime za njegovu obranu bio određen brat mu Petar.“¹³³

Pukovnija Nikole VII. Zrinskog raspuštena je 1647..¹³⁴ Čini se kako je jedan njezin dio uključen u pukovnicu Petra Zrinskog, dok je ostatak nastavio djelovati u postrojbi kojom je zapovijedao Paul Paraminsky.¹³⁵

Hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban

Kada je dotadašnji ban Ivan Drašković 1646. izabran za palatina, trebalo je izabrati novog hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana. Kralj Ferdinand III. 27. prosinca 1647. imenovao je Nikolu VII. Zrinskog banom¹³⁶, a prisegu kralju položio je u Pragu 16. ožujka 1648. Kada je trebalo napraviti instalaciju u bansku čast, kraljevski personal Tomo Mikulić od Brokunovca je pravio poteškoće. Odugovlačenje je možda povezano s djelovanjem dvaju utjecajnih oponenta: Nikole IX. Frankopana (umro 1647.) i palatina Ivana Draškovića (umro 1648.). Stoga je Nikola VII. Zrinski u bansku čast bio uveden tek 14. siječnja 1649. na zasjedanju Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog sabora u Varaždinu.¹³⁷ Prisegu je položio pred kraljevskim povjerenicima biskupom zagrebačkim Petrom Petretićem i grofom Nikolom Erdődijem u franjevačkoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Varaždinu. U kratkom govoru izjavio je kako vrlo nerado prima bansku čast u vrijeme kada niti je mir niti je otvoreni rat, a cijela je Europa pod oružjem.¹³⁸

Prema mišljenju Miroslava Kurelca i Zorana Ladića, „kad je Vestfalskim mirom 1648. godine završen dugi i krvavi rat europskih sila, središnje vlasti u Beču započele su proces pretvaranja Ugarske i Hrvatske u pokrajine slične austrijskim provincijama. Na primjer, slomljeni su svi pokušaji Nikole VII. Zrinskog da se izbori za sudbenu vlast, a nije uspio niti u nakani da stekne položaj karlovačkog generala.“¹³⁹

133 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 282.

134 Alphons von Wrede, *Geschichte der K. und K. Wehrmacht*, III/2, 776.

135 Filip Hren, *Hrvatski staleži i Vojna krajina u Tridesetogodišnjem ratu*, diplomski rad, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet u Zagrebu, Zagreb 2017., 88.

136 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, A 57 – Magyar Kancelláriai Levéltár, Libri Regni, 10. kötet, fol. 74-75.

137 Sándor Bene, Constantinus i Victoria, 661; Ferdo Šišić, Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, 14.

138 Ferdo Šišić, Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, 14.

139 Miroslav Kurelac, Zoran Ladić, Nezadovoljstvo Hrvata i Mađara politikom centralizacije, *Povijest Hrvata – druga knjiga od kraja 15. st. do kraja Prvog svjetskog rata*, Školska knjiga, Zagreb 2005., 127. Čini se da je pokušaj stjecanja položaja karlovačkog generala ipak vezan uz Petra Zrinskog.

Nikola VII. izjavio je kako će sve učiniti i žrtvovati za ljubljenu domovinu te moli hrvatsko-slavonsko-dalmatinske staleže i redove neka budu složni sljedećim riječima koje pokazuju njegov način razmišljanja: „Kad mi čitav taj mnogobrojan sabor ovog slavnog Kraljevstva te veličanstven i plemenit izgleda velikaša ne bi ulijevali odvažnost, ne znam, presvijetla, prečasná i ostala gospodo, kakav bi me razlog mogao potaknuti da primim ovo breme. Razmišljao sam doista da Sveto Veličanstvo Carskog Gospodina i Kralja našeg premilostivo ponizno zamolim, da me se udostoji izuzeti od tog opterećujućeg dostojanstva. Moja me ćud, naime, više zove na potezanje mača za probitak domovine, nego na nošenje sudačkog odijela. I tko može pomisliti, gospodo i domoljubi moji, da se prihvati samo svojom pameću upravljanja kraljevstvima u ovo izrazito nesretno vrijeme, kada nema niti sigurna mira, niti otvorena rata, već svaki kutak prijeti zasjedama i svako kraljevstvo prijeti rušenjem ili sebi ili drugima. Evo, sva se europska kraljevstva čudnovatom prevrtljivošću sudbine međusobno dovode u opasnost i do krajnje propasti. Onaj tko u tako burnim mijenama sudbine želi upravljati tako ogromnom lađom, ili bolje rečeno kormilom Slavnog Kraljevstva, mora se uprijeti o stup velike mudrosti i na oslonce ratničkih vrlina. Bilo kako bilo, gospodo i domoljubi moji, sigurno nisam u velikom strahu niti od jedne namjere sudbine, kada opažam toliko najodličnijih velikaša, dobrohotnost združenu sa svojom pripravnošću. Stoga rado nudim i posvećujem toj najmilijoj domovini svoju službu, imetak i svoj život. Jedino vas to sve zaklinjem besmrtnim Bogom da i vi budete jednodušni u dobrom nadziranju države, i da meni priskočite u pomoć savjetom i drugim vašim krasnim vrlinama, ako me slučajno budete vidjeli kako se rušim pod teretom. A svojem Presvetom Veličanstvu, Kralju i Gospodarú našem premilostivom, vječno zahvaljujem što je cijelom svijetu pokazao da me časti tolikim dostojanstvom i da smatra dobrodošlima moje iskazane zasluge i djedovsku vjernost. I stvarno neću prestati Svojem Veličanstvu stjecati zasluga za ovu milost službovanjem, dokle god u meni kolala i kap krvi.“¹⁴⁰

Na saborskom zasjedanju u Zagrebu 11. siječnja 1655. podupirao je zaključak da u krunidbenoj diplomi novoga kralja treba uz Kraljevinu Ugarsku umjesto izraza „i njoj podređene strane“ („partes subjectae“) poimence biti istaknuto ime Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, i to onako kako je navedeno u 1. članku ustava kralja Vladislava iz godine 1490. Kraljevina Slavonija i Hrvatska imala je identične slobode kao i Kraljevina Ugarska. Iako pozivanje na Vladislava II. Jagelovića faktografski baš nije ispravno, upravo to inzistiranje pokazuje političku težnju da se na simboličkoj razini Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija po „slobodama“ izjednači s Kraljevinom Ugarskom.¹⁴¹

140 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevtava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 292.

141 *Zaključci Hrvatskog sabora (ZHS)*, sv. 1., 1631-1693., Državni arhiv NR Hrvatske, Zagreb 1958., 198.

U 17. se stoljeću do 1649. godine na zasjedanjima Ugarsko-hrvatskog sabora za Trojednu Kraljevinu koristio pojam „podčinjena“ (*subjectae*), koji je od 1655. zamijenjen pojmom pripojene strane (*partes annexae*).¹⁴²

Na saborskom zasjedanju 1655. istovremeno je istaknuta i potreba za podršku Zrinskom ako bi došlo do izbora palatina na Ugarsko-hrvatskom saboru: „U suglasnosti s drugim zastupnicima izbor palatina zahtijeva hitnost, ispred svih drugih stvari; i ako bi došlo do kandidature našeg bana, gospodina grofa, neka daju svoje glasova za taj prijedlog.“¹⁴³

To je očito dio koncepta održavanja ravnoteže između „dviju domovina“ na kojem je inzistirao Nikola VII. Zrinski. O tome je Sándor Bene s pravom napisao: „Svijest o podrijetlu, međutim, ne znači nužno pripadnost u jednom smjeru: tako moramo tumačiti redak djela *Obsidio*, koji je je postao krilaticom o Petru Zrinskom, koji zaista voli i svoju mađarsku, i svoju hrvatsku... domovinu’. Održavanjem ravnoteže između ‘dviju domovina’ Nikola Zrinski bavio se ne samo na pjesničkoj razini, ukazujući snagu koja se krije u slozi hrvatskih i mađarskih ‘leventa’ koji brane Siget: kad se na Saboru u Požunu pokušala prošiti izvišna vlast ugarskog palatina na Trojednu Kraljevinu, na saboru sazvanom 1660. godine uz banovo predsjedanje glasno se – i uspješno – prosvjedovalo protiv tog kršenja prava.“ Osim toga terminologija ugarskih sabora promijenila se.¹⁴⁴

Iste 1655. godine, kada je na saborskom zasjedanju inzistirao da se Trojedna Kraljevina i Kraljevina Ugarska izjednače na simboličkoj razini, a Zrinski je tada imao samo 25 godina, natjecao se za položaj palatina, koji je bio najviši u Ugarskom Kraljevstvu i bio je prazan od smrti Pavla (Pála) Pálffyja, odnosno od 1653. godine.¹⁴⁵

Moguće je da je objavljivanje knjige 1651. *Adriai Tengernek Syrenaia*, o kojoj će biti više informacija kasnije, predstavljalo prekretnicu ne samo u književnoj nego i u političkoj karijeri Nikole VII. Zrinskog, koji je u jesen 1651. počeo uspostavljati diplomatske odnose s Erdeljom, „što je bio jasan znak njegovog razočaranja habsburškom politikom i predstavljao je pokušaj istraživanja novih mogućnosti“¹⁴⁶. „Na skupštini nakon smrti palatina Pavla Pálffyja nada se pomoći protestantskih sljedbenika Jurja II. Rákóczyja za svoju palatinsku kandidaturu.“ Argumente Zrinskoga je pred erdeljskog kneza iznio dokument pod naslovom *Nádori emlékirat – Palatinska spomenica/Memorandum o palatinatu* (1653.),

142 Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, 98.

143 ZHS, 1, 198.

144 Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, 95.

145 O palatinu više u: S. Lauter Éva, *Pálffy Pál nádor levelei (1644–1653)*, ELTE, Budapest 1989.

146 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 43.

koji ukazuje na poboljšanje odnosa između Zrinskog i Erdelja. Djelo je to koje nije sastavio Zrinski, ali koje jasno izražava njegove ideje. U njemu se raspravlja o situaciji koja je nastala nakon smrti palatina Pála Pálffyja i traži se potpora monarha, uz čiju se pomoć i Zrinski nadao da će biti imenovan za palatina. Pálffy se „pojavljuje kao dobronamjerna, ali nestalna i neodvažna ličnost, ostali kandidati sve do zadnjeg „štuju zlatno tele“ i *tantum ut noceat, cupit esse potens* (želi moć samo da bi kome naškodilo) – nasuprot tome od Zrinskog „zacijelo, nitko više niti želi niti može služiti domovini, Vašem veličanstvu i svakom dobrom Mađaru (...), sigurno nitko nije spremniji braniti slobodu ugarskog plemstva, nitko nije toliko spreman sebe dati za to“. I Rattkayevo djelo o povijesti uklapalo se u ambicije Zrinskog i „u trenutku njegovog izlaska tvorilo je najvažniji element propagande za pripremu palatinskih planova Zrinskog“¹⁴⁷.

Želja za kandidaturom Zrinskog za palatina nije bila uspješna jer je Franjo Wesselényi, glavni kapetan Košica, uspio izboriti više glasova u političkim grupiranjima raznih ugarskih velikaških lobija, pri čemu mu je pomogao ostrogonski nadbiskup Juraj (György) Lippay.¹⁴⁸

Zanimljivo je da ni u jednom poznatom prikazu Nikole VII. Zrinskog ne možemo dokumentirati nijedan banski znamen, za razliku od njegova mlađeg brata Petra, koji je na jednoj od slika prikazan sa žezlom.¹⁴⁹

U vrijeme njegova banskog mandata, između 1649. i 1664. godine, održano je ukupno 31 zasjedanje Hrvatskog sabora: u Varaždinu je bilo 19 zasjedanja, u Zagrebu 9, a u Varaždinskim Toplicama 2.¹⁵⁰ Možda je moguće tumačiti veliku učestalost sazivanja saborskih zasjedanja u Varaždinu blizinom Čakovca, u kojem je bilo sjedište Nikole VII. Zrinskog.

Nikola VII. Zrinski prema bunama i otporima seljaka

Način kako se Nikola VII. Zrinski nosio s pobunama seljaka, pogotovo u vremenu kada je obnašao bansku čast, ukazuje na to da je prvo nastojao pregovarati do realnih granica mogućega, a tek nakon toga odlučivao se na primjenu vojne sile.

147 Sándor Bene, *Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika*, 96-97; Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 43.

148 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, 144.

149 Szabolcs Varga, Ban ili potkralj?, u: *Prekretnice u suživotu Hrvata i Mađara. Ustanove, društva, gospodarstvo i kultura*, gl. urednici Pál Fodor i Dinko Šokčević, Institut za povijesne znanosti Istraživačkog centra za humanističke znanosti Mađarske akademije znanosti, Hrvatski institut za povijest, Budimpešta 2015., 221.

150 *Zaključci Hrvatskog sabora*, sv. 1., 1631-1693., Državni arhiv NR Hrvatske, Zagreb 1958.

Na vlastelinstvu Božjakovina izbila je 1644. godine buna uslijed koje su seljaci napali i zauzeli kuriju Elizabete Széchy, udovice Nikole VI. Zrinskog, umrlog 1625. godine. Ujedno su ukrali neke predmete i novac te ubili njezina provizora. Kako je udovica držala samo manji dio vlastelinstva, a ostali dio bio je u rukama Petra i Nikole VII. Zrinskog, ona je zahtijevala da braća Zrinski kazne pobunjene kmetove. Hrvatski je sabor odredio Nikoli VII. i Petru da održe suđenje seljacima u nazočnosti podžupana i plemićkog suca Zagrebačke županije. Braća Zrinski pozatvarali su pobunjenike, od kojih su neki bili njihovi kmetovi, no upravitelj Tomo Ivanović neke od glavnih krivaca pustio je na slobodu. Pokrenuta je žalba od predstavnika udovice te je odlučeno da se suđenje održi pred sudom Križevačke i Zagrebačke županije. Iz trenutno poznatih dokumenata nije poznato kako je završilo suđenje.¹⁵¹

Vjekoslav Klaić zapisao je kako je Nikola VII. Zrinski pokazao „osobitu obzirnost prema prostome puku, poglavito prema seljacima i kmetovima“¹⁵², tijekom prve bune na vlastelinstvu Novigrad Posavski (1653. – 1659.)¹⁵³ koja je izbila zbog povećanja tlake, a možda i zbog toga što su neke skupine podložnika željele steći položaj „pravih krajišnika“. Grofovi Erdödy doseljenim su seljacima ukinuli povlastice dane prigodom doseljavanja i nametnuli im kmetske terete. Odmah po izbijanju bune Nikola VII. Zrinski je kao ban 23. lipnja 1653. izvjestio kralja o pobuni upozorivši da postoji opasnost širenja bune na okolna vlastelinstva. Moguće je da je ban tada još zahtijevao da Posavci budu pokorni vlastelinu te pošalju predstavnike pred Hrvatski sabor, koji je sazvan za 25. kolovoza 1653. Uoči zasjedanja 400 naoružanih Posavaca došlo je u Zagreb te su banu i Hrvatskom saboru podnijeli predstavku pisanu hrvatskim jezikom istaknuvši da su im nametnuti nepravedni tereti te su se zbog toga više puta žalili vlastelinu. Staleži su, vjerojatnom pod utjecajem Nikole VII. Zrinskog, odlučili pokušati napraviti kompromis između seljaka i Emerika Erdödyja. Slijedila su još dva kruga pregovora u Zagrebu. Iako je pregovarao sa seljacima, Emerik Erdödy tražio je način za vojno suzbijanje bune te je na dvoru dogovorio mandat kojim se Zrinskom nalagalo da protiv seljaka koristi bansku i zemaljsku vojsku iz Pokuplja, no ban je u pismu od 9. listopada bio protiv toga te je savjetovao vladaru da se

151 *Zaključci Hrvatskog sabora*, 1, Državni arhiv NR Hrvatske, Zagreb 1958., 117, 122; Josip Adamček i suradnici, *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Grada)*, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu – Odjel za hrvatsku povijest, Historijski arhiv Sisak, Arhiv Hrvatske, Zagreb 1985., 171-172; Josip Adamček, *Bune i otpori. Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*, Globus, Zavod za hrvatsku povijest, Zagreb 1987., 252.

152 Vjekoslav Klaić, *Crtice iz hrvatske povijesti*, Matica hrvatska, Zagreb 1928., 10.

153 O toj buni drugačiju interpretaciju ima Nada Klaić, *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću*, Nolit, Beograd 1976., 263-292.

nastave pregovori s Posavcima. U međuvremenu je sredinom studenoga pobunjenim seljacima poslao oštro pismo. Posavci su kao reakciju na banovo pismo uputili žalbu zagrebačkom biskupu Petru Petretiću, koji je tvrdio da su prijetnje Nikole VII. Zrinskog negativno utjecale na seljake potaknuvši ih da pokušaju stvoriti obrambeni savez s Vlasima iz okolice Ivanića, ali i sisačkim kmetovima te pokupskim krajišnicima. Taj zamišljeni savez tek je djelomično profunkcionirao jer su se Posavcima pridružili jedino sisački kmetovi. Nikola VII. Zrinski 7. prosinca 1653. iznova je pisao kralju iznijevši mišljenje da je glavni krivac za nepostizanje sporazuma s pobunjenim seljacima Emerik Erdödy. Ban je zaključio kako seljaci više ne vjeruju svojem gospodararu te da on ne može više biti siguran na svojem vlastelinstvu te je predložio kralju da pošalje svojeg predstavnika koji će pokušati riješiti sukob, a ako u tome ne uspije, vlastelinstvo bi trebalo oduzeti Emeriku Erdödyju te ga dati drugom članu te obitelji. Zrinski je napisao i da su mnogi seljaci na tome vlastelinstvu, iako svome vlastelinu daju tlaku, plaćeni kao zemaljski, odnosno banski vojnici. Upozorio je da se iza njihovih domova prema Osmanskom Carstvu prostire pusta Krajina, a dalje od toga su osmanske utvrde. Zrinski je kralju ukazao i na to da bi Posavina, ako bude vojno ugušena i opustošena, mogla Osmanlijama otvoriti vrata za prodore u Hrvatsku. Slično su smatrali i sami Posavci. Protonotar Ivan Zakmardy nije se složio s mišljenjem bana i Posavaca negirajući njihovo značenje za obranu od Osmanlija. Krajem 1653. godine u bitci kraj Zdenčeca pobunjeni seljaci pobijedili su Erdödyjevu vojsku, a bana Nikolu VII. Zrinskog obavijestili su da je poginulo 25 – 30 vojnika koje je poslao Erdödy. Seljačkim uspjesima Posavaca bio je uznemiren biskup Petretić, koji je Nikoli VII. Zrinskom u Čakovcu poslao jednog kanonika s molbom da hitno dođe u Zagreb i poduzme aktivnosti na sprečavanju širenja bune. Zrinski je u Zagreb stigao 24. prosinca, a svojega kapetana poslao je među pobunjene seljake da ih opomene da u bunu ne uvlače seljake susjednih posjeda, da puste na slobodu zarobljenike te da u miru čekaju odluke Hrvatskog sabora i kralja.¹⁵⁴

Na saborskom zasjedanju 29. prosinca 1653. zaključeno je da se pregovori s pobunjenim seljacima obnove te da ih vodi osobno ban Nikola VII. Zrinski. Ako bi seljaci prihvatili prijedloge saborske komisije, obećana im je puna amnestija. U slučaju da pobunjeni seljaci odbiju prijedloge, ban Nikola VII. Zrinski dobio je ovlasti da protiv njih upotrijebi vojsku. Zrinski je sa suradnicima 6. siječnja 1654. u Božjakovini vodio pregovore s 400 Posavaca. Ban ih isprva uspio privoljeti da prihvate dogovorena podavanja, no seljaci su podvečer napustili pregovore. Nikola VII. Zrinski 9. siječnja 1654. iz Čakovca je pisao kralju Ferdinandu III. s prijedlogom da se buna uguši uz pomoć vojske Karlovačkog i Varaždinskog

---

¹⁵⁴ *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Građa)*, 176-199; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 210-221.

generalata. No na dvoru su u međuvremenu prihvatili prijedloge Nikole VII. Zrinskog iznesene u prosincu 1653. da vladar treba imenovati komisiju koja će pregovarati s pobunjenim seljacima i njihovim vlastelinom. Ferdinand III. odredio je da na čelu te komisije bude Nikola VII. Zrinski, a članovima zagrebački biskup Petar Petretić i zapovjednik Varaždinskog generalata Walter Leslie. Kralj je 31. siječnja 1654. dopunio naputke o radu komisije, ali nije odustao od toga da se seljaci pokušaju smiriti pregovorima. Nikola VII. Zrinski ponovo je pisao kralju 2. veljače 1654. smatrajući da su izgledi za sporazum propali. Prema njegovu mišljenju, novost je bila buna sisačkih kmetova, no kraljevska komisija počela je s radom. Tijekom 1654. posavski seljaci nisu poduzimali nove oružane akcije, ali nisu dozvolili ni obnovu vlasti vlastelina Erdödyja, koji se tužio Hrvatskom i ugarskom saboru, koji je na temelju članka 76. od kralja zatražio gušenje bune. Na temelju toga kralj Ferdinand III. 4. srpnja 1654. naredio je banu Nikoli VII. Zrinskom da u suradnji s vojnokrajiškim generalima pokrene vojsku i napadne seljake. Vojnu akciju podržao je i Hrvatski sabor na zasjedanju 11. kolovoza 1655. Iako je Zrinski nakon povratka sa zasjedanja Ugarskog sabora počeo pokretati vojsku i u dogovoru s vojnokrajiškim generalima u plan akcije stavio napad na pobunjene kmetove sisačkog vlastelinstva, Nikola VII. prepustio je vođenje vojske vicebanu uz opravdanje da se razbolio. Kada je vojska krenula na seljake, umiješao se Erdödy i omeo provođenje napada tvrdeći da napad nije potreban jer se nada sporazumu sa seljacima. Nakon toga je karlovački general povukao vojsku, a ban je tvrdio kako ostale postrojbe nisu dovoljne za napad, koji je obustavljen. Hrvatski je sabor 3. studenoga 1655. zatražio organiziranje novog napada vojskom. No Nikola VII. Zrinski 18. je prosinca pisao kralju da ne treba pokretati vojsku već da se bez puno pompe uhite vođe bune. Kada su Erdödyji krajem 1656. ili početkom 1657., unatoč jamstvu da ga neće dirati, uhitili Nikolu Babića kao jednog od utjecajnijih vođa pobune, buna se ponovo rasplamsala.¹⁵⁵

Kralj je početkom veljače 1657. imenovao novu komisiju koja je trebala smiriti bunu, no u njoj nije bio Nikola VII. Zrinski. Ugarska dvorska kancelarija početkom srpnja 1657. izradila je dodatak prijedlogu koji bi se ponudio pobunjenim Posavcima prema kojem bi se spor s vlastelinom rješavao pred kraljevskim sudom, što je značilo da je prihvaćeno mišljenje Nikole VII. Zrinskog da se taj spor treba rješavati pred najvišim sudom. Kako je kralj Ferdinand III. umro, suđenje je odgođeno. Novi kralj Leopold I. 9. srpnja 1657. naložio je Zagrebačkom kaptolu da preda njegov dopis Posavcima. Oni su se odbijali odazvati pozivu na sud, pa su u prosincu 1658. u Beču održani pregovori s pobunjenim Posavcima koji su

155 *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Grada)*, 202-204, 207-209, 216-217, 222, 326-331, 349-350, 356-361, 370-372; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 222-234.

završili 4. prosinca donošenjem isprave kralja Leopolda I. o regulaciji feudalnih podavanja na novigradskom vlastelinstvu. Ako seljaci nastave pružati otpor, vlastelin je protiv njih mogao uporabiti vojnu silu. Nakon povratka izaslanika Posavaca iz Beča, seljaci su odbili odredbe kraljeve isprave, pa je to otvorilo mogućnost vlastelinu Erdödyju da traži vojnu intervenciju. No Erdödy se nije obratio banu Nikoli VII. Zrinskom jer je mislio da on iznova neće učiniti ništa te je uz pomoć vojske Karlovačkog generalata 2. travnja 1659. porazio pobunjenike. Borbe s preostalim seljačkim snagama nastavile su se još nekoliko dana, a 6. travnja seljaci su zapalili utvrdu Novigrad te spalili još nekoliko plemićkih kurija. Mnogi Posavci pobjegli su ili u Osmansko Carstvo ili na prostor Varaždinskog generalata. Erdödy je optužio Nikolu VII. Zrinskog da je on glavni krivac što je buna trajala godinama. Činjenica je da je Zrinski, poslije poraza pobunjenih seljaka iz Posavine, jednog od seljačkih vođa uzeo u svoju službu i dodijelio mu „vojvodstvo“. Pod utjecajem toga vojvode seljaci iz dva posavska sela počeli su se pripremati za novu bunu.¹⁵⁶

Druga sisačka buna (1653. – 1659.)¹⁵⁷ nije mogla ostaviti bana Nikolu VII. Zrinskog neumiješanog. Ferdinand III. imenovao je 4. veljače 1654. Nikolu VII. Zrinskog, biskupa Petra Petretića i varaždinskog generala Waltera Leslia svojim komesarima za smirivanje sisačke bune. Kao što smo ranije spomenuli, oni su bili na istoj dužnosti za smirivanje bune Posavaca koja je potaknula bunu kmetova vlastelinstva Sisak. Zrinski je predlagao da se protiv pobunjenih Sišćana upotrijebi oružana sila. Kada se u Zagrebu sastala kraljevska komisija 28. ožujka 1654., Nikola VII. Zrinski na zasjedanje je kao svojeg zamjenika poslao Nikolu Patačića. Kralj je 29. travnja 1654. imenovao Nikolu VII. Zrinskog i generala Leslija za komesare koji će iznova pokušati rješavati spor između Zagrebačkog kaptola i pobunjenih seljaka s vlastelinstva Sisak. Ban Zrinski pisao je 7. lipnja 1654. iz Čakovca biskupu Petru Petretiću i Zagrebačkom kaptolu da 15. lipnja u Varaždinu sudjeluju s pobunjenim seljacima sisačkog vlastelinstva. Pregovori nisu uspjeli i ban je o tome obavijestio kralja podsjetivši ga da misli kako se s pobunjenicima s vlastelinstva Sisak ne može postignuti dogovor blagim sredstvima te predloživši da se uhvate i kazne pobunjenički vođe. Zrinski je zajedno s varaždinskim generalom Walterom Lesliem, na traženje Zagrebačkog kaptola, krajem lipnja 1654. naredio da se odvoje oni podložnici vlastelinstva Sisak koji su primali vojničke plaće od ostalih sisačkih kmetova. Nikola VII. naložio je 23. lipnja 1654. letovaničkom kapetanu Petru Patačiću da sei onima koji primaju

156 *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Grada)*, 440-442, 457-463, 503, 519-520; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 235-240.

157 Nada Klaić, *Društvena previranja i bune u Hrvatskoj u XVI i XVII stoljeću*, 228-252.

vojničku plaću oduzme plaća ako se ne pokore sisačkim vlastelinima. Ban se 21. rujna 1654. iz Čakovca pismom na hrvatskom jeziku obratio pobunjenim Siščanima te istaknuo da će ih, ako se dragovoljno ne pokore svojim vlastelinima, disciplinirati strašnom kaznom. Zrinski je 14. listopada 1654. javio kralju da prepošt Zagrebačkog kaptola traži da se na temelju kraljevske rezolucije zatvore vođe seljaka, no ban je smatrao da se to ne može izvršiti bez upotrebe oružja. Nikola VII. u Čakovcu je držao zatočena tri sisačka seljaka koji su se ubrajali među najranije pokretače bune. Ban je 12. listopada 1655. predložio Zagrebačkom kaptolu da se u Varaždinu održi novi krug pregovora, a 18. prosinca 1655. pisao je kralju da se pokuša napraviti kompromis sa seljacima. Na saborskom zasjedanju 3. studenoga staleži se nisu složili s mišljenjem Nikole VII. Zrinskog oko toga da se problem pokuša riješiti pregovorima te su zamolili vladara da se protiv seljaka upotrijebi vojska te da se nekoliko pobunjenika pogubi.¹⁵⁸

Podložnici sisačkog vlastelinstva 26. siječnja 1656. zamolili su Petra Zrinskog da ih preporuči svojem bratu, banu Nikoli VII. Zrinskom, kako bi dobili „stare pravice“. Nakon pregovora u Varaždinu o kojima nisu sačuvani podaci, ban Nikola VII. Zrinski i varaždinski general Walter Leslie potvrdili su nagodbu između Zagrebačkog kaptola i njegovih sisačkih podložnika o feudalnim podavanjima. Nakon što se buna ponovo rasplamsala kralj Leopold naložio je 7. prosinca 1684. Nikoli VII. Zrinskom i biskupu Petretiću da provedu reviziju spora između Zagrebačkog kaptola i sisačkih podložnika. Zagrebački biskup Petar Petretić 18. siječnja 1659. obavijestio je bana Zrinskog da su zagrebački kanonici ishodili kraljevski mandat u pitanju sisačkih podložnika i time onemogućili njihov dogovor s imenovanim povjerenstvom. Na audijenciju k banu Zrinskom otišli su kanonici Juraj Harča i Petar Knapić, o čemu su podnijeli izvještaj Zagrebačkom kaptolu 24. siječnja 1659. o tome kako su dogovorili termin sudske rasprave s pobunjenim seljacima. Nikola VII. Zrinski pozvao je 22. siječnja 1659. Siščane na sudjelovanje u pregovorima sa Zagrebačkim kaptolom koji su se trebali održati 13. ožujka 1659. u Zagrebu, no oni nisu došli na pregovore. Ban je dao nalog kapetanu Petru Patačiću da 23. ožujka 1659. pokuša nagovoriti Siščane da prihvate pregovore, no uspjeh je izostao. Nakon toga ban Nikola VII. Zrinski sudjeluje na sjednici Banskog stola 25. ožujka 1659., na kojoj je donesena presuda protiv pobunjenih seljaka sisačkog vlastelinstva kojom su vođe pobune osuđeni na smrt, a ostali na davanje dvostruke desetine i nadoknadu šteta vlastelinstvu. Zrinski je bio svjestan da se takva presuda može provesti samo vojnom prisilom, no bio je svjestan i da to ne može provesti vlastitim snagama, pa je naredio

158 *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Grada)*, 222, 224, 263, 268, 272, 276-277, 312, 318-319, 366, 369-372; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 154, 163, 165, 167, 169-171, 177, 179-181.

opću insurekciju. Ideja Nikole VII. Zrinskog bila je prvo vojno poraziti Sišćane, a nakon toga Posavce, no kako je Erdödy organizirao napad na Posavce bez Zrinskog, o čemu smo ranije pisali, Sišćani su se otišli boriti na strani napadnutih Posavaca i tom su prilikom poginula 22 sisačka kmeta, među njima i nekoliko vođa pobune. Brutalni obračun s pobunjenim Posavcima ostavio je jak dojam na Sišćane, koji su se 7. travnja 1659. obratili banu Zrinskom i molili da spriječi vojni napad jer oni izvršavaju sve službe i daju sva podavanja koja su pred banom prihvatili. Moguće je kako je kapetan Patačić utjecao na Zrinskog da odustane od napada na pobunjene sisačke seljake. Istog dana, 7. travnja, Nikola VII. Zrinski pisao je Zagrebačkom kaptolu da se s pobunjenim Sišćanima, nakon prolijevanja krvi i spaljivanja nekih posavskih sela, može postignuti sporazum te da u vezi s time očekuje odgovor kanonika. Nakraju je 20. travnja 1659. u Donjoj Lomnici postignut sporazum u kojem su određeni feudalni tereti i globe za štete nanese- ne vlastelinstvu u vrijeme bune, a pogodbu je potvrdio Nikola VII. Zrinski, čime je buna bila ugušena.¹⁵⁹

Treća buna Štibrenaca iz 1654. izbija istovremeno kada su trajale bune na sisačkom vlastelinstvu i u novigradskoj Posavini. Ban Nikola VII. Zrinski bojao se da Štibrenci, ali i ranije pobunjeni Sišćani ne napadnu Zagreb te je 23. veljače 1654. tamo poslao naoružane plemiće jednoselce iz Bojnikovca i okolnih sela. Njihov zadatak trebao je biti čuvanje arhiva (Zagrebačkog i Čazmanskog kaptola, Protonotarskog i Zemaljskog).¹⁶⁰

Izgleda da su i stanovnici Letovanića bili privučeni bunom sisačkih kmeta, pa su počeli pružati otpor radnim dužnostima. Nikola VII. Zrinski 19. listopada 1655. izdao je ispravu o prosvjedu Emerika Erdödyja protiv njegovih podložnika u Letovaniću koji su prije više godina prestali obrađivati vlastelinski vinograd i popravljati vodenicu.¹⁶¹

Kralj Leopold potvrdio je 12. ožujka 1660. u Beču sve ranije ivaničke povlastice koje su Ivaniću osiguravale status slobodnog trgovišta, ali kraljevska potvrđnica nije bila legalna jer, po zakonskim člancima Ugarskog sabora iz 1622. i 1649. godine, kralj bez preporuke vlastelina nije mogao davati povelje za trgovišta, a osim toga purgari nisu imali suca kojega je biralo 12 prisežnika (kako je bilo naznačeno u povlasticama), a obnašali su razne službe (gradili gospodarske zgrade, popravljali ograde, vozili vino i žitarice itd.). Biskup Petar Petretić protiv ivaničkih purgara podignuo je tužbu pred podbanom i protonotarom jer su,

159 *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Građa)*, 388-389, 400-401, 462-463, 466-469, 485-503, 506-514; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 184-185, 192-193, 195, 197-199.

160 *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Građa)*, 233; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 118.

161 *Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću (Građa)*, 368; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 271

prema njegovu mišljenju, nezakonito postupili. Sud je presudio da se kraljeva potvrđnica i njegovo zaštitno pismo ponište te da ivanički purgari ubuduće moraju snositi postojeće terete, a presudu protonotara i podbana potvrdio je i ban Nikola VII. Zrinski.¹⁶²

Na primjeru buna Posavaca i Sišćana, koje smo predstavili u prethodnom dijelu teksta, može se vidjeti da Zrinski praktički nije upotrijebio vojnu silu prilikom gušenja spomenutih seljačkih buna te se izuzetno trudio u pregovorima i postizanju kompromisa. Znakovito je da nakon bune Posavaca jednog od seljačkih vođa uzima sebi u službu kao vojvodu.

Službe na bečkom dvoru

Od 30. prosinca 1637. Nikola VII. je zabilježen kao komornik (njem. *Kämmerer*, lat. *cubicularius*) kralja Ferdinanda III., a čini se kako je kratko vrijeme služio na bečkom dvoru. Komornik je postao s tek navršениh 17 godina, što je puno niže od suvremenika – Franje Wesselényja (komornik postao s 41 godinom) ili Franje Nádasdyja (s 19 godina).¹⁶³

Od veljače 1660. Nikola VII. bio je tajni savjetnik (geheimer Rat), odnosno član najvišeg savjetodavnog tijela. Time je imao pristup na audijencije kod vladara. Zrinski je također bio hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban, kraljevski konjušar i ugarski savjetnik (*consiliarus Hungaricus*), no kako je često službovao na bojišnici, nije mogao redovito sudjelovati na zasjedanjima Tajnog savjeta (vijeća) i time konzumirati realni politički položaj među elitom okupljenom oko Habsburgovaca.¹⁶⁴ I Marko Forstal u djelu *Stemmatographia* bilježi Nikolu VII. Zrinskog kao tajnog savjetnika – *S(acrae) Caes(ariae) Maiestatis Consiliarus intimus*.¹⁶⁵

Ujesen 1663. spominje se u svojstvu nositelja vojnih dužnosti bolesnog palatina Franje Wesselényja kao glavni državni kapetan (*supremus et generalis capetaneus*) te ga je pogrešno nazivati „glavnim vojnim zapovjednikom Ugarske“. Zrinski je u kolovozu 1663. zajedno s ugarskim velikodostojnicima sudjelovao u izradi plana za zimsku vojnu, a u rujnu i listopadu 1663. blisko je surađivao s feldmaršalom Raimundom Montecuccolijem, koji je vodio carske postrojbe.

162 Arhiv HAZU, II-d-105; Nadbiskupijski arhiv Zagreb, Juridica, 5/1105 (1966); Josip Adamček, Bune i otpori, 316.

163 O tome postoji djelomično istražena arhivska građa, npr. Österreichische Staatsarchiv Wien (dalje: ÖStA), Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Obersthofmeisteramt, Sonderreihe, Eidbücher Kart. 19, Bd. 1, 189 ili Oberstkämmereram, Reihe F, C 2, 6, 25 itd. koju je predstavio Géza Pálffy, Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog, 136.

164 Géza Pálffy, Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog, 137-139.

165 Nacionalna i sveučilišna knjižnica Zagreb (NSK), Zbirka rukopisa, R 3031, Marko Forstal, *Stemmatographia mavortiae familiae comitum de Zrin*.

Ostaje još uvijek otvoreno pitanje je li Nikola VII. Zrinski, zahvaljujući iskustvu u primjeni taktike pograničnog ratovanja, potaknuo ideju o diverzijama većih razmjera usmjerenih prema Budimu ili Ostrogonu prigodom jedne opsade utvrde Nové Zámky (*Érsekújvár*, Neuhaus[e]l). I zimska vojna bila je provedena u suglasnosti s ratnim vijećima, a izvješća o njoj Zrinski je podnio i Dvorskom ratnom vijeću u Beču i Unutarnjoaustrijskom ratnom vijeću u Grazu.¹⁶⁶

O borbama s Osmanlijama

Još kao trogodišnje dijete 1623. Nikola VII. Zrinski slučajno je bio nazočan borbi s Osmanlijama nedaleko od Kotoribe koja je na njega ostavila dojam, „a naročito ovaj divlji bijeg Turaka prema Muri, gdje ih se tom prilikom do pet stotina utopilo.“¹⁶⁷

Nikola VII. Zrinski pokazao se i kao praktični vojnik u obrani Međimurja koje su Osmanlije „iz Kaniže pustošili u pojedinačnim provalama. Međutim, ni ovo ih nije zadovoljilo, pa su učestalim pljačkanjem ugrožavali i onaj kraj koji potpada pod vlast Adama Batthyányja. Na isti su način i selo po imenu Vukovo, pored drugih sela podložnih različitim vlastima, doveli do potpune opustjelosti jer su odveli u ropstvo sve do jednog čovjeka. Ovo napokon potakne Batthyányja, zapovjednika ovih mjesta, da se posavjetuje s Nikolom Zrinskim te s njim donese odluku da zajedničkim trupama treba napasti Kanižane i da treba istom mjerom naplatiti dotada nanesene štete. Zato Zrinski primi od Batthyányja eskadron od 30 ljudi i pridruži im zatim čete brata Petra, podigne više plemića iz Slavonije i započne hodnju prema Legradu. Među njima Vuk Erdödy, zet palatina Ivana Draškovića i mladić izvrsne srčanosti i očekivanja, dovede sa sobom časnu satniju tako da su svi zajedno gotovo ustrojili pukovniju srednje veličine. Bio je tu i Franjo Čikulin u društvu časne konjice, mladić koji fino sjedini neporočnost života s duhom stoljeća, do prije nekoliko godina kapetan banske utvrde Perkoš, a potom satnik carske vojske... Prešavši naredne noći rijeku Muru, saveznici napreduju takvim rasporedom redova da Legrađani idu na prvom mjestu, a za njima slijedi grof Nikola s odabranom četom svojih slobodnjaka. Treću skupinu držao brat mu Petar s Vukom Erdödyjem, a ostale su zatvarali Ugri Batthyányjevi. Došavši do obronka brežuljka Sv. Nikola u blizini Kaniže, svi se zaustave i sakriju da ih neprijatelj prerano ne uoči. Pošalju naprijed

166 Géza Pálffy, *Prekogračna povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog, 139-140; o inspekciji ugarskih postrojbi na polju u blizini Vata (danas Mersevát) u županiji Željezno/Vas usp. Géza Pálffy, Zrinyi Miklós nagy napja Az 1663–1664. évi török háború egyik meghatározó eseménye: a vati hadimustra 1663. szeptember 17-én, Pápai Jókai Mór Városi Könyvtár, Pápa 2013.*

167 Ferdo Šišić, *Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine*, 10.

Ivana Kanadina, neumorna čovjeka, da izmami neprijatelja u pratnji jednog manjeg voda. No neprijatelji su saznali za dolazak naših, o čemu su ih obavijestili porezni obveznici zemljoradnici, pa su izveli podjednake čete. Tada pošalju nekolicinu elitnih vojnika da zametnu boj i započnu otvorenu bitku. Začuvši viku napadača obiju strana, Legračani se brzo pokrenu. Ususret im je došla četa neprijatelja, koju su neprestano slijedile nove. Borba se vodi s promjenjivom i neizvjesno ratnom srećom i nijedna strana nikako ne popušta. Kad je s leđa doletio Nikola s četom slobodnjaka poput munje, a s boka pritisnuo Petar, onda su Turci počeli biti kolebljivi, nesigurni te su naposljetku udarili u bijeg. Naši su ih pustili tek nakon potjere sve do vrata predgrađa. Ali-paša je kod gradskih vrata očekivao preokrete u bitki. Primjećujući da se njegovi nalaze već u krajnjoj opasnosti, sve ih je prekoravao i kudio oštrim riječima kao nesposobne za rat i kukavice koji, zaboravivši na nekadašnju hrabrost, popuštaju šaćici ljudi. Pošto je ponovo uspostavio bojni red i podigao moral svojih vojnika, sam Ali-paša pridružio se bitki. Kad su naši isto povratili snage i ponovo razveli redove prema ratnom umijeću – njih su četo stečene pobjede raspaljivale da zadrže slavu, a barbare primljeni porazi na osvetu nepravdi – vrlo se hrabro sukobe i nastane strašan boj. Nato će grof Nikola prvim glasom i rukom: 'I ako me budete vidjeli, o suborci moji, kako padam, nemojte kukavički pobjeći, već mi pobjedom prinesite posmrtnu žrtvu dok se ustrajno borite čistim desnicama za sebe i svoje.' Nakon što su naši poslušali te riječi, nastane vrlo žestoka borba i mnogi poginu na obje strane. Konačno se naši Božjom naklonošću domognu pobjede: turski se vojni red, naime, iznenada dao u bijeg jer se plašio suprotstaviti vro odvažnim našijencima, pri čemu je vatrenost pomagala milostiva ratna sreća. Zbog nje je neprijatelja u tom sukobu snašao takav poraz tako da ih je u posljednjem naletu stradalo više od stotine. Na najveću žalost neprijatelja pala su dvojica njihovih koji su se odlikovali ugledom prvog reda, vojnim znanjem i obiljem prebogata imetka. Jedan od poginulih bio je iz Kaniže, a drugi je kao gost došao iz bihačke hrvatske utvrde u želji da posjeti prijatelja. Ovaj drugi bješe konjanik primjetne hrabrosti i pojavnosti, osobit po odori protkanoj zlatom na perzijanski način i po pahuljastim krestama posuđenim od ždrala koje se dižu iz pamučnog plašta. Poginulo je i gotovo 20 naših. Među njima i Vuk Dessici, mladić grofu Zrinskom naročito drag, kojeg su ubili odsjekavši mu glavu kad je pao pod konja.¹⁶⁸

Vojno je izvršio toliki pritisak na vojnu posadu u Kaniži, koja je bila najvažnija osmanska fortifikacija u dijelu Ugarske pod osmanskom vlašću, da je s njima u Legradu sklopio mirovni sporazum. O tome je Josip Bedeković zapisao: „Također je vrijedno spomena kako je nakon proglašenja mira između careva

168 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 285-287.

Zapada i Istoka 1650. god. poslije Krista Nikola Zrinski, tada potkralj Ilirika, u spomenutom sastanku u Legradu sklopio savez s kaniškim Osmanlijama i s onim potčinjenima s kojima je ranijih godina vodio žestoke bitke. Ovaj, naime, grof zajedno sa svojim bratom Petrom, koji nije mogao podnositi mirna vremena, kako jasno svjedoči Briet, 1664., god. poslije Krista ognjem i mačem je osramotio bliže gospodstvo Osmanlija, a same Osmanlije je, koje bi bilo gdje susreo, ubijao. Stoga je prema Ratkaju, utanačenog dana bilo 60 barbara, nedovoljno opremljenih, a Zrinski je uostalom bio uzorit veličanstvenom pojavom i visokim stasom, te perjanicom od perja čaplje koje se uzdizalo iznad glave, opločeno zlatom i dragim kamenjem. Noseći potom dugo koplje, obilježje pješćkih vojskovođa, i s velikom satnijom velikaša, plemića i vojnika županije, uz štropot truba i bubnjeva (zacijelo ipak očekujući Osmanlije na mjestu za prihvata gostiju) nogama pripada uzoritiji korak. Nakon obavljenog uzajamnog pozdravljanja, na jednu stranu sjeli su prvaci barbara, koje nazivaju agama, i dekurioni, zvani odobaše, a naši na drugu stranu. Zrinski je zauzeo najviše mjesto. S obje strane iznijeta su na vidjelo teška neprijateljstva ranijih vremena. Nakon što je to naizmjenice istaknuto, sklopljen je mir. Legradsko je ušće proglašeno slobodnim i mogućnost prolaznja napokon je dopuštena vojnicima i jedne i druge strane uz predočenje isprave svojih vojskovođa. Tada su napokon prionuli objedu.¹⁶⁹

U ljeto 1652. napravio je prodor do okupirane Kostajnice, koji je bio vezan uz kažnjavanje zbog osmanskih provala i pljački u vrijeme mira. „Onda je Zrinski uhvatio priliku da ih ponovo napadne i konačno zakazao sastanak s plaćenicima za 7. kolovoza u Petrinji. Nakon što se proširio glas o putu, došli su i drugi iskazujući odanost, a među njima grof Juraj Frankopan, koji je doveo izabranu satniju Karlovčana, i s njim Pavao Čolnić i Krsto Delišimunović...Pošto je dio ljudi prešao Kupu kod Siska, a dio kod Petrinje, učinivši naokolo veliki zao-kret od puta, zaustavili su se na mjestu pogodnom za napajanje konja i tegleće marve. I ondje su proveli ne samo tu noć, nego i mnoge sate predstojećeg dana; pošto su tijela okrijepili hranom, prije podne pomalo počnu napredovati sporim korakom. Naposljedku su došli do doline prikladne za smještanje vojske na umjerenoj udaljenosti od Kostajnice... Već se jasno i otvoreno bijelio dan i svima je bila dodijala dugotrajna šutnja neprijatelja te neodlučni nisu znali što treba učiniti. Tada ban pozva Jurašina, vođu puta, i posavjetuje se s njime, te pošalje naprijed dva eskadrona, da tumarajuć naokolo po pašnjacima u bilo kojem smjeru pohvataju životinje ili ljude. A ostali su brzim korakom strčali dolje po

---

169 Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, Meridijani, Zagreb – Čakovec 2017., 260.
Bedeković je to napisao na osnovu Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 295.

obronku brijega i zaustavili se otvoreno rastegnuti u dugom bojnom redu, naočigled Kostajnice na širokoj ravnici između Une i brežuljaka zasađenih lijepim vinogradima. Kad je bio dan znak topa, u tili čas nahrupili su bez zadržavanja Turci pomiješani s Vlasima: konjanici su zauzeli ravnicu, a pješaci su putem, koji vodi na desnu stranu, stali ulaziti u staro korito bez vode, kroz koje je potok Kostajnica utjecao u Unu, da njime zaštićeni kao palisadom mogu iz zasjede gađati naše duljim puškama. No njih su spriječili njemački vojnici grofa Zrinskog koji se obično bore kao pješaci, smješteni na ulazu u korito da ne uđe više neprijatelja i da našima pokrivaju povratak onuda kuda su i došli. Kako su se turski konjanici raspršeni po ravnici u potpunom broju međusobno pokrivali, njemački vojnici požure da udruže čete s našima. A tada se s neprijateljem vrlo žestoko sukobe banov eskadron slobodnjaka, koji je držao desnu stranu i straga smješten karlovački eskadron. U navali naših na neprijatelja pogine troje karlovačkih vojnika i dvoje od Zrinskog, koje su Vlasi u koritu gađali sakrivenim zrnima, a dvoje bude ranjeno. Inače, kad je došlo do borbe izbliza, većina je neprijatelja poginula u dvaput ponovljenoj borbi, a nekoliko ih je zarobljeno, dok od naših nitko nije bio povrijeđen. Na povratku iz borbe naši su poklali sve one neprijatelje za koje smo rekli da su se skrivali u koritu. U žaru bitke neprijatelj je čestim razlijevanjem topova zazivao susjedne pomoćne trupe, tako da su obznanili gubitak Kostajnice pošto je tvrđava bila sasvim uništena, a prasak topova lako se mogao čuti sve do Banja Luke, a i u našim krajevima na razdaljini od mnogo tisuća koraka. Ocijenilo se da je neprijatelj već dosta kažnjen na vrlo mnogo načina, pa se ban spremao na povratak zapovijedajući da se trubi na povlačenje.¹⁷⁰ Kako se Kostajnica nalazila na samoj granici Osmanskog Carstva, bila je ranjiva, pa ne treba čuditi kako to nije bio jedini napad kršćanskih snaga od početka 17. stoljeća.¹⁷¹

Istoga dana kada je Nikola VII. Zrinski vodio napad na Kostajnicu, nakon opisanog prvog sukoba slijedila su još četiri, a nakon petog sukoba, „Turci, videći da naši odustaju od oružja te da u žurnom trku napuštaju bitku, pomisle da je bijeg nastao zbog beznadnosti našeg položaja, te ih stanu slijediti pribrani i preporođeni. A kad su stigli do njemačkih pješaka, upali su u zasjedu i odmah izgubili vrlo mnogo svojih te su bili prisiljeni odustati od daljnjeg nastavka bitke i povlačiti se kao stalni gubitnici. Oni koji su na vratu nosili viseći sat, primijetili su da je bitka koja je počela u jutro, trajala punih osam sati. I kada je završila, pošto su prešli mostić prolivši mnogo krvi, veselo su stigli u kasni sumrak u

170 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 300-301.

171 Mirela Slukan Altić, *Hrvatska Kostajnica*, Povijesni atlas gradova, IV. svezak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Državni arhiv Sisak, Zagreb 2007., 61.

Petrinju, dok su po prostranim šumama odzvanjali slavljenički puščani hici. U toj je bitki bilo pobijeno 250 neprijatelja, a kod mosta petorica prvog reda koji su ondje pokopani i drugovi im iskazali počast zabivši koplja na grobni humak. Jedan od njih s nadimkom 'čata', pisar neprijatelja, koji je uvijek postupao s neukrotivom i barbarskom surovošću prema kršćanskim zarobljenicima, bio je na opću radost pogubljen odsijecanjem glave. Zarobljeno ih je bilo 38, među kojima napose Muhamed Deli, vjerski poglavar Proroka onoga praznovjerja, iz panonskog trgovišta Temišvara, koji je Kostajnicu smatrao domovinom. On je banu bio dan umjesto dara, kao što je i njegov otac ždrijebom pripao banovu ocu kad je bio zarobljen pod Kostajnicom. I dva su Kanižana bila zarobljena, od kojih je jedan, poslan od Kanižana, donio vijest, da je ban otputovao iz Međimurja s namjerom da oružjem napadne krajeve Hrvatske. Ranjenih je bilo vrlo mnogo, a njih je potom oslabljene ranama sve kod kuće jednako sanašla smrt.¹⁷²

Iduća važna točka sukoba bila je ugarska utvrda Kiskomárom, koja je početkom 17. stoljeća nakratko bila zauzeta. Razdaljina između Legrada¹⁷³ i Kiskomároma nije bila velika, svega oko jedan dan jahanja, pa su Zrinski nekoliko puta pokušali iz tih dviju utvrda odsjeći Kanižu od ostalog dijela Osmanskoga Carstva. Osmanlije su bili svjesni ranjivosti Kaniže od strane Kiskomároma, pa su ljeti 1651. pokušali potražiti priliku za zauzimanje te utvrde. „Jedva se Zrinski vratio u Međimurje, kadli ga uhode izvjestiše da Hasan-aga kaniški, više potaknut odsustvom Zrinskog, opet ima namjeru ponoviti opsjedanje Kiskomárma. U tu je svrhu okupio u taboru gotovo osrednju pukovnicu Kanižanaca, Brsenća i Segeđana, te se spremao za osvajanje dovevši nekoliko topova-kolubrina u drugi tabor. Mjestom je zapovijedao Ladislav Pethö, podrijetlom Ilir, neumoran i odvažan čovjek; kad je ovaj primijetio opasnost od opsjedanja, a već ga je prijašnje učinilo opreznim, uložio je snagu i srce u namicanje stvari neophodnih za opsadu. Prvog su dana opsade neprijatelji pokušali provalu i bili suzbijeni uz veliki gubitak, pa su otišli u susjedna sela gdje su izranili i poubijali vojnike. Te su noći saznali od poreznika i podaničkih stanovnika tih mjesta koji su plaćali porez, da stanovnicima Kiskomárma dolaze u pomoć s potpunim četama grof Adam Batthyány, zapovjednik krajeva s ove strane Dunava, i grof Nikola Zrinski...“ Nakon neuspješnog pokušaja napada Osmanlije su odustali od opsade i povukli su se u Kanižu. Kršćanske snage predvođena potpredsjednikom Dvorskog ratnog vijeća grofom Johannom Christophorom Puchheimom odlučile su napasti Segesd, a u napadu je sudjelovao i Nikola VII. Zrinski. Kada su bili na putu za

172 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 303-304.

173 Dragutin Feletar, *Legradaska kapetanija u obrani od Osmanlija s posebnim osvrtom na Novi Zrin, Rad, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred društvenih znanosti*, 48=510, 2011., 47-81.

Segest, saznali su da je napadnut Kiskomárom, odustali su od pohoda na Segesd i krenuli prema Kiskomármu, a putem je Zrinski „izgario od vrućice i vojska ga je većim dijelom vozila na kolima. Pošto je Puchheim dao popraviti ono što je našao da je porušilo tursko nasilje, svatko se vratio na svoje. Car pohvali pismom Puchheima i Zrinskog jer su hitro završili posao na svoju ruku upotrijebivši jedinstvenu brzinu, te ih na kraju opomene neka se drže mira i mirovanja, ako bi se neprijatelji smirili; s druge strane, ako bi se oni i dalje ponašali oholo, što bi se njima činilo po prilici najboljim, neka to Puchheim i Zrinski shvate kako je prepušteno na volju njihovu sudu i razboritosti.¹⁷⁴

Višekratne borbe vođene oko Kaniže vezane su uz pitanje sigurnosti međimurskih i južnougarskih posjeda pa u sklopu toga treba promatrati i izgradnju utvrde Novi Zrin na ušću rijeke Mure u Dravu.¹⁷⁵ Sándor Bene gradnju ove utvrde smatra ‘propagandnim potezom’, a pogotovo kada je nakon neodbravanja od strane bečkog dvora odbio prekinuti gradnju, čime je pridonio eskalaciji sukoba s Osmanlijama.¹⁷⁶ To ne treba čuditi jer je ta utvrda mogla biti polazna točka za napade na osmanski teritorij. Utvrda Novi Zrin dobro je funkcionirala jer je uspjela odbiti nekoliko manjih osmanskih napada. Nažalost, još uvijek nije istraženo koliko je približno vojnika bilo smješteno u Novom Zrinu.¹⁷⁷

Dio informacija o zbivanjima u ratu 1663. – 1664. dao je Pál Esterházy ratujući na strani Nikole VII. Zrinskog, prema kojem je imao poštovanje i simpatije.¹⁷⁸

Ujesen 1663. Nikola VII. Zrinski kao zapovjednik u Zadunavlju „nastojao (je) kod Vága zaustaviti prodor turske vojske prema Beču, doduše, veliki se vezir zadovoljio zaposjedanjem Érsekújvára te se glavnina vojske vratila u srce carstva prezimiti. To su iskoristili Nikola Zrinski i njegov suborac, general Julius Wolfgang Graf von Hohenlohe, koji su uz ugarske, hrvatske i austrijske postrojbe uz pomoć odreda poslanih od Rajnskog saveza u siječnju 1664. godine u Zadunavlju proveli

174 Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, 304-306.

175 Martin Meyer, *Ortelius redivivus et continuatus od. dei Ungarischen Kriegs-Empörungen. Hist. Beschreibung von 1395-1605 durch Hier. Ortelius mit einer Continuation v. 1607-1665. vermerst durch Mt. Meyern, sv. 2, Nürnberg, 1665, str. 192, 193, 197, 198, 201, 202, 204, 211, 216-219, 262, 274, 286-291, itd.; Hrvoje Petrić, Dragutin Feletar i Petar Feletar, *Novi Zrin- zrinska utvrda na Muri (1661. – 1664.)*, Donja Dubrava – Zagreb: Hrvatski zemljopis – Naklada dr. Feletar, 2001.*

176 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 51.

177 Dragutin Feletar, Petar Feletar, Gábor Hausner, Lajos Négyesi, József Padányi, Hrvoje Petrić, *Utvrda Novi Zrin na Muri. 360 godina od izgradnje*, Zrinska garda Čakovec, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Meridijani, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad Koprivničko-krizevačke županije u Križevcima, Družba Braća Hrvatskoga Zmaja – Zmajski stol u Čakovcu, Čakovec 2021.

178 Pál Esterházy, *Mars Hungaricus*, Zrínyi Kiadó, Budapest 1989.

diverzijsku akciju golemih razmjera.¹⁷⁹ Utvrda Novi Zrin bila je jedno od zbornih mjesta za okupljanje kršćanske vojske koja je početkom 1664. krenula u napad na osmanski teritorij poznat pod nazivom „zimski vojni“. ¹⁸⁰ Jedan od vojnih zapovjednika bio je Nikola VII. Zrinski.¹⁸¹ On je uspio prodrijeti do blazine Osijeka i spaliti most na rijeci Dravi spriječivši opskrbu osmanskih snaga.¹⁸²

O tome govori pjesma u obliku kronike događanja 1664. sačuvana u Drnjan-
skoj pjesmarici iz 1687., koje dio donosimo u prepjevju s latinskog jezika¹⁸³:

Kaniža je drhtala kad je naša neustrašiva vojska
provalila među Turke.
Umirila se i ostavlja teške brige kad je vidjela
da se taj marš vojske usmjerio prema Osijeku.

Usputne utvrde, okružene opkopima,
uništene su silom i terorom, ali ne i njihova imena.
Slavni ilirski muževi oglašavaju ih zatim našim glasom
na pradjedovskom (materinskom) jeziku.

Siget se pokazuje s blistavim kulama,
privlači pohlepne vojnike, ali se pod barbarskim mjesecom
ne vidi samo jedan grad. Vide se dvije kule,
a vojsci se predstavlja ogroman trud.

Ah, koje je to nevješto pero, koje može napisati
tekst o Zrinskom? Koga potiču rijetko mrtve duše,
koga pradjedovska postojbina potiče
na ubojstva, na pokolj?

Ovdje je umro, nezadovoljen slavnim pogrebom,
ovaj Nikola Zrinski,
koji je jednom prezreo mahnitog Solimana
ugušio i suzbio tolike nasrtaje.

179 Dinko Šokčević, *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*, Durieux, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2016., 171-172.

180 Josip Adamček, *Zimski vojni bana Nikole Zrinskoga 1664. godine*, *Kaj: časopis za kulturu i prosvjetu*, br. 4/9, Zagreb 1971., 55-57.

181 Ante Nazor, *Zimski vojni bana Nikole Zrinskoga*, *Povijest obitelji Zrinski (zbornik)*, Matica hrvatska, Zagreb 2007., 21-41.

182 Josip Matasović, *Stari osječki most*, posebni otisak iz VIII. knjige *Narodne starine*, Zagreb 1929., 14. Most je „čini se, brzo vraćen u funkciju jer je u travnju 1665. onuda prolazio novi budimski paša.“ Nenad Moačanin, *Cisr-i kebir-i Ösek, Veliki osječki most*. Povijesni dossier i suvremena interpretacija, ur. Andrija Mutnjaković, *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*, Zagreb – Osijek, 2014., 94.

183 *Drnjanska pjesmarica (1687.)*, prir. Ivan Zvonar, *Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti*, Zagreb – Drnje 2021., 179-180.

Zašto ovdje ne krećem u žešći napad s vrlo
hrabrim Hohenloheom? Zašto ovdje razvaljujemo
istrgnuta vrata, ne nosimo tijela ubijenih,
nego smo okrenuti prema lijenima, kupujemo zidine?

Na brzinu, a ne u neko neodređeno vrijeme,
podjarmljuje ovdje našu vojsku i kani je uništiti:
istu vojsku u koraku, to nije beskorisno.
Udruženim snagama most treba srušiti,
ovdje ga treba spaliti.

Nakon tog pothvata Nikole VII. Zrinskog francuski kralj Luj XIV. poslao mu je 10.000 talira i imenovao ga parirom Francuske. Španjolski kralj Filip IV. učinio je Zrinskoga vitezom reda Zlatnog runa¹⁸⁴, koje se odlikovanje davalo samo vladarima. Papa Aleksandar VII. poslao mu je sliku izvezenu u zlatu, njemački vitezovi primili su ga za „svoga brata“, dok su Osmanlije Nikolu prozvali posebnim imenom koje na turskom jeziku znači „željezni kolac“¹⁸⁵.

Na povratku je Nikola VII. pokušao zauzeti osmansku utvrdu Veliku Kanižu, a dozvolu za opsadu dobio je tek u travnju 1664., no osmanskim snagama u okruženoj Velikoj Kaniži u pomoć je ubrzo stigla vojska koju je vodio veliki vezir Fazil Ahmed-paša Köprülü. Nakon neuspješne opsade Velike Kaniže, kršćanske su se snage povukle, a osmanska je vojska napala i krajem lipnja, odnosno početkom srpnja 1664. osvojila je utvrdu Novi Zrin. Nakon toga osmanske su snage nastavile prodor prema zapadu sve dok nisu bile poražene u bitci kod Szentgotthárda 1. kolovoza 1664. Nakon toga je 27. rujna 1664. u Vasváru slijedilo sklapanje za Hrvatsku i Ugarsku nepovoljnog mira.¹⁸⁶

Suprotstavljanje habsburškom apsolutizmu

Hrvatski i ugarski staleži očekivali su da će se vladar iz obitelji Habsburgovaca, nakon potpisivanja Westfalskog mira 1648., okrenuti protiv Osmanlija. Usprkos očekivanjima habsburška diploma 1651. produžila je Žitvanski mir (potpisan 1606.) te je raspuštena većina najamničke vojske koja se oslobodila na zapadnom bojištu. U takvoj su situaciji vodeći ugarski i hrvatski političari

---

184 Rudolf Horvat, Zlatno runo bana Nikole Zrinskoga, *Vjesnik Kr. Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga Zemaljskoga arkiva*, XII, Zagreb 1910., 137-146.

185 Martin Meyer, *Ortelius redivivus et continuatus od. dei Ungarischen Kriegs-Empörungungen. Hist. Beschreibung von 1395-1605 durch Hier. Ortelius mit einer Continuation v. 1607-1665*, 302, 308; Rudolf Horvat, *Poviest Medimurja*, Zagreb 1944., 104-105, 109.

186 Géza Perjés, *Zrínyi Miklós és kora*, Budapest 1965., 354-356; Joseph von Hammer, *Historija Turskog (Osmanskog) Carstva*, sv. 2, Nerkez Smailagić, Zagreb 1979., 470-480.

došli do prekretnice. Među njima je sve brojnijom postajala grupa koja je smatrala kako se treba suprotstaviti Habsburgovcima, koji su kao svoj glavni interes usmjerili prema europskom zapadu.¹⁸⁷

Iako je 1640-ih Nikola VII. Zrinski pripadao grupi katoličkih lojalista u Ugarskom Kraljevstvu, čija je vodeća osoba bila palatin Miklós (Nikola) Esterházy¹⁸⁸, postupno je u obrani interesa kraljevstva krune sv. Stjepana sve više ulazio u sukobe s bečkim dvorom, pri čemu treba imati na umu kako se dvor u Beču sastojao od mnogo raznolikih i često suprotstavljenih političkih grupacija, frakcija i lobija, baš kao i državne, odnosno staleške elite kraljevina Ugarske i Hrvatske.¹⁸⁹

Početak 1660-ih obilježava intenzivnu političku aktivnost.¹⁹⁰ Uznemireni odnosi bečkog dvora i ugarsko-hrvatskih staleža rezultirali su dolaskom Ferenc (Franje) Wesselényija (ugarskog palatina od 1655.) i hrvatskog bana Nikole Zrinskog u tabor ostrogonskog nadbiskupa i primasa Ugarske Jurja (Györgyja) Lippaya gdje su se njih trojica pismeno obvezala na suradnju i sporazumno rješavanje mogućih sporova.¹⁹¹ Uz Wesselényija, Nikolu Zrinskog i Lippaya, vodeći akteri povezivanja magnata postali su Nikoljin brat Petar Zrinski, državni sudac i jedan od najbogatijih ugarskih plemića Ferenc Nádasdy te sin preminulog erdeljskog kneza Ferenc I. Rákóczy (od 1666. zet Petra Zrinskog).

Slijedio je Habsburško-osmanski mir sklopljen 1664. u Vašvaru, bez konzultacije s ugarskom i hrvatskom elitom, nije doveo do proširenja Ugarske i Hrvatsko-Slavonskog Kraljevstva na teritorije pod vlašću Osmanlija te je utjecao na unutarnja zbivanja u zemljama kraljevstva krune sv. Stjepana.¹⁹² Razlog popustljivosti s habsburške strane prilikom potpisivanja Vašvarskog mira treba tražiti i u strahu Beča od novooživljenog ekspanzionizma Francuske pod Lu-jem XIV. i njegovim častoljubivim prvim ministrom kardinalom Mazarinom. Uz to, trebalo je uzeti u obzir i sve veći otpor u Mađarskoj i Hrvatskoj protiv centralističkog stila vladavine Habsburgovca, pa je sve to Beč navelo na pogodbu s Portom kako bi Hrvate i Mađare držao u šahu.¹⁹³

---

187 Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, 88-89.

188 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi* - Zrínyi Miklós élete, 39.

189 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, u: *Susreti dviju kultura. Obitelji Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Zagreb 2012., 145.

190 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi* - Zrínyi Miklós élete, 47-49.

191 Géza Pálffy, *Povijest Mađarske. Ugarska na granici dvaju imperija (1526.-1711.)*, Meridijani, Samobor 2010., 176.

192 Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1615-1815*, Second edition, Cambridge University Press, Cambridge 2000., 67.

193 Josef Matuz, *Osmansko Carstvo*, Školska knjiga, Zagreb 1992., 115.

Kralj Leopold Habsburški nakon postizanja tog mira mogao se usredotočiti na rat protiv Francuske, a osmanski veliki vezir Köprülü Fazıl Ahmed Paşa fokusirati na Kandijski rat protiv Mletačke Republike. Osmanska je Porta mogla zadržati ono što je osvojila prethodne godine, „a sporazum je obvezao obje strane da ne smiju pomagati Ugarskoj i međusobno se trebaju izvještavati o neprijateljskim potezima Mađara. Usprkos dubokom razočaranju i gnjevu, Zrinski je shvatio da se bijes, uzrokovan ovim mirom, u Ugarskoj može pretvoriti u protuhabsburški ustanak uz osmansku podršku“, no smeo je s uma da je to bilo u suprotnosti s osmansko-habsburškim mirovnim sporazumom.¹⁹⁴

Ugarsko i hrvatsko plemstvo otprije je bilo nezadovoljno načinom na koji su kralj Leopold i njegovi prethodnici artikulirali njihove potrebe za sigurnošću od Osmanskog Carstva. Nakon višekratnih neuspješnih pregovora o budućnosti zemlje s bečkim savjetnicima, grupa prijašnjih nepokolebljivih dvorskih pristaša predvođena Zrinskim, Wesselényijem i Nádasdyjem tražila je put iz teške situacije. Problem je bio u tome što su se nakon 1526./1527. ključne odluke donosile u bečkim tijelima vlasti, pa je izlaz bio samo u potpunom prekidom s Bečom.¹⁹⁵ To je zapravo značilo kretanje prema zbacivanju Habsburgovaca s ugarskog prijestolja.¹⁹⁶ Takav postupak nije bio novost u ugarskoj politici jer je već postojao primjer detronizacije Habsburgovaca od strane Ugarskog sabora krajem kolovoza 1620., kada je za kralja izabran Gábor Bethlen.¹⁹⁷

Vodeći sloj ugarskih i hrvatskih protivnika Habsburgovaca pripadao je rimokatoličanstvu te je propustio tražiti uporišta u redovima ugarskih protestanata.¹⁹⁸ Ferenc I. Rákóczy, unatoč izboru za erdeljskog kneza, bio je zbačen s erdeljskog prijestolja jer je prešao na rimokatoličanstvo i, naravno, zbog očeve politike. Razgovori između njih uskoro su se pretvorili u zavjeru, a pripremali su se na oružani ustanak očekujući vanjsku pomoć, prije svega od država koje su bile protuhabsburške orijentacije. Urotnici nisu imali „jasnih shvaćanja, a ni određenih namjera u pripremi ustanka, a nedostajala im je i strategija za daljnju budućnost“ te su uz to „raspravljali o ambicioznim nakanama da uhite cara Leopolda I., a u isto vrijeme nisu zapravo ništa učinili da pridobiju sitnije plemstvo ili seljaštvo.“¹⁹⁹

194 László Kontler, *Povijest Mađarske. Tisuću godina u Srednjoj Europi, Srednja Europa*, Zagreb 2007., 183.

195 Géza Pálffy, *Povijest Mađarske*, 177.

196 Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1615-1815*, 67.

197 István György Tóth, *Between the Sultan and the Emperor (1604-1711)*, in: *A Concise History of Hungary*, Budapest 2005., 214.

198 Charles W. Ingrao, *The Habsburg Monarchy 1615-1815*, 68.

199 Péter Hanák (ur.), *Povijest Mađarske, Barbat*, Zagreb 1995., 87.

Nikola Zrinski odlučio je „nastaviti ugarski politički pokret zasnovan na polaganom sustavnom kretanju prema oporavku snage i jačanju neovisnosti koja se razvijala“ od Vestfalskog mira 1648. i koja je nastavila postojati i nakon smrti György Rákóczyja iste godine, a preživjela je i pohod velikog vezira Köprülüja i Montecuccolijevu vojnu vlast. Nikola Zrinski zamišljao je „moderniziranu ugarsku politiku s oporezivanjem plemićima i seljaštvom koje bi štitila država, sa stalnom vojskom, u konfederativnoj uniji s Hrvatskom i Transilvanijom i uz mogućnost oslobađanja od osmanske vlasti kroz dva desetljeća. Ne računajući Bethlena, najdalekovidnija i najsnažnija politička osoba stoljeća, Zrinski je imao mnogo manje vremena nego su njegovi planovi zahtijevali.“²⁰⁰

Pri tome je važno citirati razmišljanja Nikole Zrinskoga o međunarodnim odnosima napisanima u djelu *Lijek protiv turskog afiuma ili Antidot protiv mira Turaka s Mađarima 1660-1661*: „Taj strašni zmaj Turčin oduzeo nam je Várad i Jenő, mnogo je tisuća mađarskih duša (porobio), mnoge oštricom mača probo, rascijepio i uznemirio Erdelj - najljepši ukras naše krune, vojvodu mu zgazio, tlači naš narod, našu zemlju, kao šumski vepar gazio lijepo obrađen. Zapitajte se međusobno koga se tiče ta opasnost, komu prijete sada ovaj rat? Ako otkrijemo našim čistim umom da to nije naša nevolja, onda našu zaštitu prepustimo šutke discretiji drugih. Ali ako su bezumne životinje spremne pretrpjeti smrt zbog povrede svojih brloga, zbog otimanja svojega potomstva, koliko više mi, koji smo ostaci slavne mađarske krvi, trebamo, ako ustreba, krenuti i u smrt zbog subraće, naših očeva, majki, žena, djece, domovine, da bismo se osvetili tome pobjesnelom psu. Možda netko misli, što se dogodilo - dogodilo se, neizlječiva je to već stvar, jer je Rákóczi pogubljen, Erdelj ponižen, Ugarska uplašena, i to će podivljalom psu biti dovoljno. Ta je misao taština nad taštinama. Prelistajmo historije i naći ćemo otkada je bijesni turski narod izašao iz kasprijskih brloga, potok kršćanske krvi nikada nije presahnuo... Nevinost tu nikome ne pomaže, niti trpljenje, niti slaboumnost; utoliko je Turčin spremniji upropastiti takvoga, utoliko više to može činiti bez vlastite štete. Više stotina godina nas prividni mir nije mirio nego upropaštavao i mi se podosta upropastimo; Erdelj se nije spasio ni porezom ni poniznošću, nego ga je to povjerenje uništilo... Ako želimo opstati, trebamo učiniti sudbonosan korak i donijeti odluku o sebi samima, jer ja ne vidim ni jednog susjeda niti jedan strani narod koji bi svoj mirni opstanak rado zamijenio našom opasnošću. Onaj koji sjedi na brodu boji se čovjeka koji se utapa, da ne bi i njega povukao za sobom. Ali razmotrimo svaku pomoć kojoj bismo se mogli nadati. Poljak nam je jedan od susjeda, ali od njega ne možemo očekivati nikakvu pomoć jer je u prošlim ratovanjima i on oslabio, jer ga ni sada

---

200 László Kontler, *Povijest Mađarske*, 183.

Rus ne pušta, jer od Svedije nije tako securus da bi mogao na drugo misliti, jer je u susjedstvu Tatara, jer s Kozacima nije tako complonirao svoje stvari da bi mogao imati povjerenja u njih, jer s Turčinom nije u miru (kao što oni kažu) Turčin je u prošlim ratovanju s beneficiumima obstringirao Poljake uz pomoć Tatara, jer ova respublica ne nastoji tražiti ni novi dobar glas, ni državu, ni acquirititiju, nego da ostane u vlastitom miru. Od Poljaka se zato nemamo čemu nadati. Nijemac nam je dragi susjed. Od ostalih trebamo izuzeti našega milostivoga kralja, koji nedvojbeno nastoji sasvim da nas zaštiti kao svoje, premda su mnoga ratovanja presušila njegova skladišta i haereditarium zemlje... Ali govorimo in genere o njemačkom narodu i o imperiumu. Znamo li da bi njemački narod zamijenio opasnošću mir i sreću koju ima kod kuće?... Da bi htjeli u našem milostivom gospodarstvu caru vidjeti toliku moć i accessio od čega bi trebali braniti svoj libertas? I ako bi i dali pomoć, što mogu povjerovati da bi, da li bi nešto što bi bilo snažno ili continualno, što bi bilo dovoljno za naš opstanak, što bi bilo bez poteškoća za nas, ne bi li, ako zadobiju nešto, to htjeli sebi i zadržati... Talijan je treći susjed, ali njegova udaljenost, ubačenost mora između nas, rascjepkanost zemlje na mnoge gospodare i kneževе vlastitih interesa, ne dopušta veliku nadu u pomoć s te strane, premda bih je povjerovao da ne bi propustili i stvarni operatio ti velikaši i vojvode, kada bi s naše strane vidjeli dobru volju i nastojanje, i da bi pomogli bilo novcima, bilo ljudstvom, bilo savjetom. Udaljenost španjolskog naroda, umiješanost u ratovanje u Luzitaniji svaki dalji discurs odjednom prekida; o tome ne trebamo više govoriti. O francuskom narodu imamo što reći. Taj narod je zasigurno ratnički, slavan i snažan, ali i to je jasno, da ako ne traži za sebe i ne ratuje sebe radi, ne možemo mnogo od njega očekivati... Francuz je, ako je pobjednik - nepodnošljiv, ako je bijedan - onda je ni za što. Na Ruse ne računam jer bi bio discurs sličniji snu nego zbilji; iako znam da su poneki veliki ljudi stvorili sebi ne znam kako velike nade, ali, kako sam gore napisao, tomu se ne možemo nadat ni to željeti. Njihova je zemlja daleko, narod grb, ratovanje im nevaljalo, viteštvo im smiješno, politika im glupa, carstvo tyrannis; kome bi trebala onda njihova pomoć. Engleska je gotovo posve drugi svijet, druga priroda, drukčije ratovanje, ne treba nam, a niti je možemo željeti! Eto, kršćanstvo smo pobrojili i očividno od njih ne može biti takve pomoći da bi naše oslobođenje imalo fundamentum. No, dopustimo, može biti, dopustimo, da nama u pomoć dođu mnogi strani narodi, ali ako će strancu pripasti administratio ratovanja, vjerojatno se ničemu ne možemo nadati. Ako prevrćemo historije, naći ćemo da, iako se i Mađar na mnogo mjesta spotaknuo u viteštvu i često krivo postupio, ipak su mu od stranaca velike opasnosti dopale; ili pak oni nisu naše nevolje osjetili ili ih nužda nije nagnala na rizik... Ima u našoj zemlji zasigurno dostatnog i dobrog puka, samo da se o njemu na taj način brinemo i da odabravši ga odlučimo se da ga dobri i učeni časnici dobro uvježbaju. I u tome je naš najveći

nedostatak što nemamo dobrih časnika, kojih bi trebalo biti mnoštvo i koji bi puk učili ranim regulama. Ali ja u vezi s tim savjetujem mojim Mađarima: na jedno vrijeme najmite strance, iz drugih naroda. Najviše bih hvalio dobre oficere iz Skotije, koji su viteški narod, vjeran, uporan, strpljiv i rado služi u stranim zemljama. Hvalio bih i Nijemce, ali ne naše susjede iz Styrije, Austrije, nego one iz Imperiuma, koji se još nisu degenerirali od svojega starog dobrog naroda. Hvalio bih i Helvetiuse, ako bismo ih mogli dobiti, premda bi bilo teško do njih doći. Hvalio bih Niderlandane, Holandeze koji su učeni, a i Talijane koji su se obreli u njemačkim vojskama. Znam da će netko reći: No, sjetio si se pomoći stranaca koje si prije jako opugnirao. Ali taj mi prijatelj ne razumije stvar; ja od Mađara hoću stvoriti vojni puk, ali, jer je dugi mir odučio naš narod od discipline, trebamo naći vještake koji će nam pomoći da opet dođemo in usum zaboravljenih regula; zato nije sramota učiti od tih koji znaju više, sramota je držati sebe u neznanju i ne učiti...»²⁰¹

Nikola VII. Zrinski zajedno sa svojim bratom Petrom povezo se s Rajnskim savezom/ligom (osnovanim 1658.), koji je predstavljao skupinu njemačkih državnica profrancuske orijentacije.²⁰² Jedan od čelnika Rajnskog saveza bio je nadbiskup Mainza i knez izbornik Svetog Rimskog Carstva Johann Philipp von Schönborn. Djelovali su pod izlikom formiranja kršćanske protuosmanske koalicije, a razmišljali u smjeru da bi promjena odnosa moći unutar Svetoga Rimskog Carstva u korist Luja XIV. oslabila Habsburgovce. U slučaju uspjeha takve politike, to je Zrinskom i ostalom nezadovoljnom plemstvu moglo predstavljati korak prema postizanju veće autonomije. Predstavnik Johanna Philippa von Schönborna u više je navrata odlazio k Zrinskom u Čakovec. Savjet Rajnskog saveza 1663. godine založio se za ofenzivni rat protiv Osmanskog Carstva, a u više publikacija ukazao je da bi napad Osmanlija mogao ugroziti Beč. Odgovor na to mogao je biti samo u međunarodnoj koaliciji, na kojoj je radio i o tome pisao Nikola VII. Zrinski.²⁰³

Radi povezivanja s Rajnskim savezom, Nikola VII. Zrinski 1664. godine poštanskom kočijom poslao je u Regensburg svojeg brata Petra i njegova šurjaka

201 Nikola Zrinski, Lijek protiv turskog afuma ili Antidot protiv mira Turaka s Mađarima (prijevod J. Damjanov), *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 203-207, 222.

202 Agnes R. Várkonyi, The mediators; Zrínyi and Johann Phillip von Schönborn, u: Wilhelm Kühlmann, Gábor Tüskés, Sándor Bene (ur.): *Militia et Litterae: Die beiden Niklaus Zrínyi und Europa (= Frühe Neuzeit. Band 141)*. Walter de Gruyter, 2010., 72-81.

203 Miroslav Kurelac, Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u okviru europskih zbivanja svog vremena, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin*, 12-13, Zagreb – Varaždin 2001., 11; Miroslav Kurelac, Zoran Ladić, Pokret za odcjepljenje Hrvatskog Kraljevstva od Habsburške Moharhije, *Povijest Hrvata – druga knjiga od kraja 15. st. do kraja Prvoa svjetskog rata*, Školska knjiga, Zagreb 2005., 134.

Frana Krstu Frankopana. U tome gradu održavala se sjednica Carskog sabora, a Petar je sa sobom nosio Nikolino pismo adresirano na cara i datirano 10. veljače 1664. Petar Zrinski trebao je uvjeriti diplomatske krugove Sabora za potrebom nastavka ofenzive koja je uspješno započela zimskom vojnom predvođenom Nikolom VII. Zrinskim. Postoji još jedno pismo Nikole VII. Zrinskog datirano dan kasnije. Kopiju toga pisma kao izaslanik hrvatskog bana sa sobom je nosio Wassenhofen, graditelj Novoga Zrina, koji je prije dolaska u Regensburg posjetio Graz kako bi zatražio pomoć Dvorskog ratnog vijeća. Čini se da je krajnji cilj te diplomatske akcije bio pokušaj premještanja vojnih aktivnosti prema jugu, a borbe za Kanižu bile su dio toga plana.²⁰⁴

Zrinski je svoja promišljanja, između ostaloga i prema uspostavi veza s Francuskom, temeljio na dobro promišljenim „teorijskim spoznajama i suvremenoj orijentaciji“, kao što je utvrdio Tibor Klaniczay, koji je uvjeren kako je „Zrinski htio uzdići zemlju putem istjerivanja Turaka, stvoriti nacionalno kraljevstvo umjesto habsburške vlasti i, umjesto staleškog upravljanja, uspostaviti suvremeno, centralizirano, apsolutističko uređenje. Prividno čista utopija, a Zrinski, zapravo, nije bio čovjek snova i sanjarenja nego realni političar, koji je bio načisto s granicama političkog djelovanja, koji je uvijek radi toga nastojao, u interesu krajnjega cilja, ostvariti toliko koliko su okolnosti, vrijeme i prilike omogućavali. Njegova se politička praksa u konkretnim slučajevima često susretala s praksom suvremenih ugarskih političara, ali dok su oni, pod utjecajem promjene okolnosti i nužnosti djelovali onako kako im je to izgledalo ispravno u datom trenutku, Zrinski nikada nije mislio samo na trenutačnu situaciju. Jedino se njegova politika ravnala po jednoj teoretski utemeljenoj i u europskim perspektivama promišljenoj koncepciji i prema cilju koji bi najtočnije mogli odrediti kao «nacionalni apsolutizam». U odnosu na glavninu starije povijesne literature koja je smatrala da se Zrinski lomio između lojalnosti Habsburgovcima i privrženosti staleškim pravima oba dijela ove teze bila nova.“²⁰⁵

Nikola VII. Zrinski uzimao je u obzir važnost prilagodbe aktualnoj situaciji vodeći dinamičniju i realističniju politiku od primjerice Jurja II. Rákóczyja. Sándor Bene piše da je s jedne strane ostvario „otvoren put mogućem prihvaćanju uloge Habsburgovaca u planiranom ratu protiv Turaka, a s druge strane, računao je i s mogućnošću pokorenja Turcima ako bi se pogodili s Portom oko statusa koji je imao i sam Erdelj. Šezdesetih godina krug oko Zrinskoga pokrenut će

204 Sándor Bene, Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Regensburgu 1664., *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 12-13, Zagreb – Varaždin 2001., 73-82.

205 Tibor Klaniczay, Mjesto Zrinskoga u svijetu političkih ideja XVII. stoljeća, Zrinski i Europa, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 296, 299-300.

uspostavu francuske veze kao protuteže bečkom utjecaju. Početkom pedesetih godina nema tragova toga, ali sličnim se razlogom može tumačiti sve jača suradnja hrvatskog bana s erdeljskim knezom. Zamisli Zrinskoga usredotočile su se na obranu postojećih autonomija i uspostavu jakog centra vlasti, s dugoročnim ciljem oslobodilačke borbe protiv Turaka. U svojim spisima iz vojne znanosti i pismima već se od početka pedesetih godina daje pratiti njegov put kojim će stići do sinteze *Mátyás-elmékedések*, od modela staleške republike koja se bori s teškim funkcionalnim problemima i koja na skupštinama proizvodi masu gravaminalnih dokumenata, ali postiže malo rezultata, do izrade modela umjereno apsolutističke nacionalne monarhije.²⁰⁶

Uz ranije spomenute diplomatske aktivnosti, u okviru svojih djelatnosti Zrinski je razvio intenzivnu kampanju svojevrsnog političkog marketinga „koja je bila bez presedana“, a uključivala je pamflete, panegirike, povijesna djela, propovijedi i sl. Kao pomoć propagandnoj kampanji imao je predstavnike u Veneciji i Nürnbergu. Uz to je Zrinski koristio i druge metode samoreprezentacije. Od flamanskog slikara Jana Thomasa, inače Rubensova učenika, koji se nastanio u Beču, naručio je izradu porteta (1662. – 1663.). Na tom portretu, ali i na gravurama koje su načinili Elias Wiedemann, Abraham Aubry ili Jacob Sandrart, temeljili su se grafički izvještaji koji su za cilj imali promicati Zrinskog. Kao dio političkog marketinga Nikole VII. Zrinskog treba promatrati i djelo *Stemmatographia*, koje je vrlo brzo 1663. – 1664. napisao njegov dvorski svećenik, Marko Forstall, koji za godišnju plaću od 150 carskih talira nije „obavljao samo svećeničke, nego i tajničke poslove, blagovao je sa njim za istim stolom“²⁰⁷. *Stemmatographia* je zapravo bila genealogija namijenjena slavljenju vojnih pobjeda Zrinskog prateći navodno porijeklo obitelji do drevnih ilirskih kraljeva, a preko njih do Totile, kralja Gota, koji se borio protiv bizantske vojske u 6. stoljeću.²⁰⁸

Dvorac u Čakovcu, knjižnica, zbirke i arhiv

Nikola VII. Zrinski izgradio je novi dvorac u Čakovcu, odnosno proveo je modernizaciju, tj. preoblikovanje osmerokutne u peterokutnu utvrdu.²⁰⁹ Građevna

206 Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, 90.

207 Sándor Bene, Povijest jedne obiteljske povijesti. Rađanje i žanrovska pozadina genealogije Zrinskih, u: Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner (ur.), *Susret dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Matica hrvatska, Zagreb 2012., 259.

208 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 55.

209 Vladimir Kalšan, Stari Grad u Čakovcu u vrijeme Nikole Zrinskog VII. Čakovečkog, *Nikola Zrinski VII. i utvrda Novi Zrin, 350 godina (1664.-2014.)*. Zbornik sa znanstvenog skupa u Donjoj Dubravi 5. srpnja 2014. godine, ur. Dragutin Feletar, Juraj Kolarić, Hrvatsko vojno učilište Petar Zrinski Zagreb, Zrinska garda Čakovec, Družba Braća Hrvatskog Zmaja, Matica hrvatska Čakovec, Zagreb – Čakovec 2015., 48-49; *Zrinski i čakovečki Stari grad*, katalog izložbe, Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec 2021., 75.

djelatnost može se razabrati iz oporuke: „isto tako jer čitavo Kraljevstvo zna kako smo ovu utvrdu Čakovec kojoj je prijetilo rušenje dali iznova izgraditi od temelja, kako kuće i stambeni dio, tako i bedeme, zatim vrt i svoj Novi dvor, a isto tako i neke alodije, ne štedeći nikakva truda, napora i visokih troškova; procijenjene, te bi gradnje činile svotu od mnogo tisuća forinti; isto bi tako oružarnica, slično procijenjena, sa svojim topovima, puškama te brojnim priborom i opremom premašila svotu od mnogo tisuća forinti.“²¹⁰

Sačuvana je kuharica koja se koristila na dvoru Nikole VII. Zrinskog pisana mađarskim jezikom. Nastala je prije listopada 1662. godine. Odražavala je kulinarsko umijeće dvora Zrinskih u Čakovcu i predstavlja važan izvor za poznavanje prehrane visokog plemstva u Hrvatskoj i Ugarskoj. Očito je kuhinjom u Čakovcu upravljao kuhar velikog znanja i iskustva. U rukopisnoj kuharici zapisao je tristo devedeset i četiri recepta, koji su podijeljeni u deset poglavlja: Kuhana jela od mesa; O pečenjima i umacima; Pripremati nekoliko vrsta salata; Jušna jela za dane posta; Nekoliko jela s jajima; S ribama; Nekoliko jela od tijesta; Zdrava hrana za bolesne; O podrumu; Sađenje voćaka i kalemljenje (naknadno dodatno poglavlje). U kuharici Zrinskih primjetan je njemački utjecaj na najznačajnije recepte. Javljaju se i druga strana jela, primjerice: talijanski kupus na španjolski način, dva poljska jela, jedno češko te dva flandrijska. U kuharici Zrinskih dio naziva salata i povrća zabilježen je na talijanskom ili latinskom jeziku. Jedna od karakteristika talijanske kuhinje bila je kuhanje sa sirom i maslacem, što je također vidljivo iz kuharice. Talijanski se utjecaji mogu naslutiti i preko dva recepta za tjesteninu koji se podudaraju s onim za tortelline. U vrijeme posta jela se riba, koja se dobivala iz ribnjaka na vlastitim vlastelinstvima. Prema knjizi recepata, riblja jela pripremala su se od slatkovodnih riba: šarana, soma, karasa, štuke, smuđa, pastrve, kečige, morune itd. Dopremale su se i razne vrste ribe ili plodova mora iz Jadranskog mora – npr. hobotnice (posebno sušene), lignje ili oštrige. Od začina su Zrinski upotrebljavali sol, papar, đumbir, šafran, klinčić, cimet, kadulju, sjeme gorušice (muštarde), borovnicu, mentu, estragon, peršin, kopar, mažuran, ružmarin, kim, komorač, cvijet muškatoog oraščića itd., od povrća: kupus, kelj, cvjetaču, korijen peršina, pasternak, reču, mrkvu, krastavac, bundevu, crveni luk, češnjak, poriluk, grašak, leću, grah, salatu, cikoriju, izdanke hmelja, špinat, šparoge, hren, artičoke, kapare itd., od voća: jabuku, dunju, krušku, višnju, šljivu, ribizl, bazgu, badem, orah, kesten, limun, smokve, grožđice itd, a od žitarica: ječam, rižu, proso i zob. Prema knjizi recepata, od masnoća su koristili maslinovo ulje, putar, svinjsku mast, salo i loj. Česta je bila upotreba mlijeka, vrhnja, meda i octa, a kuhali su uglavnom na ulju ili putru. U knjizi recepata Zrinskih nalazi se nekoliko recepata za salate. Iz zapisa Miklosa

---

210 Oporuka Nikole Zrinskog, 142.

Bethlena o posjetu Nikoli Zrinskom 1664. može se zaključiti o ondašnjim plemićkim običajima kod stola. Zrinski je imao dvije palače za jelo. U velikoj palači jeo je samo kada bi mu u goste došlo „mnoštvo gospodskih glava ili viteškog staleža“. Zrinski je jeo u manjoj palači s ukupno osam ljudi, među kojima su bili njegova supruga, svećenik i nekoliko boljih slugu. „Po njemačkom običaju, nema mnogo vrsta jela, ali stol je lijep i gospodski.“²¹¹

Bibliotheca Zriniana, knjižnica obitelji Zrinski, koju je većim dijelom prikupio Nikola VII. Zrinski, jedna je od najznamenitijih knjižnica 17. stoljeća u Karpatском bazenu. Srećom je veći dio knjiga koje je prikupio Nikola VII. Zrinski vraćen u Hrvatsku 1893. godine i danas se nalazi u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Najviše knjiga objavljeno je u Italiji, a slijedi prostor Svetog Rimskog Carstva. Više od pola knjiga bilo je na latinskom jeziku, a otprilike jedna trećina na talijanskom, dok su preostale bile na hrvatskom, mađarskom, francuskom, njemačkom, češkom i španjolskom jeziku kojima treba pribrojiti rječnike više jezika. Prije Nikoline smrti fond je premašivao 600 svezaka. U sebi drage knjige vlastoručno je upisivao svoje geslo *Sors bona nihil aliud* (*Dobra sreća i ništa više*).²¹²

Nikola VII. dao je 1662. sastaviti katalog knjižnice *Catalogus omnium librorum bibliothecae Csakorniensis excellentissimi atque illustrissimi domini comitis Nicolai a Zrinio bani. Anno Domini 1662. die 10 octobris* (katalog svih knjiga knjižnice Čakovečke presvijetle visosti gospodina kneza i bana Nikole Zrinskog. Ljeta Gospodnjeg 1662, dne 10. listopada). Katalog obuhvaća 431 svezak podijeljen u 11 cjelina: „1. Historici antiqui et Romani et alii; 2. Historici omnis generis et nationis mixtim; 3. Historici Pannoniae et orientalium; 4. Politici; 5. Militares; 6. Geography et Cosmographi; 7. Poete Latini; 8. Poetae Itali; 9. Scolastici; 10. Domesticæ Oeconomiae; 11. Miscellanei.“²¹³

Uz knjižnicu, Nikola VII. Zrinski u Čakovcu je držao numizmatičku zbirku, zbirku medalja, a „nema dvojbe da je Čakovec bio opremljen očevidnom množinom slika, i to nasuprot gotovo zanemarivom broju skulptura.“²¹⁴ Imao je i druge zbirke, no veliki dio prikupljenih predmeta razasut je. Istraživanja Žarke Vujić pokazala su „da je vrijednost i začudnost renesansnog sabirateljskog htijenja

211 Iván Sándor Kovács, „Želučana materia“ (ulomak), *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 347-361; *Kuharska knjiga Čakovečkog dvora Zrinskih*, U.O. Stari Puntijar, Zagreb 2008., 2-74; Darko Varga, *Hrana, kuhanje i blagovanje u doba Zrinskih*, 76-96.

212 Gábor Hausner, Tibor Klaniczay, Sándor Iván Kovács, István Monok, Géza Orlovsky, *A Bibliotheca Zriniana története és állománya*. IV, *Zrínyi Könyvtár, Zrínyi Kiadó*, Budapest 1991.; Zvonimir Bartolić, Čakovečka knjižnica Nikole Zrinskog – u prigodi 340. obljetnice nastanka *Zriniane, Podravina : časopis za multidisciplinarna istraživanja*, Koprivnica 2002., vol. 1, br. 1, 137-162; Ivan Kosić, *Bibliotheca Zriniana, Kaj*, 45, 4-5, 2021., 51-79.

213 Zvonimir Bartolić, Čakovečka knjižnica Nikole Zrinskog, 160.

214 Žarka Vujić, Baštinski svijet Nikole Zrinskoga u Čakovcu, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb, 2000., 19, 28.

i konačno stvorenih zbirki Nikole VII Zrinskog u Čakovcu u XVII stoljeću doista iznimna u odnosu na cjelokupni prostor Hrvatske. Njegova nedvojbeno i dominantno renesansna prinčevska cjelina, uspostavljena doista klasično kako na prirodnim (zbirka prirodnih rijetkosti i minerala, vrt) tako i na artefaktima (zbirka novca i medalja, slikanih portreta, zbirka numizmatičkih knjiga i slikanih biografija) uz dodatak vremenu i prostoru primjereni slikanim ratnim prizorima ili predmetima istočnjačke provenijencije, zabljesnula je nakon nekoliko priloga i predavanja gotovo punim sjajem.²¹⁵

Zbirke i knjižnicu opisuje Jakov Toll: „U trijemovima bijaše obješen turski plijen lukovi, tobolci, mlatovi, štitovi i drugo oružje te vrste. Njegov je sjaj ipak nadilazio bljesak sablji demeškinja. Među njima je bilo takvih kojima su lukovice bile urešene zlatom i srebrom. Tokovi drugih prikrivali su pogled umetnutim draguljima. U predvorjima su se mogle razgledati ovješene zastave koje su označavale uistinu krvavu i bojovnu pobjedu, zarobljene od Turaka i nagrđene obiljem krvi. Ondje su se pokazivale i slike koje su prikazivale grofove hrabre pothvate. Sjećam se jedne na kojoj se okrenuo i odsjekao glavu Turčinu koji ga je s leđa uhvatio za plašt i podigavši desnicu prijetio mu smrću. Bijaše mu to kao mladiću početak vojevanja: po jednome znaj o ostalome. Trećeg ili četvrtog dana otkako smo došli bili smo uvedeni u knjižnicu koja je bila znameniti i puna svakog obilja knjiga, a odatle u oružarnicu koju je bio opremio više no što se vjerovati može mjedenim mušketama, bombardama, kopljima, sabljama i drugim vrstama oružja. Ovoj se profinjenosti pridružila nadasve obilna dopuna, otvorena riznica, gdje je uz ostalo vrijedno bilo obilje starih novaca. Među njima je bio Aleksandar Veliki od zlata i mjedi, bijahu srebrni Otoni, Vitelije, Pescenije Niger, Horacije, Ovidije i mnogi drugi od mjedi čiji su novci rjeđi. Bijahu likovi kraljeva, prvaka i slavnih muževa, umanjena i kružna oblika, izgrađeni strugalom, kako pretpostavljam.²¹⁶

U Čakovcu je čuvao i obiteljski arhiv te je razradio postupak njegova korištenja, što se vidi iz oporuke. „Ne smije se zanemariti red i sustav čuvanja isprava i privilegija naših i čitave naše obitelji koje valja smatrati i držati najvećim blagom. Želimo da se poštuje sustav po kojem se one i oni čuvaju (ako je s voljom našem Gospodinu bratu, jer čuvanje isprava i privilegija zapada starijega brata): neka se one i oni pohranjuju na sigurno u našoj utvrdi Čakovec, kao na glavnome među dobrima naše obitelji, te kao na sigurnijem i prikladnijem mjestu i to po

215 Žarka Vujić, *Europskim putovima razasute baštine Nikole Zrinskog, Zrinski i Europa*, 2, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2003., 44.

216 Šesto putno pismo Jakova Tolla (prijevod Bruna Kutnić-Makvić), *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 154.

redu u skladu s registrom koji je o tome načinjen. To mjesto neka zapečate kako naša ljubljena Gospođa supruga, tako i Gospodin naš brat i obje strane neka ga osiguraju nužnim lokotima, tako da ni jedna strana ne može ući u to mjesto a da to druga ne zna i nije nazočna, bude li to moguće. Pa ako kojoj od njih bude potrebna koja isprava, neka se takva isprava izvadi u nazočnosti obiju strana ili njihovih opunomoćenika. Objе strane neka zabilježe godinu, dan i mjesec kad je takva isprava iznesena iz niza preostalih, kako bi se one, nakon što budu uporabljene kako je nužno, mogle opet pohraniti. Sve to ne iz nepovjerenja prema Gospodinu bratu ili njegovim baštinicima, nego da bi se bolje čuvale te isprave i da bi se osigurali privilegiji – kao što sudimo da će i biti.“²¹⁷

O odnosima s crkvom

Iako je Nikola VII. Zrinski otvoreno priznao „primat politike u odnosu na vjeru i u vođenju nacionalne politike protivio se crkvi“,²¹⁸ na drugoj strani njegova intimna pobožnost vidi se iz oporuke: „lik i mijena vremena opominju neka uredimo svoj dom, te nas upravi tako da nas se ne mogne optužiti kako smo nanijeli štetu tuđim zakonitim pravima, povrijedili bližnjega ili zaboravili Tvoje Božansko Veličanstvo. I tu svoju posljednju volju podvrgavamo, dakako, Tvojemu Božanskome Sudu. I prvo, dakako, kad Ti, Sveti Bože, odlučiš da mi istupimo iz ove svoje smrtnosti i da je zamijenimo vječnim blaženstvom, želimo biti pokopani bez nepotrebne raskoši i troškova, na mjestu našega ukopa koji leži u Svetoj Heleni.“²¹⁹

Veze s isusovcima formirane su u dječaćkim godinama, kada je polazio isusovačka učilišta u Grazu, Beču i Trnavi, a zadržao ih je i kasnije, pa je primjerice 1649. od gimnazijalaca isusovačke gimnazije počašćen alegorijskom igrom, a 1651. prigodom predstave o sv. Galikanu mučeniku dao je novac za nagradu najmarljivijim zagrebačkim gimnazijalcima. Pod njegovim predsjedanjem Hrvatski je sabor 30. lipnja 1660. donio odluku kojom je isusovcima u Zagrebu na pet godina prepuštena ratna daća od kmetova zagrebačkog kolegija i konvikta sv. Josipa kako bi mogli sagraditi školu u kojoj će započeti studij filozofije.²²⁰ U Varaždinu je ban Zrinski na blagdan Sv. Ignacija, 31. srpnja 1658., prigodom

---

217 Oporuka Nikole Zrinskog, 141-142.

218 Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, u: Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2001., 84.

219 Oporuka Nikole Zrinskog, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 136.

220 Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, 1, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb 1969., 125, 143, 275, 280

otvaranja nove isusovačke blagovaonice kolegiju poklonio zarobljenog Osmanliju s namjerom da time isusovcima pomogne otkupninom, koja se računala na 500 carskih talira (ili 750 rajnskih forinti).²²¹ Spomenimo i da su dva isusovca bila vojni svećenici u vojsci Nikole VII. Zrinskog 1664. godine.²²²

Pavlinski samostan u Sveticama kraj Ozlja utemeljio je 1627. biskup Petar Domitrović, i to u funkciji skrbnika malodobnih Nikole VII. i Petra Zrinskog, maknuvši iz tamošnje crkve svećenike glagoljaše. Darovnicu o osnivanju toga samostana Nikola VII. Zrinski potvrdio je tek 1640.²²³ Po drugoj strani Nikola VII. Zrinski krenuo je „prema svetičkom samostanu da ga zauzme i da odatle istjera redovnike. Dok se, dakle, žuri poput Saula, željnog prijjetnji i pokolja, ne nalazeći se jako udaljen od samostana, kad iznenada biva okružen gustom maglom koja mu pokazuje privid stjenovitih brda, i uviđa da je zalutao u bespućima i stijenama koje do tada nikad nije vidio i počinje se čuditi. I kad bi ma gdje zastao, ne znajući izlaz, drhtao bi od straha koji zahvaća dušu. Napokon uzvišenijom vrlinom shvaća da ga to iznenada postavljena prepreka opominje, da ne nastavi biti nepravedan prema Marijinim šticećenicima (postojala je naime svetička crkva iznad zrinske utvrde Ozalj, koja leži na rijeci Kupi, posvećena u čast Blažene Djevice Marije, u kojoj narod pobožnom navalom pohađa također kip iste slavne Djevice kojeg zauzvat Majka Milosti tješi širenjem svojih dobročinstava, štoviše brine se neprestano za njega čudesnim pomaganjima). Stoga se zavjetuje Presvetoj Svetičkoj Zaštitnici da ubuduće neće stvarati nikakve neprilike redovničkim slugama ako ga izvede na sigurno iz neprohodnog brda, nepoznatog njemu i njegovima. Učinivši to, razilazeća magla pokazuje mu jasni i često utrti put prema Sveticama. Grof potom dolazi tako sav ljubazan i prijazan i, dobrostivo zagrlivši redovnike, pripovijeda im o slijedu svoje zamišljene opake nakane i narednog čudesnog događaja. A potom je, kako je obećao, ni u čemu suprotstavljen, štoviše dobrohotnom dušom, posjetio Marijin samostan.“²²⁴

Na drugoj strani pavlinski samostan kraj Čakovca (u današnjem Šenkovcu)²²⁵ bio je u teškom položaju tijekom jačanja protestantizma u Međimurju za Jurja IV. Zrinskog, pa je vladar morao donijeti uredbu kako bi „prisilio na potpuni povratak svega pokradenog, na popravak uništenog i na

221 Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, 2, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu, Zagreb 1987., 361, 497:

222 Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, 3, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu i Hrvatski povijesni institut u Beču, Zagreb 2005., 51.

223 Hrvatski državni arhiv, Pavlinski samostan Svetice, I/1, I/7; Josip Adamček, *Bune i otpori*, 269.

224 Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, 252-253.

225 Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Kamilo Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana sv. Jelene u Čakovcu*, rukopis.

prikladnu zadovoljštinu surovosti“. Kada se Juraj V. vratio katoličanstvu, od nje ga se „poniznim zahtjevima tražila naknada i podmirenje nepravdi i nasilja koje je Samostanu nanio njegov otac“. Nakon njegove smrti, sinovi su mu kratko bili pod skrbništvom, no „oslobođeni od skrbi, grof Nikola je, budući da grof Petar nije mario za to, počeo razmišljati o prethodno donijetoj Uredbi već spomenutih skrbnika, ali kad je s pravom uvidio da ništa neće postići, odlučio je pokazati se nasilnim.“ Radilo se o prvoj, destruktivnoj fazi odnosa prema pavlinima kraj Čakovca, koje je zakidao na razne načine. „Prvo, dao je da za njega preko svojih činovnika i satrapa, zanemarivši strah od Boga, otme zakoniti legat velečasnog Stjepana Lindvaja ili Tankoša, selničkog župnika, dijelom u novcu, dijelom u pokretninama. Drugo: dao je da njegovi konji i konji njegovih dvorjana ne jedanput popasu sjenokoše Samostana i njegovih službu. Treće: zabranio je nedjeljno trgovanje, ne bez gubitke i štete za Samostan, kod njegove crkve. Tjerao je odatle preko službenika i satrapa oružjem kako prodavače, tako i kupce otimajući i odnoseći stvari izložene za prodaju i tjerajući sve ljude za trgovanje ka utvrdi. Tako je prenio kompletnu trgovinu u grad, protivno povlastiti kraljevskog i carskog veličanstva Ferdinanda III., blagonaklono nekad dodijeljene Samostanu 1639. god. poslije Krista, dana 19. travnja i protivno očiglednoj šteti za duše jadnog puka koji se obično okupljao upravo na tom mjestu da sluša misno slavlje i Riječ Božju.“ Josip Bedeković spominje kako „mjesta za oce pavline (nije bilo) niti kod grofa, niti kod otaca franjevacu, budući da su ukazivali na proturječnosti.“²²⁶ Zrinski isprva zaista nije imao dobre odnose s pavlinima iz samostana kraj Čakovca. Možda nije slučajno da je generalni pavlinski prior Pavao Ivanović 1654. sastavio popis „teških nasilništava“ koje je Juraj IV. Zrinski napravio prema pavlinima. Poznata je povezanost Ivanovića i Draškovića, koji su bili u sukobu s Nikolom VII. Zrinskim početkom 50-ih godina 17. stoljeća.²²⁷

U drugoj fazi Nikola VII. Zrinski bio je neusporedivo bolji prema pavlinima iz samostana kraj Čakovca te je mirno „predao Samostanu na posjedovanje vinograd Fadan, koji je zagriženo držao, sa svim slobodama. A odredio je i 100 vedara vina, ustupljenih od strane skrbnika, imajući u vidu gornička prava, koliko svake godine Samostan ima potraživati, a utvrda odmjeravati. Ono o čemu su se nagodili bilo je potvrđeno napisano i potkrijepljeno potpisima i utiskivanjem pečata s jedna i s druge strana. Uvedena je obustava s jedne i s druge strane u odnosu na sva potraživanja. I od tog vremena vrlo slavni heroj nastojao je pridobiti Pavlovu redovničku obitelj mnogim zaslugama dobrotvornosti. Ipak, uvođenje nedjeljnog sajmovanja, budući da nije imao duše uzeti ga od grada,

²²⁶ Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, 252.

²²⁷ Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, 20-21.

nije zabranio ni kod crkve sv. Jelene, niti u gradu. Pošto su oci franjevci u gradu već bili učvršćeni, a narod vidio da se u njihovoj crkvi održavaju misna slavlja i da se nedjeljama i na blagdanske dane daje hrana božanske riječi, sam se polako izdvojio od trga sv. Jelene i povukao se s trgovanjem u trgovište pun mnoštva puka, kako trgovišnog, tako i seoskog. Ipak, ostalo je samo jedno svečano godišnje trgovanje na blagdan Sv. Jelene, posebice pak konjima i rogatom stokom.²²⁸ U oporuci je vodio brigu o pavlinima: „Samostanu što leži u Svetoj Heleni i ocima iz reda sv. Pavla prvog pustinjača zaviještamo da im se tijekom deset godina neposredno nakon naše smrti svake godine daje po stotinu urni vina, i želimo da im se u svemu toliko da, kako bi spominjali nas i našu obitelj u svojim svetim službama.“²²⁹

Vežano uz gradnju novog pavlinskog samostana u Lepoglavi 1650-ih, zapisano je: „S najvećom zahvalnošću treba da spomenemo i slavnog junaka Nikolu Zrinskog, bana hrvatskog, i staleže hrvatskog kraljevstva, koji su kroz jedno desetljeće milostivo darivali i pomagali novogradnju lepoglavskog samostana.“²³⁰

Nikola VII. Zrinski zaslužan je za dolazak franjevaca u Čakovec 1659.²³¹, a na njegovu portretu koji se čuva u samostanu piše da je „uvoditelj i smjestitelj“ franjevaca u Čakovec. Nikola VII. želio je da franjevci u Čakovcu također preuzmu gradsku župu, ali to tada nije realizirano. Čini se važnim istaknuti da čakovečki franjevci nisu bili dio ugarskog franjevačkog sustava već su pripadali 1654. godine osnovanoj hrvatskoj (ilirskoj) Kustodiji sv. Ladislava, izuzetaj od vlasti ugarskog franjevačkog provincijala. Još za života Nikole VII. Zrinskog 1661. Kustodija se preustrojila u Provinciju sv. Ladislava sa sjedištem u Zagrebu.²³² Josip Bedeković smatra da je franjevački samostan u Čakovcu Nikola VII. Zrinski osnovao „kako bi opravdao svoje prenošenje trgovanja“ s prostora pavlinskog samostana.²³³

Prema oporuci: „Ocima Reda svetog Franje koji obitavaju u ovome našem gradu Čakovcu zaviještamo da im se tijekom deset godina neposredno nakon

228 Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, 253.

229 Oporuka Nikole Zrinskog, 136.

230 Kamilo Dočkal, *Povijest pavlinskog samostana Blažene Djevice Marije u Lepoglavi*, Glas koncila, Zagreb 2014., 196-197.

231 Vladimir Kaššan, Zrinski i dolazak franjevaca u Čakovec, Nikola i Adam Zrinski, *350 godina franjevaca u Čakovcu*, Franjevački samostan Čakovec, Čakovec 2010., 11-21; Vladimir Kapun, Nikola VII. Zrinski i čakovečki franjevci, *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana*, Juraj Kolarić (ur.), Zrinska garda, Čakovec 2011., 51-61.

232 Franjo Emanuel Hoško, *Franjevci u kontinentalnoj Hrvatskoj kroz stoljeća*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000., 29; Pejo Čošković, Franjevačka obnova u sjevernoj Hrvatskoj u prvoj polovici XVII. st. i važnost samostana u Čakovcu pri stvaranju provincije Sv. Ladislava, *350 godina franjevaca u Čakovcu*, Zbornik radova sa znanstvenog skupa, Franjevački samostan Čakovec, Čakovec 2010., 30-36.

233 Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, 252.

naše smrti svake godine daje 20 urni vina, isto toliko metreta ječma i četiri centenarija goveđeg mesa, i želimo da im se u svemu toliko da, kako bi i oni u svojim svetim službama spominjali nas i našu obitelj.”²³⁴

Spomenimo i da je franjevac Franjo Glavinić 1628. na hrvatskom jeziku tiskao knjigu *Četiri posljednja človika s posvetom „preslavnoj gospodi Nikoli i Petru, grofovima Zrinskim, sinovima još slavnijeg dalmatinsko-hrvatsko-slavonskog bana Jurja Zrinskog”*²³⁵ kojima izražava „svoju duboku odanost i vjernost, preklinjući ih da nasljeđuju slavne im pretke, koji su svojim životom i djelima bili primjer odanih sinova Katoličke crkve i svoje hrvatske domovine. Za uzor im stavlja hrabrost, velikodušnost, moralni integritet i neustrašivost oca im Jurja, čije ime, ističe Glavinić ‘još uvijek zastrašuje Hrvatskoj neprijateljske krivovjerce (protestante) i Osmanlije’, a kojemu je on, Glavinić, uvijek bio odan, kao što će biti i njima, Nikoli i Petru, na koje apelira da idu očevim stopama.”²³⁶

Nikola VII. Zrinski u oporuci se sjetio i kapucina u Zagrebu i Ptuju sljedećim riječima: „Želimo k tome da naši baštinici posebno i skrbno vode brigu o zagrebačkim i ptujskim ocima kapucinima. Budući da oni prema svojim pravilima ne mogu primiti ništa tvarnoga, ništa im niti ne zavješćujemo, nego neka im se svake godine daje milostinja, jer će i oni moliti za nas i za našu obitelj.”²³⁷

Odnos sa zagrebačkim biskupom Petrom Petretićem tek bi trebalo istražiti na osnovi bogate arhivske građe. Spomenimo tek jednu crticu. Godine 1648. došlo je do sporazuma između biskupa Petretića i Nikole VII. Zrinskog da sukob između biskupskih podanika u Lupoglavu i podložnika Zrinskog u Božjakovini sljedeće godine u svibnju riješi časni sud s time da svaka stranka odabere četiri poštena čovjeka „vješta zakonima, koji ljube pravdu i koji se boje Boga“. Biskup Petretić, zajedno s grofom Nikolom Erdödyjem, 1649. ustoličio je Zrinskog za bana.²³⁸

O odnosu sa senjskim biskupima iznosimo tek nekoliko podataka. Kada je franjevac konventualac Franjo Cosmi iz Molesma poslan iz Italije kao misionar u pogranična područja prema Osmanskom Carstvu, napustio je svoju misionarsku službu i preuzeo službu upravitelja dobara Nikole VII. Zrinskoga. Optužnica senjskog biskupa Marianija tereti ga zbog toga što je napustio svećeničku i preuzeo laičku službu. Prema biskupu, tu je službu obavljao sablažnjivo jer je nemilosrdno

234 Oporuka Nikole Zrinskog, 137.

235 *Cetiri posljednja človika t. y. od szmarti, szuda, pakla i kralyesstva nebenskoga : szvacomu duhovnomu i telesnomu, strahom Bosim sivuchemu, kruto potrebna i koristna / szlozeno po o. f. Franciscu Glavinichu Istrianinu...*, Pritiskano u Benetczih: polag luana Salis, leta 1628. Čuva se u zbirci rijetkosti u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, RIIC-8°-69 c.

236 Franjo Šanjek, Crkva i zrinsko-frankopanska urota, *Croatia Christiana periodica*, vol. 15, br. 28, 1991., 200.

237 Oporuka Nikole Zrinskog, 137.

238 Kamilo Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču 1624-1784.*, Hrvatski povijesni institut u Beču, Wien – Zagreb 1996., 117, 118.

utjerivao poreze za Zrinskog, prisvajao crkvena dobra te nije priznavao jurisdikciju biskupa, a branio je to i drugima. One svećenike koji su bili za biskupa progonio je i oduzimao im imovinu, a milostinju koja je skupljena za obnovu jedne crkve upotrijebio je za izgradnju solane. Ferdinand III. pisao je 1646. zapovjedništvu u Hrvatskoj krajini, a potom i Nikoli VII. Zrinskom, da se Cosmi kazni. Nakon toga Zrinski je isposlovao da se Marianija povuče 1647., pa dobiva na upravu Srijemsku biskupiju. Senjskim biskupom trebao je postati Andrija Francisci, koji je bio u dobrim odnosima sa Zrinskim. Tome su se protivili u Rimu, pa je Francisci ostao do kraja samo „izabrani“ biskup, bez potvrde. Nešto prije njegove smrti (1653.) Mariani se vratio, a to je svakako bilo prije 18. svibnja 1652. jer tada Ferdinand III. moli Nikolu VII. Zrinskog da bude „na ruku“ biskupu Marianiju.²³⁹

Nakon što je 1661. umro Sava Stanislavić, tražio se novi marčanski vladika. Kandidati su bili Gabrijel (Gavrilo) Mijakić i Simeon Kordić. Kanonik Matija Slovenčić upozorio je ugarskog kancelara Jurja (Györgya) Szelepcsényija kako je ban Nikola VII. Zrinski veliki zagovornik izbora Gabrijela (Gavrila) Mijakića. Čini se da je Mijakić Zrinskom rekao kako je pripravan otići u Rim papi, ali i da će prije odlaska u Rim otići pečkom patrijarhu. Inače se rasprava o Marčanskoj biskupiji/eparhiji sredinom 1662. odvijala na Ugarsko-hrvatskom saboru u Požunu, kamo je došao i Nikola VII. Zrinski, a tamu su bili Kordić i Mijakić. No Szelepcsény je izjavio kako postavljanje novog marčanskog biskupa/episkopa neće staviti na dnevni red kod kralja Leopolda sve dok Nikola VII. Zrinski ne napusti Požun. Do preokreta je došlo izbijanjem rata s Osmanlijama 1663., kada je Bečki dvor imenovao Mijakića biskupom.²⁴⁰

Predstavimo nakraju i nekoliko podataka o odnosu prema protestantima.²⁴¹ Zagrebački biskup Benedikt Vinković u jednom pismu od 14. rujna 1641. moli

239 Manoil Sladović, *Povesti biskupijah Senjske i Modruške ili Kravske*, Trst 1856., 296, 297; Mile Bogović, *Senjsko-modruška ili Kravska biskupija. Izvješća biskupa Svetoj stolici (1602-1919)*, Hrvatski državni arhiv, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003., 61-62.

240 Mijakića je uz Zrinskog snažno zagovarao i zapovjednik Slavonske krajine (Varaždinskog generalata) Leslie. Zlatko Kudelić, Marčanska biskupija. *Habsburgovci, pravoslavlje i crkvena unija u Hrvatsko-slavonskoj vojnoj krajini (1611.-1755.)*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2007., 301-302, 317-319. „Mijakić je, čini se, uopće bio vrlo povezan s kućom Zrinskih.“ Fedor Močanin, *Vojna krajina do kantonskog uređenja 1787. Vojna krajina. Povijesni pregled – historiografija – rasprave*, ur. Dragutin Pavličević, Sveučilišna naklada Liber, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu – Odjel za hrvatsku povijest, Zagreb 1984., 40.

241 Zvonimir Bartolić, *Sjevernohrvatske teme IV.*, Zrinski, Čakovec 1989., 182; Vladimir Kalšan, *Iz vjerskog života Međimurja*, Muzej Međimurja Čakovec, Čakovec 2003., 252; Gene S. Whiting, *Uloga obitelji Zrinski u širenju protestantizma u Međimurju, Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana u Hrvatskoj*, Zrinska garda Čakovec, Čakovec 2011., 144; Nataša Štefanec, *The Adaptable Religious Politic on the Zrinski Estates during the Reformation*, *The Reformation in the Croatian Historical Lands. Research Results, Challenges, Perspectives*, Biblijski institut, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Visoko evanđeosko učilište Osijek, Zagreb 2015., 279

Nikolu VII. Zrinskog da iz Turnišća (današnji Podturen) u Međimurju odstrani protestantskog pastora, a u drugom pismu pisanom istog datuma obavještava ga kako u Legrad za katoličkog župnika šalje Andriju Vinkovića moleći Nikolu VII. Zrinskog da štiti župnika i katolike od legradskih kalvina i luterana.²⁴² O tome što je učinio Zrinski nemamo podataka.²⁴³ Čini se da je Nikola VII. Zrinski ipak bio pragmatično tolerantan prema svojim protestantskim podložnicima u utvrdi Legrad, stoga na zasjedanju Ugarskog sabora 1659. izjavljuje: „Vi znate da sam ja dobar katolik (vjeran papist). No, kakva bi to bila od mene ludorija, ako bi na primjer svoje legradske vitezove i vojvode, te tamošnje luteranske zapovjednike protjerao iz Legrada? Svoje katoličke vojnike ne bi se ufao poslati niti na deset Osmanlija, a kad sam među protestantskim vojnicima, uz njihove molitve i pjesme, kad god krenem u boj, nikad se bez pobjede ne vraćam.“²⁴⁴ Jedan od pokazatelja mogućeg odnosa prema reformaciji može se pronaći u rečenici Jakova Tolla, koji opisuje dvorac Nikole VII. Zrinskog u Čakovcu: „Među ostalima su mi bili pokazani nadasve skladni likovi Martina Luthera i supruge Katarine.“²⁴⁵

Prinosi književnosti te vojnoj i političkoj misli

Nikola VII. Zrinski napisao je prvi ep na mađarskom jeziku – *Obsidio Szigetiana* (napisan 1645. – 1648.), u mađarskoj književnosti poznat kao *Szigeți veszedelem* (*Sigetska pogibelj*). U njemu je slavio smrt svojeg pradjeda, Nikole IV. Zrinskog. Taj je ep zajedno s još nekoliko lirskih pjesama objavljen u Beču 1651. u sklopu knjige/pjesničke zbirke *Adriai Tengernek Syrenaia* (*Jadranskog mora sirena*). Inače „pjesnička zbirka donosi nam ne jednu, već dvije fiktivne lirske pripovijesti, jednu ljubavnu priču i jednu moralnu alegoriju“²⁴⁶.

Ep o opsadi Sigeta mađarski povjesničari književnosti ocjenjuju kao jedno od najboljih književnih djela mađarske barokne književnosti. Na hrvatski ga je jezik prepjevao Nikolin brat Petar pod naslovom *Adrijanskog mora sirena* i objavio u Mlecima 1660. godine. Nikola VII. Zrinski napisao je „djelo koje iskače iz onoga što mu je u mađarskoj sredini prethodilo, daleko iznad kronika prethodnog stoljeća i svoga vremena. Bitni su mu sadržaj, na razini epopeje, protuturske

242 Radoslav Lopašić, Prilozi za poviest protestanata u Hrvatskoj, *Starine*, knj. 26, Zagreb 1893., 181, 182.

243 Stanko Jambrek, *Hrvatski protestantski pokret XVI. i XVII. stoljeća*, Matica hrvatska Zaprešić, Zaprešić 1999., 173.

244 Jenő Haller, *Légnád története*, Szlavóniai Magyar ujság, Eszék 1912. prijevod: *Povijest Legrada*, Meridijani, Legrad 2016., 48.

245 Šesto putno pismo Jakova Tolla (prijevod Bruna Kutnić-Makvić), *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 154.

246 Sándor Bene, Orfeji na Jadranu: O pjesništvu Nikole i Petra Zrinskog, *Književna smotra: časopis za svjetsku književnost*, vol. 47, br. 3, 2015., 33.

borbe toga vremena, nacionalno-društveni problemi koji se za njih vezuju kao i vlastita, vjerski obojena vokacija. Povijesni mu je temelj posljednji veliki oružani čin vladavine sultana Sulejmana II: zauzeće Sigeta 1566, junačka obrana grada (pra)djeda Zrinskog, proboj iz grada, njegova vlastita žrtva i smrt u beznadnoj situaciji. Ep je u prvome redu uvećao lik Zrinskoga: stvoren je barokni 'athleta Christi', heroj-spasitelj, nosilac velike nacionalne vokacije. U vezi s opsadom u širokim su potezima oslikana i dva suprotstavljena svijeta, turski i evropski; s epskim zamahom obzor je proširen preko granica iskustva: oko male utvrde sudaraju se sile neba i podzemlja, pa tako stvarni poraz prerasta u idejni trijumf koji označuje odlučnu prekretnicu u tursko-mađarskim borbama. U formalnom se pogledu sadržaj ravna prema velikim herojskim epovima; po kompoziciji, životnoj građi i idejnosti on je doduše samosvojan, ali u okvirima književne vrste i po brojnim detaljima slijedi Vergilija i, naročito, Tassa.²⁴⁷

Pjesnička zbirka *Adriai Tengernek Syrenaia* „se naročito ističe svojom estetskom vrijednošću i ideološkim nabojem.“ Naslov djela „koji podsjeća na poznati ikonološki motiv sirene, poluljudskog i/ili poluanimalnog bića koji simbolizira ljepotu i smrt, odnosno zavodljivu opasnost iluzije, sugerira da je upravo ambivalencija, inače temeljni strukturni faktor političkog spektakla, ključna formalna, sadržajna ali i ideološka odrednica čitavog djela. Ta je ideja ikonografski reprezentirana na naslovnom listu u alegoriji oklopljenog viteza koji kormilari galijom, potpuno indiferentan prema zavodničkim gestama dviju sirena od kojih ga jedna mami ljepotom, a druga mu pruža krunu. Paradoksalno, opisani prikaz viteza nezainteresiranog za isprazna zemaljska dobra u opreci je spram popularne barokne metafore broda-države koja nedvojbeno aludira na političke ambicije kormilara – netom ustoličenog hrvatskog bana koji je težio i za palatinskom čašću – a ujedno je apologija principa *constantia* i *modestia*, najvažnijih vladarskih vrлина.“²⁴⁸

Uz pjesničku knjigu, spomenimo i prvo prozno djelo Nikole VII. Zrinskog *Vitéz hadnagy (Hrabri vojskovođa/vitez/poručnik)*²⁴⁹, za koje je bilješke počeo raditi 1640-ih godina, a kompletirao ih je 1651. – 1653. s ciljem da ih objavi u sklopu prozne zbirke.²⁵⁰

Nikola VII. Zrinski na mađarskom je jeziku objavio još nekoliko djela u kojima se pokazao pretečom hrvatske i ugarske političke misli i vojne znanosti, što

247 János Barta, Mađarska književnost, *Povijest sovjetske književnosti*, knj. 5, Mladost, Zagreb 1974., 436.

248 Zrinka Blažević, Suzana Coha, Zrinski i Frankopani – strategije i modeli heroizacije u književnom diskursu, *Radovi – Zavod za hrvatsku povijest*, vol. 40, 2008., 92.

249 Predgovor i završni stihovi ovoga djela objavljeni su u prijevodu Jadranke Damjanov na hrvatski jezik u: *Zrinski i Europa*, knj. 2, 261-262.

250 Sándor Bene, Zrínyi's Prose Works = A Zrínyi-próza, *Zrínyi Album*, Hausner, Gábor (ur.), Budimpešta: Hadtörténeti Múzeum; Zrínyi Katonai Kiadó, 2016., 250-259.

je vidljivo iz manifesta i eseja koji su za njegova života ostali u rukopisu – npr. *Mátyás király életéről való elmélkedések* (Razmišljanja o životu kralja Matijaša) iz 1656. – 1657. ili *A török áfium ellen való orvosság, avagy az töröknek magyarral való béke-ssége ellen való antidotum* (Lijek protiv turskog afiuma ili Antidot protiv mira Turaka s Madarima) iz 1660. – 1661.²⁵¹ U djelu o životu kralja Matijaša nastoji izvući političke pouke iz neuspješnog izbora za palatina.²⁵² *Lijek protiv turskog afiuma* jest „strastveni političko-društveni polemički spis, vulkanski sažima izraz osjećaja sudbine onoga vremena i programa nacionalnog spasa jednog velikog političara i vojnika“. U njemu je iznio argumente za nužnost rata protiv Osmanlija.²⁵³ Oko 1662. – 1663. Zrinski je napisao djelo *Tábori kis trakta* (Kratka rasprava o vojsci) koje predstavlja praktičnu vojnu organizaciju i propise za ugarske postrojbe.²⁵⁴

Ep *Szigeti veszedelem* (Sigetska pogibelj) inače je naišao ne samo na relativno slab međunarodni odjek nego je i u samoj Ugarskoj malo suvremenika znalo za njega. Na drugoj strani vojni spisi Zrinskoga ipak su izvršili određeni utjecaj.²⁵⁵

Zrinski je pomagao izdavanje nekih važnih knjiga, poput Rattkayeve *Memoria regum et banorum Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae* iz 1652. (u hrvatskom prijevodu iz 2001. – *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstva Dalmacije, Hrvatske i Slavonije*) ili Petthóve *Rövid magyar cronica* (Kratka mađarska kronika) iz 1660. koja je, nažalost, ostala u rukopisu.²⁵⁶ Inicirao je i novo izdanje povijesnog epa *Vazetje Sigeta grada* Brne Karnarutića iz 1661. priređivača Petra Fodrocija, koje se sačuvalo u fragmentima.²⁵⁷

U one koji su ostvarili intelektualne kontakte sa Zrinskim spada i Juraj Križanić²⁵⁸, rođen 1617. ili 1618. u Obrhu. Nakon završenih škola odbija poziciju rektora Ilirsko-ugarskog zavoda u Bologni te službe na dvorovima Ivana Draškovića, Petra Zrinskog i Vuka Frankopana – opredijelio se za župnika u Nedelišću (1643. – 1644.), gdje je pri ruci imao knjižnicu Nikole VII. Zrinskog. U

251 Oba teksta objavljena su u prijevodu Jadranke Damjanov na hrvatski jezik u zborniku Jadranka Damjanov (ur.), *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 164-233.

252 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 45.

253 János Barta, *Mađarska književnost*, 437; Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 49.

254 *Miklós Zrínyi and His Works on Military Science*, Zrínyi Kiadó, Budapest 2021., 197-210.

255 István Bitskey, *Pogled na povijest i slika nacije u epu Nikole Zrinskog, u: Susreti dvoju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, ur. Sándor Bene, Zoran Ladić, Gábor Hausner, Zagreb 2012., 244.

256 Sándor Bene, *Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika*, 94.

257 Alojz Jembrih, *Fodrocijevo izdanje Vazetja Sigeta grada (1661.) Barne Karnarutića*, *Studia lexico-graphica*, god. 10-11, br. 19-20, 2016.-2017., 35-62; Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 55.

258 Iscrpne informacije o Jurju Križaniću u: Ivan Golub, *Križanić*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1987.

Nedelišću je bio kratko, te brzo odlazi u Zagreb, a potom za župnika u Varaždin, otkuda je otišao u Rusiju.²⁵⁹ Kako su vlastelini tada određivali župnike, Nikola VII. Zrinski Križanića je „zacijelo izabrao za župnika u Nedelišću“. Ivan Golub napisao je: „Uspoređujući Križanićeve navode s primjercima djela iz Biblioteke Zrinski naišao sam na mjesta gdje je Križanićev navod u primjerku knjige iz Biblioteke Zrinski podcrtan. Tko zna nije li ga podcrtavala Križanićeva ruka! Da je sa strane pripisana koja riječ, dalo bi se, uspoređujući grafiju, utvrditi jesu li ta podcrtavanja Križanićeva. Snebio sam se kad sam utvrdio da se u Biblioteci Zrinski nalaze djela koja je Križanić postavio kao temelj svojega životnoga veledjela 'Razgovori o vladateljstvu', poznata pod nazivom 'Politika.'“ Moguće je da se Križanić koristio i knjižnicom pavlinskog samostana sv. Jelene kraj Čakovca, ali i župnom knjižnicom u Nedelišću.²⁶⁰

Osim Jurja Križanića i Jurja Rattkaya, intelektualni hrvatski krug oko Nikole VII. Zrinskog činili su još Ivan Ručić, Petar Zrinski, osobe iz roda Frankopana, Ivan Zakmardi Dijankovečki i Petar Petretić.²⁶¹ Pri tome posebno treba istaknuti Nikoline kontakte s bratom Petrom i njegovom suprugom Katarinom oko kojih se formirao zrinsko-frankopanski književno-jezični krug.²⁶²

Od ugarskih izvanredno talentiranih ljudi, od početka 1650-ih intelektualni je utjecaj na Nikolu VII. Zrinskog vršio pripadnik luteranskog plemstva i odvjetnik iz grada Soprona, István Vitnyédy.²⁶³

Nikola VII. Zrinski „iz neutješne situacije sadašnjosti, koja bi prija nalagala rezigniranu ili pesimističku pomirbu sa sudbinom koju ne može promijeniti, Zrinski traži izlaz herojskom gestom. Ako je njegovo doba beznačajno, 'stoljeće propasti', tim više treba pokušati probiti se, uzdići se iznad njega s nekim djelom, i njegove se misli, naravno, vrte oko mogućih uloga datih prisutnošću Turaka, oko junačkih djela izvršenih sjajnim bravurama, oslobođenju nacije ili veličanstvene smrti (odnosno poticanja na nju). Novija istraživanja povijesti književnosti koja se bave intelektualnim načinom ponašanja Zrinskoga ukazuju na nepomirljivu suprotnost između osobnog uvjerenja i amoralnog načina življenja koje je diktiralo njegovo doba. Duboko proživljenu religioznost, zahtjev

---

259 Ivan Golub, Juraj Križanić, župnik u Nedelišću (1643/1644), Nedelišće – monografija, Rimokatolička župa Nedelišće i Mjesna zajednica Nedelišće, Nedelišće 1993., 207.

260 Ivan Golub, Zrinski, Križanić i Lippay - tragovi dodira, *Susreti doiju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Matica hrvatska, Zagreb 2012., 410-411; Objavljeno pod istim naslovom i u: *Kolo*, 1, 2011., 77-150.

261 Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, 102.

262 Alojz Jembrih, Doprinos zrinsko-frankopanskoga književno-jezičnog kruga hrvatskoj književnosti i leksikografiji 17. stoljeća, *Politička, kulturna i društvena djelatnost Zrinskih i Frankopana*, Juraj Kolarić (ur.), Zrinska garda, Čakovec 2011., 109-123.

263 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 45.

uzvišenog morala nije bilo moguće spojiti s uspješnim receptom dnevne političke prakse, s makijavelističkom igrom uloga koja se temelji na interesu, pretvaranju i prikriivanju.²⁶⁴

Nikola VII. Zrinski zamišljao je Kraljevinu Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju u ravnopravnoj konfederaciji s Ugarskom i Erdeljom, uz mogućnost oslobađanja od osmanske vlasti kroz nekoliko desetljeća. Unutar takve konfederacije plemstvo bi plaćalo porez, seljaštvo bi štitila država, a postojala bi stalna vojska. Ako se ne računa Gabora Bethlena, Nikola VII. Zrinski bio je „najdalekovidnija i najsnažnija politička osoba stoljeća“, no imao je „mnogo manje vremena nego su njegovi planovi zahtijevali.“²⁶⁵

Na drugoj strani Géza Pálffy smatra kako Nikola VII. Zrinski „u dnevnoj politici nije razmišljao o neovisnoj Kraljevini Ugarsko-Hrvatskoj ili samostalnoj nacionalnoj vojsci odvojenoj od Habsburga. Poput mnogih aristokrata svoga vremena i on je, naime, sve poduzeo da Kraljevina Ugarsko-Hrvatska, unutar okvira Habsburške Monarhije, i dalje raspolaže sa što većom samostalnošću, da baština ugarske države svetoga Stjepana, makar reducirana, opstane, te da ugarsko-hrvatska politička elita sačuva svoj utjecaj u vođenju države, štoviše, da svojim političkim i propagandističkim sredstvima potpomogne uspješnu (pa i napadačku) borbu protiv Osmanlija ili barem efikasniju obranu. U obranu interesa Kraljevine Ugarske i njegovih vlastitih spadali su i ozbiljni konflikti s bečkim dvorom, utjecanje na donošenje odluka na dvoru različitim sredstvima ili izgradnja Novog Zrina, što je kasnije izazvalo dosta sukoba. To je još evidentnije ako imamo u vidu da su sličnu politiku vodili i njegovi kolege tajni savjetnici, kao i najviši predstavnici njemačkih, austrijskih i čeških staleža.“²⁶⁶

Ostaje činjenica da je Nikola VII. Zrinski do zadnjeg dana nastojao promišljati političke aktivnosti. Nakon potpisivanja mirovnog sporazuma u Vašvaru, posljednje mjesece proveo je u Čakovcu radeći na novom političkom programu razmišljajući o raznim mogućnostima usmjeravanja budućeg djelovanja. U nazgled „bezizlaznoj situaciji vjerojatno je razmišljao o raznim mogućim načinima jačanja otpora i izgledima za potporu iz inozemstva (baš kao u slučaju *Memoranduma o Palatinatu*, njegovo razmišljanje moguće je otkriti posrednim putem čitanjem *Poticanja na razmišljanje o pomoći Ugarskoj u njezinoj očajnoj situaciji/Oktátás jó elmélkedésre Magyarországnak romlott állapotja segedelméről* [1665.], djela koje je povezano s Istvánom Vitnyédijem).“²⁶⁷

264 Sándor Bene, Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika, 57.

265 László Kontler, *Povijest Mađarske, Tisuću godina u Srednjoj Europi, Srednja Europa*, Zagreb 2007., 183.

266 Géza Pálffy, *Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog*, 145.

267 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 57.

O pitanju identiteta

„Postvesfalska ugarsko-hrvatska emancipacijska politika“ utjecala je „na razvoj autonomne hrvatske staleške samosvijesti“, a postojali su ambiciozni planovi Nikole VII. Zrinskog „koji su sve eksplicitnije tendirali uspostavi umjereno apsolutističke nacionalne monarhije u formi ‘ilirsko-panonske konfederacije’“. Osim toga „kako bi sav simbolički kapital ostao u krugu jedne od najmoćnijih plemićkih obitelji, obitelji koja se zahvaljujući strategiji koncentriranja veleposjeda i službi nastojala kontrolirati što je moguće veći dio zemalja krune sv. Stjepana, zadaća priprema hrvatske adaptacije poetskoga političko-mobilizacijskog programa pripala je, sasvim očekivano, Nikolinu mlađem bratu Petru (1621-1671). On je nakon diobe obiteljskih imanja 1649. godine dobio hrvatske posjede Zrinskih, a usto je bio oženjen Anom Katarinom Frankopan (1625-1673), pripadnicom jedne od najmoćnijih hrvatskih plemićkih obitelji, što sugerira da je u bilateralnoj podjeli nadležnosti Petru dopala hrvatska, a Nikolu mađarska porodična politika.“²⁶⁸ Mađarski istraživači smatraju da je Nikola VII. Zrinski bio „mađarske i hrvatske nacionalnosti.“²⁶⁹

Kako su elite Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije te Kraljevine Ugarske, kojih je pripadnik bio i Nikola VII. Zrinski, živjele i djelovale u okvirima Habsburške Monarhije, razumljivo je da je dio njih s vremenom ulazio u blisku komunikaciju s nadnacionalnom aristokracijom te je bilo nužno sporazumijevati se na više jezika.²⁷⁰ Treba pri tome spomenuti da je Zrinski dio pisama pisao i hrvatskim jezikom²⁷¹, a ona koja su vezana uz administraciju posjeda pokazuju da je na neki način utjecao na stvaranje hrvatske terminologije.²⁷²

Pitanje identiteta složeno je, tim više što je obitelj Zrinski ulazila u brakove ne samo s hrvatskim nego i s ugarskim, mletačkim i štajerskim plemstvom. Nikola VII. Zrinski zajedno s bratom Petrom odrastao je u višejezičnom ambijentu, a osim hrvatskim i mađarskim, pisao je latinskim, njemačkim i talijanskim. Vjerojatno je razumio i ponešto francuskog i turskog jezika.²⁷³

268 Zrinka Blažević, Suzana Coha, Zrinski i Frankopani – strategije i modeli heroizacije u književnom diskursu, 93.

269 Lászlo Szörényi, „...I Mađar i Hrvat“ (Pojam domovine kod Nikole Zrinskog), *Susret dviju kultura. Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Matica hrvatska, Zagreb 2012., 305-306.

270 Géza Pálffy, Prekogranična povezanost Nikole IV. i Nikole VII. Zrinskog (Hrvatsko-mađarska plemićka obitelj u aristokraciji Ugarsko-hrvatskog Kraljestva i u Habsburškoj Monarhiji), 135.

271 Emil Laszowski, *Izbor isprava velikih feuda Zrinskih i Frankopana*, 76-77, 82, 83, 85, 87-91, 105, 118-119.

272 Josip Adamček, Zrinsko-frankopanski posjedi u XVII stoljeću, 26.

273 Sándor Bene, *The Life of Miklós Zrínyi - Zrínyi Miklós élete*, 29.

Nikola VII., usprkos tome što je književna djela pisao na mađarskom jeziku i bio dio nadnacionalne aristokracije, ujedno je ostao svjestan i svojeg hrvatskog identiteta, naravno u okvirima kakvi su postojali u ranome novom vijeku.

Na to kako se on osjećao ukazuje dio pisma koje je uputio svojem prijatelju te ujedno zagrebačkom dožupanu Ivanu Ručiću iz 1658. godine: „Ja sam inače sebe svjestan, znam naime da sam pravi Hrvat i k tome Zrinski.“²⁷⁴

Dinko Šokčević ukazuje kao je nacionalna svijest u 17. stoljeću bila posebice u mađarsko-hrvatskim odnosima „mnogo složenija od krajnje posjednostavljenog oblika nacionalne pripadnosti iz 19-20. stoljeća“. On smatra i da je Sándor Bene u pravu kada o pitanju predodžbe o naciji Nikole VII. Zrinskog piše: „Koliko god osobito bilo, Zrinski ne razmišlja po modelu ‘dvije nacije – jedna domovina’, već ‘jedna nacija – dvije domovine’. Slučaj obitelji Zrinski je inače slojevit čak i po pitanju upotrebe jezika: sam Nikola Zrinski se dopisivao na nekoliko jezika (npr. latinskom, mađarskom, hrvatskom)...“²⁷⁵

Smrt

Prije nego što je uspio razviti veću djelatnost smrtno je stradao u lovu na vepra „u velikoj šumi Otok blizu zaseoka Kuršanca“ u Međimurju 18. studenoga 1664.²⁷⁶ Knjiga o vepriu i Zrinskom koju su 1988. objavili Sandór Bene i Gellért Borián ponajbolja je analiza okolnosti smrti Nikole VII. Zrinskog,²⁷⁷ no u obzir treba uzeti i istraživanja provedena nakon njezina objavljivanja.

O smrti Nikole Zrinskog postoje različite obavijesti suvremenika, od kojih ćemo iznijeti nekoliko. Jednu od njih iznio je augustinac Marko Forstal, koji je zapisao: „Sudbina većinu onih koje ukrašava premnogim dobročinstvima čuva za okrutniju nesreću, i obično su veliki heroji i u životu i u smrti predmet divljenja, da bi bili zabilježeni u analima svih naroda. Zrinski je 18. studenoga, u lovu na divljeg vepra, krenuo svojim Poluotokom (Međimurjem) raspustivši svoje drugove i pratiocice, ili bolje rečeno, namjerno ih ostavivši, zauzeo je položaj u najgušćem guštiku, gdje je smatrao da će najprije naići vepar. Odjednom se začuju tri pucnja iz puške; dotrče sluge; nađu gospodara kako leži na zemlji, a isteklo mu je mnogo krvi. A zatim se sam bez ičije pomoći podigao, ozbiljno se udarajući u grudi i preporučujući dušu Bogu i Bogorodici. Naglo izgubivši snagu, izdahne oko pola četiri sata. Borbu s veprom i što se dogodilo, kažu da nije

---

274 Jadranka Damjanov (prir.), Nikola Zrinski njim samim, *Zrinski i Europa*, 2, Zagreb 2003., 343.

275 Dinko Šokčević, *Hrvatska od stoljeća 7. do danas*, 139, bilj. 36.

276 Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, 210.

277 Sandór Bene, Gellért Borián, *Zrínyi és a vadkan*, Helikon, Budapest 1988. Zahvaljujem kolegi Sándoru Bene-na pomoći oko obavijesti vezane uz smrt Nikole VII. Zrinskog.

nitko vidio. Po ranama i modricama zaključivalo se da je, dok je on svu pažnju usmjerio prema onoj strani gdje su bili pratioci i odakle se čuo lavež pasa, vepar iznenada nahrupio s leđa i bacivši ga na zemlju zaderao mu grlo. Iskusniji su sumnjali da mu je ranu na licu zadalo puščano tane koje je možda bilo usmjerenom na zvijer što je napala, a pogodilo je cilj koji je najmanje trebalo. Ako se ipak tako dogodilo, nije se dogodilo prijevarom, osim što ne poznamo sudbinu, budući da je u tom lovu bilo ljudi različitih narodnosti.²⁷⁸

Drugu obavijest o smrti iznio je erdeljski plemić Nikola (Miklós) Bethlen, koji je u Čakovec doputovao 13. studenoga 1664. i bio očevidac smrti Nikole VII. Zrinskog; u svojim sjećanjima napisao je: „Bilo je lijepo jesensko vrijeme i svaki dan smo išli u lov, i svaki put mi je (Zrinski) dao paripa. U lov na divlje svinje, odlučili smo ići 18. studenoga te smo odlučili u lov ići kočijom, iako je bilo paripa... i tako, otišli smo u lov. On sam, skinuo je velike raskošne čizme koje je zamijenio opancima, ušao je, po svom običaju sam, skrivajući se, odstrijelio je jednu veliku divlju svinju, a i pješaci su jednu ustrijelili kod čeke i tako je došao kraj lovu. Izašli smo do fijakera, kao i gospodar i već bi išli kući jer se približavala noć. Međutim, sudba je dovela jednog lovca po imenu Paka, koji je na hrvatskom izgovori: ‘Jednog sam vepa ranio, išao sam za njim po krvavom tragu, ali se bojim da ako idem za njim da bih se mogao izgubiti.’ Gospodar je rekao meni i Zichyju, vidjevši da želimo ići za njim: ‘Braćo, gospodo, vaše milosti, ostanite ovdje’; Vitnyédiju i kapetanu Gusiću (Guziću) je rekao: ‘samo razgovarajte vaše milosti s mojom braćom, gospodom, samo ću pogledati o čemu priča ova budala tj. Paka i odmah ću se vratiti.’ Sjeo je na konja, ostavši u opancima, u ruci samo kratku pušku i odjahao za Pakom; za njim su odjahali jedan kavalir imenom Majláni, sabadus, sluga Gusićevog mlađeg brata, jedan simpatični talijanski sluga, imenom Angelo i konjušar, a mi smo ostali kod kočije i razgovarali. Najednom, brzo je dojahao Gusić i kazao bratu: ‘Brzo kočija, ode gospodar.’ Vozili smo se kočijom dokle se moglo, a tada smo pješice utvrčali u gustiš gdje je ležao, dok mu je još u lijevoj ruci, što mi je davalo nadu, puls lagano kucao, ali oči mu nisu bile otvorene, niti je progovorio. Samo je umro. Majláni je ovako govorio: kako je iza Pake išao za krvavim tragom svinje u šumu i dok su oni vezivali konje, samo su čuli jauk, bile su to riječi Pake. Majláni je prvi stigao i našao Paka na savijenom drvetu, a lice gospodara je bilo na zemlji, a vepar njemu na leđima; pripucao je, a vepar je pobjegao, stiže Gusić i Angelo i gospoda ustane i kaže: ‘Gadno me unakazila svinja, ali tu je negdje jedno drvo (koje je u bitkama nosio sa sobom u džepu), zaustavite s njime krvarenje iz rane, za to je jako dobro.’

278 NSK, R 3031, Marko Forstal, *Stemmatographia mavortiae familiae comitum de Zrin*; *Stemmatographia, Kaj*, IV, br. 9, 1971., 59.

Uporno su pokušavali, ali uzalud, iskrvario je. Najprije je sjedio, pa legao, a na kraju je morao umrijeti jer je na glavi imao tri rane; jedna je bila s lijeve strane, a iznad uha na kostima glave, i vepar je gadno pokidao kožu glave gospodara od čela prema mozgu; druga ispod lijevog uha na licu, prema oku, gadna posjekotina; ali, dvije rane nisu ništa prema onoj na desnoj strani ispod uha od vratnog kralješka rana je išla prema grlu i prekinula sve žile koje idu prema vratu; to ga je ubilo jer je iskrvario; imao je na ruci malih ogrebotina, ali to nije bilo ništa. Veliki plač je odjeknuo šumom. Svi su ga oplakivali čak i djeca. Htjeli su da ja vijest o smrti prenesem supruzi, ali ja kao novi, nepoznati čovjek, prebacio sam tu dužnost Pavlu Zichyju. Potom sam uzeo tijelo, položio na kočiju izbacivši prije sjedala, da se može ispružiti. Ja sam bio kod prozora i do kuće držao sam banovu glavu i prsa. Kod kuće obukoše ga u bijelu baršunastu dolamu, a onda pustiše k njemu banicu, koja malo da nije izgubila pamet od tuga. I tako je došao kraj Nikoli Zrinskom; čudnovato, takav vitez, nije ni pucao ni posjekao veptra, a imao je kraj sebe kratku pušku i mač.²⁷⁹

Treću obavijest o smrti donosi István Vitnyédi, odvjetnik iz Soprona, koji se također našao tamo na dan smrti. U svojem je dnevniku zabilježio: „18. studenoga 1664. otišao sam u lov na divlje svinje s velikim junakom, pokojnim dostojanstvom grofom Nikolom Zrinskim (...) Nisam ga više mogao vidjeti živog; to jest, u razmaku od tri četvrt sata vidio sam ga neozlijeđenog, živog i mrtvog.“ Četvrtu obavijest donosi Pavao Zichy, čiji je izvještaj poznat iz neizravnog izvora, tj. jednog pisma: „Gospodin Nikola Zrinski otišao je u lov i pronašao veptra... ne možemo znati kako se to dogodilo... ranio ga je na tri mjesta: u glavi, grlo i nogu... kad su k njemu došla dvojica njegovih slugu, čuli su stenjanje, a on je stao na noge i rekao: “Nije ništa”. Jadan je umro nakon jednog sata.“ Postoji i bilješka Ivana Gusića, dalekog rođaka onog Gusića koji je sudjelovao u lovu. Ivan Gusić je zabilježio: „Ubila ga je razjarena zvijer, divlja svinja. Eto, tako umire pravednik, i nitko neće misliti na njega, ali sjećanje na junačka djela živjeti će i trajati zauvijek.“ Poznata je informacija Angela, koji je sudjelovao u lovu za koju se doznaje posredovanjem povjesničara Mihályja Krausa: „Neutemeljena je i neistinita vijest da je Zrinskom presudila zavist. To znam iz činjenice da sam 1686. godine, kada sam putovao u Rim, u njemačkom gradu Hainburgu, njemačkoj milji od Bratislave, susreo Talijana koji je nekoć bio sluga Zrinskog sudjelujući u onom lovu u kojem je Zrinski umro.“²⁸⁰

279 *Gróf Bethlen Miklós önéletrása*, kiadja Szalay László; Heckenast, Pest, knj. 1, 1858., 327-330; Ferdo Šišić, Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, 30-31; Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih*, 301.

280 Sandór Bene, Bán a ravatalon, avagy még egyszor Zrínyi Miklós haláláról, *Beszélő* 2 : 2, 1997., 100-114.

Francuski je poslanik Grémonville 27. studenoga, vrlo brzo nakon smrti Zrinskog, sastavio izvještaj i poslao ga u Francusku: „Ovaj ću izvještaj započeti s vijješću o smrti grofa Nikole Zrinskog koja je brzom poštom dostavljena caru 24. ovog mjeseca. Kada je krenuo u lov, grofa su upozorili da je veliki vepar, kojeg su lovci ranili, ubio seljaka i teško ozlijedio jednog od lovaca. Nestrpljivost je obuzela grofa koji ga je odlučio slijediti, u pratnji jednog svog paža. Kada se približio grmu u kojem se skrivao ranjeni vepar, sjašio je s konja, uzeo pušku, zavukao se u grm i tu ga je razbješnjeli vepar dohvatio i oborio na zemlju. Paž ga pokušao pogoditi iz puške, ali je njegov metak promašio. Ubrzo nakon toga stigli su i drugi pratioci, pa se vepar prestrašio i pobjegao, ostavivši grofa ranjenog na sedam mjesta. Grofa su podigli, a iz velike rane na vratu krv je tekla na sve strane. Ljudi su bolno plakali, a on ih je tješio govoreći kako to nije ništa da bi trenutak kasnije izdahnuo itd.“²⁸¹

Vjerojatno nisu iscrpljeni svi izvori, što pokazuje novopronađeni zapis o smrti Zrinskog od 10. prosinca 1664. iz pera Heinricha von Schöllena, koji se čuva u Državnom arhivu Donje Saske (Niedersächsisches *Landesarchiv*) u Wolfenbüttelu, kojega dio glasi: „Ne vidjevši nikoga u grmu, pitao se što se moglo dogoditi. Ubrzo je primijetio grofa kako leži na tlu i dahće za zrak. Međutim, kada je zavapio za ostalima i oni su pobjegli, grof je preminuo i imao je ranu od lijevog oka pa sve do usta, grlo mu je bilo razderano, jedna ruka ugrizena, a i na drugoj ruci je imao rane.“²⁸²

Suvremenica zbivanja Katarina Zrinski nakon smrti Nikole VII. Zrinskog napisala je pjesmu²⁸³ u kojoj je iznijela stav da je zaista umro od posljedice rane od vepra, što se najvjerojatnije smatralo unutar obitelji. Pjesma glasi:

Ki to glas za Boga: ki se (v) svitu čuje
Po puščinah koga: Eho razglasuje
Miklovuša Zrinskog: smert glasom šetuje
Černa zemlja koga: i nedomnje krije.

Hervackoga bana: ščita kerščenikov
Vsemu svitu znana: triska protivnikov
Komu bi izdavna: i od poglavnikov
Procimba podana: zverh drugih vojniov.

281 *Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Francapan nec non Francisci Nadasdy illustrantia* (1663-1671), priredio V. Bogišić, Academia scientiarum et artium Slavorum meridionalium, Zagrabiae 1888., 9-11. O tome su pisali: Rudolf Horvat, *Poviest Međimurja*, 120 i Luc Orešković, *Luj XIV. i Hrvati. Neostvoreni savez, Dom i svijet*, Zagreb 2000., 68.

282 Gizella Hoffmann, „Von des Graffen Nicolas Serini todt...“ Adalék Zrínyi Miklós halálának hiteles történetéhez egy korabeli ágensi jelentés tükrében, *Irodalomtörténeti közlemények*, 117. évf. 4. sz., 2013., 464-472.

283 *Pjesmarica Ane Katarine Zrinske*, priredio Josip Bratulić, Matica hrvatska, Zagreb 2014., 75-79.

U harcu junakov: ki se ne prepade
V lovu od divjakov: rana ga dopade
Ki milion mačov: odvernuti znade/mahov
Pod zub vitez takov: divjački opade.

Jezero i šest sto: šezdeset četerto
Kad se je zgodilo: pisaše se leto.
Jedno vrime krugo: jalno i zločesto
Prida banu skrovito: lovak lovi mesto.

Novembra miseca: dan osamnadesti
Bana kod Čakovca: nesriča doleti
Ah! Da mu se s harca: ta rana pripeti
Rad bi bil od serca: i vesel umreti.

Proklet budi divjak: zub tvj budi proklet
Po kom pade junak: koga plače vas svet
Pače i on danak: ne bud z drugimi svet
U kom lipak žitak: Zrinskoga biše zet.

Oh! Da b' se ta rana: vračit prepustila
I prej su se čudna: vim čuda činila
Da bi s tim već strašna: od ran rana bila
Božja ruka zmožna: još bi ju zličila.

Gdo će zgovoriti: žalost ka se zgodi
Gdo će razabrati: tugu ka š njom hodi
Ptice i zvir ljuti: tomu se nek čudi
Ki ta lov prokleti: ki tak svitu škodi.

Komu turska sila: ni mogla škoditi
Koga puška, strila: sablja hti grišiti
Nit ga j' Drava mogla: nit Mura vtopiti
Kak ga j' znal jedan zal: zvor zubom zgoditi.

Ni trumbit sad čuti: bubnja ni herpivke,
Ni šip glasoviti: nit druge muzike,
Neg tužne suproti: žalosne popivke
Strašne turobnosti: tuge prevelike.

Bože moj ki bi smil: pokorno pitati
To l' si nam odlučil? za kaštigu dati
I pokoru htill? zverh nas prepuščati
Da j' takva divjak smil: viteza skončati.

Plači Mejumorje: gospodina tvoga
Orsagi žalujte: bana Hervackoga
Vi Vugerske strane: prijatelja svoga
Varoši Krajine: glavara vridnoga

I ja ću plakati: navojlne prilike
Suzama se vmiti: zverh tuge velike
Glasom ću moliti: Boga večne dike
Hti Zrinskome dati: pokojnost u vike.

I u još nekim rukopisnim pjesmaricama sačuvani su podaci o pogibiji Nikole VII. Zrinskog, primjerice u Drnjanskoj pjesmarici ili u pjesmarici Ignaca Bedekovića sastavljenoj 1712..²⁸⁴

Zanimljiva je raščlamba o smrti bana Zrinskog koju je napravio Željko Vegh sugerirajući da se radilo o umorstvu u kojem „su sudjelovala dvojica, dvorjanik Angelini, koji je ubio bana, i dvorjanik Mailani koji je skrenuo pozornost Nikole Zrinskog u pogrešnom smjeru.“²⁸⁵ Anđelko Mijatović upozorio je kako „najnovija istraživanja mađarske historiografije dokazuju da je udovica Stjepana Pake, nakon smrti svoga muža, dobivala potporu bečkog dvora što upućuje da tu treba tražiti osnovu pričama o mučkom ubojstvu Nikole Zrinskog.“²⁸⁶ Na osnovi svih iznesenih izvještaja moguće je zaključiti da se radilo o smrti od rana izazvanih tijekom lova, no možda bi ipak trebalo ući u razmišljanja o nijansama.

Upravo zbog toga zanimljivo je razmotriti još jedan izvor, a to je nacrt Forstalova odgovora Gualdu Prioratu iz 1668., kojem su trebale informacije o smrti bana Zrinskog za knjigu o kralju Leopoldu. Forstal je napisao: „Da bi [Zrinski] u svemu bio sličan velikim junacima koji obično završavaju u žalosti, on je, nažalost, završio svoj život u lovu na divlje svinje 18. studenog 1664., ne znajući je li njegovu smrt proizročio čovjek ili životinja nakon... iz okrugle i duboke rane koja mu nije izobličila niti razbila lice, liječnici su zaključili da je upucan iz puške; ili prikriivenom izdajom, ili slučajno da zaštititi gospodara...“²⁸⁷ Time Forstal mijenja izvještaj o smrti Zrinskog

284 Ivan Zvonar, Rukopisna poetska baština o pogibiji Nikole Zrinskog VII., *Nikola Zrinski VII. i utvrda Novi Zrin, 350 godina (1664.-2014.)*. Zbornik sa znanstvenog skupa u Donjoj Dubravi 5. srpnja 2014. godine, ur. Dragutin Feletar, Juraj Kolarić, Hrvatsko vojno učilište Petar Zrinski Zagreb, Zrinska garda Čakovec, Družba Braća Hrvatskog Zmaja, Matica hrvatska Čakovec, Zagreb – Čakovec 2015., 70-76.

285 Željko Vegh, Prilog rješavanju pitanja o načinu pogibije hrvatskog bana Nikole Zrinskog, *Gazophylacium*, XIII, 1-2, 2008., 93-110.

286 Anđelko Mijatović, *Zrinsko-frankopanska urota*, Alfa, Zagreb 1999., 69.

287 Hrvatski državni arhiv, Obitelji Zrinski i Frankopani, conv. D, 33, Marcus Forstall, Genealogia succinta delli Conti di Zrino (1668); Taj nacrt odgovora je objavio Sandór Bene kao i citat Gualda Priorata iz kojeg se vidi kako je kod objavljivanja gotovo doslovno cenzurirao rečenice koje bi mogle uputiti na mogući atentat. Sandór Bene, Bán a ravatalon, avagy még egyszer Zrínyi Miklós haláláról, *Beszélő*, 2, 2, 1997., 100-114.

koji je ranije iznio u djelu *Stemmatographia*, a koji smo iznijeli u prijašnjem dijelu članka. Stoga bi se iz Forstalova odgovora Prioratu moglo ispostaviti „da su Nikolu Zrinskog ipak ubili u lovu, pitanje je samo je li slučajno ili namjerno“²⁸⁸.

Iz izvještaja Giovannija Sagreda²⁸⁹ o njegovoj diplomatskoj misiji moglo bi se zaključiti da je vijest o atentatu na Zrinskog tijekom lova širio „Gran Cancelliere“²⁹⁰, a tu je dužnost tada vršio nadbiskup Juraj Jurja (György) Lippay.²⁹¹ Kako je on umro u siječnju 1666., širenje je moralo početi prije toga. I godinama kasnije smrt Nikole VII. Zrinskog budila je interes, pa ne treba čuditi što je francuski diplomat u travnju 1670. obavijesti kralja Luja XIV. o novim informacijama koje je saznao o smrti Zrinskog: „Prije dva dana doznao sam od jedne dobro obaviještene osobe da nije vepar ubio drugoga grofa Zrinskog, već lovac kojeg je car pridobio na svoju stranu uvjerivši ga da Zrinski pregovara s Osmanlijama kako bi mu dali svoju zaštitu i postavili ga za ugarskog kralja. Carica majka potvrdila mi je taj posljednji podatak, ali ne i prvi dio priče...“²⁹²

Nikola VII. Zrinski u oporuci je napisao: „Neka se naš pokop ne oteže dulje, nego neka se obavi unutar jednog mjeseca u svemu, budući da naše tijelo kao zemlja i ne traži ništa drugo nego da se vrati svojem početku.“²⁹³ U skladu s time tijelo mu je preko mjesec dana bilo na odru, a nakon toga stavljeno je u lijes od mjedi. Obred pogreba nad otvorenom rakom u crkvi svete Jelene kraj Čakovca 21. prosinca 1664. održao je zagrebački biskup Petar Petretić, a žalobni govor imao je profesor filozofije na pavlinskom učilištu u Lepoglavi o. Ivan Kéry, koji je bana nazvao „utjehom Ugarske, svjetlošću Slavonije, očinjim vidom Hrvatske, potporom Dalmacije, srcem Evrope, kumirstvom države, slavom kršćanstva, štitom carevine,

288 Sándor Bene, *Politika i genealogija (Ponešto o podrijetlu Zrinskih)*, *Hrvatski sjever*, 2-3, 1996., 125.

289 „Giovanni Sagredo, talijanski diplomat i pisac (Venecija, 2. II. 1617 – Venecija, 10. VIII. 1682). Potomak znamenite mletačke plemićke obitelji. Nakon školovanja na Collegio Clementino u Rimu stupio je 1643. u diplomatsku službu, tijekom koje je obnašao dužnost veleposlanika Mletačke Republike u Francuskoj, Engleskoj i Austriji. Njegovo djelo *Povijesne uspomene na osmanske vladare (Memorie storiche di monarchi ottomani, 1673)*. vrijedan su izvor za povijest XVII. st.; citiraju ga i neki naši povjesničari ljetopisci (A. Kačić-Miošić). Napisao je i zbirku novela *Arkadija na Brenti (Arcadia in Brenta, 1667)*.“ Sagredo, Giovanni. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (pristupljeno: 4. 2. 2022. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=53992>).

290 *Die Relationen der Botschafter Venedigs über Deutschland und Österreich im Siebzehnten Jahrhundert*, ur. Joseph Fiedler, II. Band, K. Leopold I., *Fontes rerum Austriacarum. Zweite Abtheilung, Diplomataria et acta = Österreichische Geschichts-quellen. Zweite Abtheilung, Diplomataria et acta, XXVII. Band*, K.K. Hof- und Staats-Druckerei, Wien 1867., 109-110.

291 Lippay se isprva prema Nikoli VII. Zrinskom odnosio s nepovjerenjem i bio mu politički protivnik do 1663. kada postaje njegov zaštitnik na dvoru. Péter Tusor, *A primás, a bán és a bécsi udvar (1663–1664)*, *Történelmi szemle*, 57, 2015., 219-249.

292 Rudolf Horvat, *Poviest Medimurja*, 120; Luc Orešković, *Luj XIV. i Hrvati. Neostvoreni savez*, 109-110.

293 Oporuka Nikole Zrinskog, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2000., 136.

užitkom papinskim, te najjačim zaštitnikom općeg dobra i primjerom svakog ljudskog nastojanja²⁹⁴. Hrvatskim jezikom puku je govorio o. Jakov Obostranec, potprijor pavlinskog samostana u Lepoglavi.²⁹⁵ Istovremeno su se služile svečane mise zadušnice za Nikolu VII. Zrinskog u Beču, Münchenu²⁹⁶, Parizu, Madridu i Rimu, „dok su tiskom objelodanjene razne prigodne pjesme i slike u njegovu slavu. Tek poslije po vijeka stavi mu knjeginja Pignatelli na onom mjestu gdje je izdahnuo kameni spomenik s latinskim natpisom, koji se još i danas ondje nalazi.“²⁹⁷

Tijelo Nikole VII. Zrinskog je „svečanim sjajem, na pogrebu ukrašenom brojnim ratnim zastavama i drugim plijenom otetim od neprijatelja, pokopano u mjedenom sarkofagu, u grobnici njegovih otaca u Sv. Jeleni“. Forstal je usporedio njegovu smrt sa smrću trojanskog kralja Prijama te dodao: „Jedva se može vjerovati koliku je žalost u europskim zemljama izazvala njegova smrt. Rekao bi da se zajedničkim suzama oplakuje drugi Tit Vespazijan, tako kao da svi žale što su sada sirote, oplakujući kršćanski svijet koji je lišen svog stalnog čuvara...“ Forstal također piše kako je glas o pobjedama Zrinskog nad Osmanlijama prodro i uzbudio neke istočne zemlje (Perziju, Kinu...) čiji su vladari pomišljali na savez sa Zrinskim protiv Osmanskog Carstva. Forstal misli da je vijesti o tome u Europu donio isusovac Grueber na povratku iz Kine.²⁹⁸

Hrvatski prijevod toga natpisa bi glasio: „Ovdje leži ubijen od vepra nekad nepobjedivi Zrinski, plijen prikladniji svojim neprijateljima: onaj koji je nekada kao pobjednik mačem bio svladao surove neprijatelje, biva i sam pobijeđen od grozne zvijeri. On je doduše dovršio životno djelo i nedaće, a za domovinu počinje postojati zlokobna nevolja. On će se s neba, dakako, čuditi našim sudbinama, a njegovo umorstvo oplakivat će naša nesreća. Dobra sreća, ništa više, spasila ga je usred rata; zla sreća, ništa drugo, istrгла ga je iz životne sudbine. Kako je u ljudskim stvarima bezbožna sudbina vrlo blizu, svatko može vidjeti u ovom zrcalu smrti.“²⁹⁹

294 Ferdo Šišić, Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, 32.

295 Marijana Korunek, Pavlinski samostan u Šenkovcu i grofovi Zrinski, *Croatia Christiana periodica*, Vol. 38, no. 73, 2014., 62. Autorica umjesto Obostranec piše Obostrelec.

296 Wilhelm Kühlmann *Der Jägertod des Türkenhelden. Zu einer Münchener Gedenkpredigt und zu dem frühen deutschen Memorialschriften auf Nikolaus Zrinyi (gest. 1664)*, u: Wilhelm Kühlmann, Gábor Tüskés, Sándor Bene (ur.): *Militia et Litterae: Die beiden Niklaus Zrinyi und Europa (= Frühe Neuzeit. Band 141)*. Walter de Gruyter, 2010., 198-224.

297 Ferdo Šišić, Posljednji Zrinski i Frankopani na braniku domovine, 32.

298 *Stemmatographia*, 59-60.

299 Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, 212. Taj je natpis na mjestu pogibije 1728. postavila tadašnje međimurska vlastelinka Anna Maria Althan, rođena Pignatelly. Kopija spomenika postavljena je 1994. u Gornjem Kuršancu, a original se nalazi u Muzeju Međimurja u Čakovcu. Vladimir Kalšan, *Međimurska povijest*, Čakovec 2006., 120.

Smrt Nikole VII. Zrinskog „bila je to gorča za sve što je njegova hrabrost bila na najvećoj cijeni kod europskih poglavara. Njega su, naime, kako ističe o. Aleksije Pijarist odlikovali ne samo Aleksandar VIII., rimski prvosvećenik svojim kipom, Filip V., španjolski kralj zlatnim runom, te dvorjanin Barbarin godišnjom stipendijom, nego je i Luj XIV., galski kralj od svi vojskovođa zahtijevao hrabrost Zrinskoga. Štoviše proglasio se opći glas da ga je republika Poljska jednoglasno željela izabrati za svog kralja. Njemu je također kolegij sveučilišta u Würzburgu smatrao dostojno žalosno pripremiti pokop, što se može pročitati kod Andrea Schotusa u dodatku u knj. 3., epitaфом ovakvog sadržaja: Ovdje je Nikola Zrinski, koji je, kamo god išao, nosi hrabrost u srcu, pobjedu u imenu, munju u ruci, vedrinu na licu, razboritost u odlukama, sreću u oružju. Grof hrabrosti, vojskovođa sreće; onu je uvijek imao za saveznicu, ovu nikada nije podnosio kao vođu; kako je ne bi slijepo slijedio. Stoga je u vođenju rata bio tako ozbiljan, kako je u miru kod kuće bio vedar. Svagdje revan, nikada spor u poslovima. Kad god bi mu se ukazala prilika, nikada je nije ostavio neiskorištenom. Posjedovao je Fabijevu mudrost bez oklijevanja, Aleksandrovu sreću bez lakomisenosti. Njega su iskusili Osmanlije kao Samsona u ognju kod Pečuha i Osječkog mosta, koji je svladao vatrom; Tataři u vodama Mojsija (Moysen) koje je kod Novog Zrina natjerao u rijeku. Više su voljeli poginuti u njezinim virovima, nego osjetiti munju njegovog mača. Kanižu, za koju nije bilo suđeno da bude pobijedena, strašio je svojom hrabrošću (Više toga ovdje zatomljuje bol). Vrlina, koju sreća ponekad zavidi, bila je kod nadmetanja, ne kod zavisti. Pouzdan u snagu duha ulio je strah u kosti neprijatelju, kako se njegovi ne bi bojali. Kad bi išli u opasnosti, išao je naprijed. Da bi pobijedili, neprijatelje je prvo spriječio svojim nakanama. Toli ki strah kod neprijatelja, kolika ljubav kod svojih. Crkva je vjerovala Makabejcu, Turčin se bojao oživjelog Skenderbega. Ovog najvećeg heroja našeg stoljeća bacio je na zemlju neznatni vepar. Tako se Bog poigra sa smrtnim stvarima, da bi se pokazao većim kod najvećih. I sad nemoj reći da nije poginuo poput Adonisa, koji je vodio Hektorove ratove, preminuo sklopivši mir, da bolje u nebu obavlja dužnosti nego na zemlji gdje je uvijek ispunjavao Božju i crkvenu obvezu.“³⁰⁰

Umjesto zaključka

Nikola VII. Zrinski kao pripadnik ugledne plemićke obitelji, nakon smrti oca u djetinjoj dobi, našao se u poziciji da je morao brzo preuzimati odgovornost, biti fleksibilan, steći znanje i naučiti kako se osloniti na vlastite snage. Vrlo rano dobio je čast ugarskog kraljevskog konjušara, a nakon obrazovanja u Grazu, Beču i

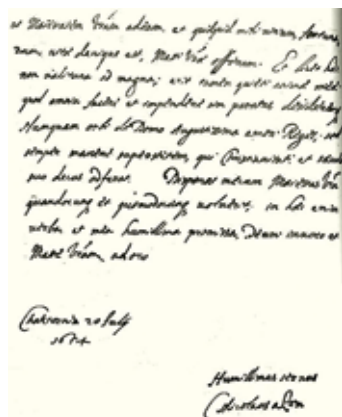
---

300 Josip Bedeković, *Knjiga o Sv. Jeronimu, Iliriku i Međimurju*, 211-212.

Trnavi te puta u Italiju, u mladenačkoj dobi počeo je preuzimati odgovornost za svoje posjede, ali i širu zajednicu. Izgleda da je kratko boravio na dvoru u Beču kao carski komornik. Ženidbama se nastojao povezati s visokim plemićkim krugovima, a i kroz druge je djelatnosti ostvario brojne osobne veze i savezništva. S jačanjem utjecaja ni suparništva nisu izostala. Prije odlaska u Tridesetogodišnji rat, u kojem se istaknuo i postao generalom, preuzeo je službu kapetana Legrada i čitavog Međimurja. Iako je kao magnat mogao sudjelovati u Gornjem domu Ugarskog sabora i tako artikulirati svoje političke stavove, tražio je i druge puteve za političko djelovanje obnašajući još neke dužnosti poput župana Zaladske i Šimeške (Šomođske) županije i hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog bana. Velikom teretu i odgovornosti koje je nosio na leđima pridružila se čast tajnog savjetnika koja mu je omogućavala ulazak u strukture bečkog dvora i davala mogućnost audijencije kod vladara. Iako mu se pružala takva šansa, on se nije opredijelio za dvorsku karijeru već je aktivno djelovao ne samo na terenu nego posebice za svojim pisaćim stolom u Čakovcu. Tamo je upravljao svojim gospodarskim sustavom na ranokapitalističkim osnovama, stvarao važna književna, ali i vojno-politička djela definirajući vlastiti politički koncept koji je proizlazio iz prakse i realnosti društveno-političke situacije u kojoj se nalazio, komunikacije s istomišljenicima, ali i kroz brojna čitanja knjiga iz bogate kućne knjižnice. Iako je isprva pripadao krugu habsburških lojalista, s vremenom se uključio u skupinu političara koji su tražili drugačija rješenja. U toj je grupi vrlo brzo postao vodeća osoba koja je, unutar granica mogućega, promišljala rješenja za Kraljevstvo krunne svetoga Stjepana i njegovu reformu u skladu s vremenom i okolnostima. Pri tome je, u nesklonim međunarodnim okolnostima, tražio puteve za budućnost zajedničke države u kojoj bi se ugarski i hrvatski dio razvijali kao ravnopravne cjeline. Djelujući aktivno unutar koordinata habsburškog postvestfalskog okvira, ugarske i hrvatske stvarnosti na granici s Osmanskim Carstvom, vješto se snalazio pokušavajući pronaći rješenja u promjenjivim situacijama, pri čemu ga je prekinula iznenadna smrt prilikom lova. Time je naglo zaustavljen, u naponu snage i kreativnosti, život jedne od najvažnijih osobnosti ugarskog i hrvatskog 17. stoljeća, ako ne i čitavog ranoga novog vijeka.

Prilog – izabrana pisma i dokumenti Nikole VII. Zrinskog pisani između 1642. i 1664. godine³⁰¹

PISMO FERDINANDU III., Čakovec, 14. travnja 1642.³⁰²

Slika 3. Zadnji dio pisma Nikole Zrinskog kralju Ferdinandu III. iz 1654.

su selo Marof kraj Mure, dvojici su odrubili glavu, desetoricu su uhvatili žive i povelili sa sobom.

U istom mjesecu kraj Legrada, neposredno ispod grada, iz kuće na samoj obali Drave preko noći oteli su ženu sa dvojicom sinova. Slično su se 14. ožujka s velikom grupom vojnika pod zastavama pokušali probiti u Međimurje, no stražari našeg vojnog tabora su ih ugledali, zbog toga su skrenuli prema imanju grofa Bánffyja gdje su naišli na nekolicinu hajduka koji nisu ni slutili da im prijeti opasnost, od njih su ulovili dvojicu i povelili sa sobom.

Vaše Presveto Carsko i Kraljevsko Veličanstvo, Milostivi Gospodine! Moju vjernu službu ponizno preporučam milosti Vašem Presvetom Veličanstvu.

Koja je izdaja učinjena od prirodnog neprijatelja kaniške krajine u veljači ove godine, tijekom sadašnjih mirovnih pregovora dao sam jasno do znanja i palatinu i onima povjerenicima koje je Vaše Presveto Veličanstvo na mirovne pregovore odaslalo. Naime, upravo za vrijeme pregovora kaniški su Osmanlije napali selo Križovec na Međimurskom vlastelinstvu, jednog su vojvodu obezglavili, trojicu na smrt izboli, a 15 ljudi odveli sa sobom žive u Kanižu. Pet dana kasnije, jedne noći neočekivano napali

³⁰¹ Na ovom mjestu objavljujemo 20 izabranih pisama Nikole VII. Zrinskog pisanih između 1642. i 1664. godine. Godine 2003. objavljena su 44 pisma (na hrvatskom jeziku, te prijevodima s latinskog, mađarskog i talijanskog), pisana između 1627. i 1664. godine. Usp. Nikola Zrinski njim samim, prir. Jadranka Damjanov, *Zrinski i Europa*, Društvo mađarskih znanstvenika i umjetnika u Hrvatskoj, Zagreb 2003., 277-345. Postoji još prijevod osam pisama objavljen u knjizi: Darko Varga, *Hrana, kuhinja i blagovanje u doba Zrinskih. Život na zrinskim dvorovima, utvrdama i vlastelinstvima u 16. i 17. stoljeću s knjigama recepta*, Meridijani, Zagreb 2016. Na ovom mjestu donosimo spis o sklapanju saveza između Wesselényija, Nádasdyja i Zrinskog iz rane jeseni 1663., dio argumentacije Nikole Zrinskog u vezi prepirke sa Montecucolijem oko Novog Zrina iz 1664. i memorandum Nikole Zrinskog caru i kralju Leopoldu iz 1664. u prijevodu Bernadette Blazsetin.

³⁰² Csapodi Csaba–Klaniczay Tibor, *Zrínyi Miklós összes művei, 2, Levelek*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest 1958., 25-27. *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, prir. Sándor Bene, Gábor Hausner, Balassi, Budapest 1997., 16-17.

Ali ni s time se nisu zadovoljili, već su svoju razbojničku žeđ utažili tako što iz tvrđave u Kotoribi gdje stanovnicima nisu mogli nauditi, otjerali su stoku.

Iako su, nasuprot svim pravilima, za vrijeme mirovnih pregovora prekršili prekid vatre, uopće se nisu zadovoljili počinjenim zlodjelima, već 4. travnja, nakon sklapanja mira, trinaestorica su neočekivano napali kuću u selu Gibina, u već spomenutom Međimurju, jednog su čovjeka obezglavili, drugog su ostavili sa smrtnom ranom, polumrtvog, trojicu su odveli kao sužnjeve.

Otprilike u isto vrijeme sa polja kraj Legrada uhvatili su i silom odveli dvojicu ljudi koji su tamo drva sjekli ili čuvali stoku, a nešto kasnije također blizu Legrada uhvatili su sina vojvode. Iz dana u dan ovakva djela ostaju neprocesuirana, a narod se boji još gorih, blizu Mure već ni stanovati ne smije, ni čuvati svoje gospodarstvo, već napusti svoju kuću, imanje, zemlje i sklanja se u brda. Doduše ovdje u Međimurju u stražarnicama kraj Mure stražari se najbudnije, no ipak, budući da su one raspoređene dosta daleko jedna od druge, upuštaju se u riskantne radnje te drsko ostvaruju svoje namjere, jer vide da su naši spriječeni strogom zabranom.

Osvetili bismo se, ali budući da nam je Vaše Presveto Veličanstvo zabranilo, moramo bespomoćno podnijeti bijednu štetu. Ako Vašem Presvetom Veličanstvu nije ukazana čast na vrijeme otkloniti ovu nevolju, prema urođenoj mudrosti Božjeg dara, ovo nesretno Međimurje mora izginuti ili se samo suočiti kako god može. Što mi je učiniti u tom pogledu, radujem se milostivoj odluci Vašeg Presvetog Veličanstva. Neka stoga Svemogući Bog sačuva Vaše Veličanstvo, zajedno s Domom gospodara Njegova Veličanstva, uvijek u pobjedi i sreći po cijeloj zemlji.

U Čakovcu, godine gospodnje 1642. dana 14. travnja
Skromni i vjerni sluga Vašeg Presvetog Veličanstva
Comes Nicolaus a Zrin

PISMO JURJU LIPPAYJU, Legrad, [1654.] 2. veljače³⁰³

Služim Vašoj Svjetlosti i želim od Boga svako dobro.

Vaša Svjetlosti, i ja i moj brat, dovoljno smo razumjeli dobronamjernost i očinski utjecaj (affectió) Vaše Svjetlosti na nas, a prije svega iz pisma kojim mi se obraćate. Njegova milost ipak nije primila uzalud opomenu Vaše Svjetlosti, već je poslala i svoga čovjeka (gore). A budući da i ja želim ići gore, i meni je povjerila njegova milost da učinim svoje. Svi mi nadu polažemo u Vašu Svjetlost. Stoga molim Vašu Svjetlost da obuzdate zlovolju gospodina Majténija do mog dolaska,

303 Csapodi Csaba, *Kiadatlan Zrínyi-levelek, (Első közlemény), Irodalomtörténeti közlemények, 1962. 66. évf. 5. füzet, 654-655; Zrínyi Miklós Válogatott levelei, 68.*

što će biti za dva tjedna, međutim, možda mogu napustiti Međimurje u miru, koje se nalazi u periculu zbog manjka vode. Ako bi moji sluge posjetili Vašu Svjetlost, pružite im patrocinium, pokorno vas molim. Bog čuvao Vašu Svjetlost u dobrom zdravlju mnogo godina.

U Legradu, 2. veljače
Sluga Vašeg Veličanstva do smrti
G Zrini Miklos

PISMO RAIMONDU MONTECUCCOLIJU, Legrad, 19. lipnja 1661.³⁰⁴

Vaša Ekscelencijo, grofe! Želio bih vam zahvaliti i ponuditi svoje usluge.

S radošću sam primio pismo Vaše Ekscelencije, zajedno s mandatom Njegovog Veličanstva, tim više, jer znam da vršeci službu Njegovog Veličanstva mogu izraziti i svoju privrženost Vašoj Ekscelenciji. Pa ako se nešto dogodi, ja ću vam to odmah dati na znanje i rado ću se dopisivati; ako mi vaša ekselencija želi nešto zapovjediti, potrudit ću se da to učinim učinkovito. Konačno, Bog u sreći neka čuva vašu ekselenciju što je dulje moguće.

U Legradu, 19. lipnja 1661.
Najposvećeniji sluga Vaše Ekscelencije
C Nicolaus a Zrin

PISMO NEPOZNATOJ OSOBI, Martijanec, 28. lipnja 1661.³⁰⁵

Vaša Ekscelencijo!

Upravo sam dobio vijest da veliki broj Osmanlija iz Požege i drugih mjesta dolazi u Kanižu kako bi me napali na novom mjestu. Ovu vijest javljam vašoj ekselenciji da odmah zatražim što više pomoći, jer ako Osmanlije zauzmu to mjesto, bit će izgubljeni i Siget i Varaždin. Da bih si olakšao savjest, a i zbog dužnosti, pišem vašoj ekselenciji, iako ste u prošlosti i vi stvarali poteškoće u dobivanju pomoći s druge strane Mure: ali ako će kršćanstvo u ovom pitanju biti povrijeđeno, moći ću reći da sam obavijestio vašu ekselenciju.

Zauvijek ću ostati Vaš skromni i odani sluga
Martianez, 28. lipnja 1661.
Nicola di Zerini

---

304 Péter Tusor, Kiadatlan részletek gróf Zrínyi Miklós levelezéséből, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1996. 100. évf. 5-6. füzet, 723-724; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 115.

305 József László Kovács, Zrínyi-iratok a grazi Landesarchivban, *Hadtörténelmi Közlemények*, 111. évf. 4. sz., 1998., 17; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 116.

SUCIMA I SENATORIMA GRADA VARAŽDINA, Novi Zrin, 25. srpnja 1661.³⁰⁶

Plemenita, izvrsna i pažljiva gospodo, predragi prijatelji i susjedi! Šaljem vam pozdrave i preporučujem se u vašu službu.

Ne sumnjam da Vaše Milosti vrlo dobro znaju koliki je posao koji sam ne samo započeo, već i većim dijelom gotovo dovršio za moju zemlju i za kršćanstvo u cjelini, u kojem se mogu jako ponositi uz dobru volju svojih prijatelja i susjeda. Na isti način, vjerujem da se Vaše Milosti ne odnose prema meni ništa manje dobre volje od ostalih susjeda te nastoje promicati dobro domovine s isto toliko entuzijazma. Stoga, vođen ovim povjerenjem, ljubazno molim Vaše Milosti da ljubazno dodijele vaše kmetove na tjedan dana rada, što želim preporučiti vašim milostima preko svojeg „familijara“ i tajnika, Gábora Jurevicsa. Nadam se da se neću razočarati u nadi dobrog susjedstva, koje sam uvijek njegovao s vašim milostima, da će biti dobronamjerni u poslu koji je također vrlo koristan kršćanstvu. I sam ću se revno truditi da svaki put učinkovitije pokažem dobronamjernost. Želim vam dug život.

U Novom Zrinu, 25. srpnja 1661.

Dobronamjerman prijatelj i susjed vaših milosti

Comes Nicolaus a Zrin

JÁNOSU ROTTALU, Legrad, 1 kolovoza 1661.³⁰⁷

Excellentissime Domine Comes Frater et Patrone Collendissime!

Dragi moj brate, primio sam s velikom milošću i dužnošću pismo Vaše Milosti koje mi je napisano i koliko mogu služiti Njegovom veličanstvu u županijama, u njemu ću raditi čista srca, a da je na meni, u tome, Bog zna, kao i u svemu, pokazao bi svoju vjernost, no oni koji poznaju moje stanje, mogu dati „relatio“ Vašoj milosti o mojoj vrijednosti. Neka me Bog tako poživi, ima deset godina, nisam prodao jedno zrno svog žita, dapače, ne nahranim uvijek svojim kruhom svoje ljude i sebe, kao što sam i ove godine morao kupiti drugdje. Čujem, dragi moj Brate, da moje dobre namjere i moji sadašnji naponi s kojima gradim malu utvrdu, imaju drugačije tumačenje na dvoru. Doista, svim srcem tugujem zbog toga, tim više što mi se svo raspoloženje gubi na bilo kakvu inicijativnost, a dobri Bog zna, ne želim ni živjeti tako; ali barem moje dobre razloge, koji bi me poticali na oporavak, nitko ne može dostojno pobuditi (impugnariti), što, evo, „uključio“ sam vašoj milosti, a uz to poručio sam i

306 Csapodi Csaba, *Kiadatlan Zrínyi-levelek (Második közlemény), Irodalomtörténeti közlemények*, 1962. 66. évf. 6. füzet, 743; *Zrínyi Miklós Válogott levelei*, 120.

307 Ferenc Jenei, *Ismeretlen Zrínyi levél Zrínyi-Újvárról, Irodalomtörténeti Közlemények*, 1968. 72. évf. 6. füzet, 691; *Zrínyi Miklós Válogott levelei*, 120-121.

u svim mojim porukama preko gospodina Istvána Vitnyédyja. Molim Vas, vjerujte mi na riječ i čuvajte me u svojoj bratskoj ljubavi u svakom trenutku.

Dat. Legrad 1. Augusti.

Excellentissimae Dominationis Vestrae servitor frater deditissimus verus
C Nic Z

PS. Uključio sam i svoj odgovor lordu princu Porciji, kako je Vaša milost zapovijedila.

IVANU PETHŐ DE GERSE, Novi Zrin, 8. kolovoza 1661.³⁰⁸

Spectabili ac Magnifico Domino Joanni Pettheö de Gerse Domino Amico Nobis obs[ervandissimo]

Spectabilis ac Magnifice Domine Amice Nobis obseruan-[dissime] Poklakam uù ouom moiem dobrom y kerschiansztuu hasznouitom delú uszi okolu moi szuszedj z. Tesaki ieszume pomogli, zato prozim dami y V[asa] M[ilost] nekuliko na tiedan dami na pomoch posaliete koiszu Mestrj Liudi, dabi Szekirami dosli, Ouo V[asem] Mil [ostivom] K [nestvu] Peharnik Giörgia saliem, koi na rechi obilneie hochie V[asoj] M[iosti] pouedatj. In reliquo uù dobrom zdraviu V[asu] M[ilost] obdersi. Datum in Arce nostra Zrin 8 Augustj 1661

Spectabilis ac Mag[nifi] cae Dominationis Vestrae
Amicus paratissimus C[omes] Nic[olaus] a Zrin³⁰⁹

JOHANNU FERDINANDU PORCIJI, Novi Zrin, 24. kolovoza 1661.³¹⁰

Vaša Ekselencijo i Visoki Kneže!

Ne sumnjam da je Vaše Veličanstvo svjesno koliko je ogromno i na mnogo načina zgriješio grof László Liszti, koji je zatočen zbog počinjenih prijestupa, a ti

308 Hermina László, Mária Lebár, Zrínyi Miklós horvát nyelvű levele Gersei Pető Jánoshoz, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1984. 88. évf. 5-6. füzet, 723; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 121.

309 Časni i veliki Gospodine, predragi moj prijatelju!

Nakon što su mi svi susjedi u okolici pomogli s nadničarima u ovom dobrom i korisnom poslu za kršćanstvo, molim vašu milost da pošalje majstore na pomoć na nekoliko tjedana i da dovezu sjekire sa sobom. Vašoj milosti, grofe gospodine, šaljem Jurja Peharnika, koji će podrobnije izvijestiti vašu milost. In reliquo neka čuva vašu milost u dobrom zdravlju.

U našoj tvrđavi u Zrinu 8. kolovoza 1661.

Odan sluga Vaše Milosti

C Nic a Zrin

310 Péter Tusor, Kiadatlan részletek gróf Zrínyi Miklós levelezéséből, *Irodalomtörténeti Közlemények*, 1996. 100. évf. 5-6. füzet, 724-725; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 122.

prijestupi, kako se priča, mogu ga dovesti do kazne za nevjeru, tj. gubitak glave i imovine. I premda se ovaj grof László Liszti založio i predao male posjede koje je posjedovao raznim ljudima iznad njihove vrijednosti, a kako bi ove posjede naslijedio, moj rođak na mom dvoru, zakoniti nasljednik, gospodin János Liszti mlađi, obratit će se skromnom molbom Njegovom Presvetom Veličanstvu, našem najmilostivijem gospodararu. Najponiznije ga preporučujem Vašem Veličanstvu i molim da njegov zahtjev bude ljubazno podržan dobrim mišljenjem, da nasljedstvo posjeda i imovine koja se mogla otkupiti za veliku svotu i iznad vrijednosti od Presvetog Veličanstva može dobiti. Nastojat ću svaki put zaslužiti prema njemu pokazanu blagonaklonost Vašeg Veličanstva.

Vašem Veličanstvu želim sve najbolje.
U Novom Zrinu, dana 24. kolovoza 1661.
Najpokorniji sluga Vašeg Veličanstva
C Nic a Zrin

PROTESTANTSKIM ZASTUPNICIMA SABORA, Novi Zrin, 20. svibnja 1662.³¹¹

Služim vašoj milosti.

Da se, dragi Prijatelji, mogu prepoznati kao onaj koji bi mogao spasiti našu jadnu državu i našu naciju od gore navedene opasnosti, niti bi me Vaše Milosti trebale uzbuditi tako lijepom „adhortatiom“, niti bih bio tako dugo zadržan doma svojom kućnom nesposobnošću ni poslovima svojih zlih susjeda, ali u opadanje je „fatum“ našeg naroda, Božja ruka je ta koja ga podiže. Ipak, povjerenje (confidentia) vaših milosti, napisano zbog moje nedoumice, ne želim da se smanjuje, evo, odlazim i da mogu, letio bih, možda neću moći krenuti prije Duhova, znate Vaše Milosti, gdje živim i kako pažljivo (observatio) moj neprijatelj vreba svaku priliku, ali ni to ne bi značilo ništa samo da mogu služiti vašim milostima kao što sve svoje talente i snage tomu designiram, ostajući sluga vaših milosti.

U Novom Zrinu, 20. Maii. A. 1662.
Zrini Miklos

CIANU MONETTI-U, Novi Zrin, 13. kolovoza 1663.³¹²

Vaša Svjetlosti
Sa zanimajem čekam da doktor Mecer odlazi iz Osmanskog Carstva, hoće

---

311 *Zrínyi Miklós összes művei*, 2, Levelek, 312-313; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 126.

312 *Zrínyi Miklós összes művei*, 2, Levelek, 333; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 141-142.

li navesti bilo kakav izgovor protiv mene ili moje tvrđave? Molim Vašu Svjetlost da me o svemu obavijesti i odnese ovo priloženo pismo princu Porciji. Nemojte se iznenaditi što rijetko pišem; toliko sam zauzet u krajiškom području da ni sat vremena mira nemam. Ostajem Vaš

Novi Zrin, 13. kolovoza
Nic di Zrin

LEOPOLDU I., Legrad, 28. studenoga 1663.³¹³

Sveto Carsko i Kraljevsko Veličanstvo, Najmilostiviji Gospodine!

Božje milosrđe jučer nije samo čudesno spasilo mene i susjedne pokrajine iz ruku Turaka, već nas je i osvetilo. Naime, Osmanlije i Tatari pojavili su se s ogromnom vojskom nad Kotoribom, ali ne potajno, nego otvoreno, čak usred bijela dana, opremljeni pontonskim mostom i svim ostalim potrebnim stvarima. Dvije tisuće Tatara poslano je naprijed koji su počeli graditi most za ostatak vojske. One malobrojne snage kojima raspoložem rasporedio sam na prikladna mjesta uz Muru te sam ujutro krenuo u izviđanje u pratnji tristo konjanika. Odjednom je iz jedne stražarnice pucnjem iz malog mužara bila signalizirana pojava neprijatelja. Požurio sam tamo, ali sam uočio da je već prešlo rijeku tih dvije tisuće ljudi, koji su me isto tako primijetili. Razmatrajući koliko nam je situacija očajna, ja pa i cijelo Međimurje, nisam našao nikakvu nadu i spas osim što ne mariti mnogo za nadu, a budući da se više nisam mogao vratiti, ostalo mi je samo nadahnuti svoje vojnike i napasti neprijatelja. A Bog je pokazao da vodi brigu o kršćanima: oduzeo je snagu i hrabrost neprijatelju. Jer nakon što su prvi put ispalili strijele - gotovo su nas prekrili njima - toliko ih je obuzeo strah da su počeli bježati prema Muri, a suočivši se s Tatarima iz suprotnog pravca u općem metežu niti su mogli plivati, niti bježati, nisu se mogli obraniti. Dobar dio rijeke bio je gotovo prekriven konjima i ljudima, toliko da se voda jedva vidjela. Ni ja nisam propustio priliku, već sam ih žestoko potjerao i naredio svojim da ih žive ne hvataju. Iako je mala skupina Tatara koji su bili nagomilani u rijeku uspjela pobjeći, ostale je djelomično progutao vrtlog, ostali su „zasuti“ našim kopljima, našli smrt u rijeci. Oko tisuću konja spašeno je iz vode, zajedno s preostalim, uz nekoliko iznimaka uginutim, njihovim vlasnicima. Njih je sreća spasila. Ali njihov vođa, koji im je zapovijedao, nije bio nimalo prestravljen pogibijom svojih vojnika, već je poslao po pješništvo koje se nalazilo nedaleko. No dok su oni stigli, tristo mojih pješaka požurilo je tamo i na moju zapovijed donijelo i dva mala topa. S ovima sam se branio dok su se moji ostali vojnici okupljali sa svih strana, pa smo se jučer borili cijeli dan i sinoć, s puškama i

---

313 *Zrínyi Miklós összes művei*, 2, Levelek, 337-339; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 142-144.

topovima, sve dok konačno, pred zoru, beznadni vođa nije pobjesnio, škrgućući zubima i zaklevši se na osvetu, ali se na kraju povukao u tišini. Zasigurno će taj jučerašnji dan ostati nezaboravan za mene i cijeli ovaj kraj. Ne mogu znati što me čeka ubuduće, jer se neprijatelj utaborio oko Kaniže i razbija glavu da ne ode prije no što ponovo iskuša sreću. Kolika je ta vojska i tko je vođa, Vašem Veličanstvu ne mogu zasigurno potvrditi. Budući da svojim nisam dopustio da uzmu zarobljenike, nemam drugih saznanja o njima osim glasina koje sami šire o sebi kako bi nas doveli u zabludu, da ih tobože ima četrdeset tisuća, Turaka i Tatara, na čelu s Alijem, varadskim pašom. Koliko sam ih mogao vidjeti iz veće daljine, s druge strane rijeke, njihov broj procjenjujem na nešto više od deset tisuća. Njihova je namjera jasna, oni su sami otvoreno govorili o tome prije nego što su došli ovamo: Tatari i Osmanlije koji su kod Komároma pretrpjeli manji poraz od mene sada se žele osvetiti i uništiti cijelo Međimurje, pa otići do Štajerske sve do Graza, prijeći tamošnju Muru te preko imanja grofa Batthyányja i krajiških krajeva vratiti se kući.

O tome izvješćujem Vaše Veličanstvo i dajem vam informacije koliko god mogu te u ime Božje ljubavi molim Vaše Veličanstvo da se udostoji pronaći način kako bismo na vrijeme nabavili topovske kugle i drugu potrebnu opremu, te nešto vojske, jer bez njih ne samo moj „otok“ već i susjedne pokrajine neizbježno propadaju.

Neka Bog čuva Vaše Veličanstvo još dugo u dobrom zdravlju.

U Legradu, 28. studenoga 1663.

Skromni i vječno vjerni sluga Vašeg Presvetog Veličanstva

LEOPOLDU I., Vojni logor u Kaniži, 10. veljače 1664.³¹⁴

Sveto Carsko Veličanstvo!

Po dolasku mog brata, Vaše Carsko Veličanstvo primit će u ovom pismu kratak izvještaj o tome što su Njegove slavne vojske učinile nakon mog odlaska iz Čakovca. Nakon što sam razbio neprijatelja na rijeci Muri, upao sam na njegov teritorij, ujedinjen i nadopunjen s Esterházyjevim vojnim ljudima i mnogim vojnicima koji su se dobrovoljno sjatili pod zastave Vašeg Veličanstva u nekoliko dana pretvorio sam nekoliko velikih mjesta u odanost Vašem Veličanstvu, uključujući jaku Brežnicu (Berzence) i važni Siget. Zatim sam krenuo rušiti osječku tvrđavu gdje sam izgubio mnoge hrabre ratnike Vašeg Veličanstva, ali hvala Bogu ispunio sam svoju namjeru, zajedno sa tvrđavom uništio sam i četrnaest

³¹⁴ Sándor Bene, *Zrínyi-levelek 1664-ből, Irodalomtörténeti Közlemények*, 1992. 96. évf. 2. füzet, 230; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 147.

tisuća neprijateljskih vojnika koji su ju branili. Nakon što sam trupama dao kratak odmor, gotovo bez otpora preuzeo sam u svoje vlasništvo sva mala mjesta oko Kaniže, ne bez imalo namjere da i ovu tvrđavu prisilim na poslušnost Vašemu Veličanstvu koga sada molim da se zauzme za mjere koje će moj brat, grof Petar podastrijeti. A ako mi surovo godišnje doba neće omesti planove, a „borba za pravu stvar“ i nebo će mi biti od pomoći, nadam se da će Vaše Veličanstvo čuti i o „većim stvarima“ u vezi s vojskom kojoj zapovijeda.

Vaš vječni sluga i podanik
Nicolo Co di Sdrino
Iz logora pod Kanižom, 10. veljače 1664.

PETRU PETRETIĆU. Čakovec, 28. ožujka 1664.³¹⁵

Plemeniti i časni Gospodine, moj poštovani Oče u Kristu!

Upravo u ovaj čas stigao je vojni inženjer koji mi je uručio naredbu Njegovog Veličanstva da započnem opsadu Kaniže u sljedećih nekoliko dana. Iako je za mene izuzetno težak i opterećuje me, ovaj gotovo nerješiv i vrlo velik zadatak prihvaćam - prvenstveno zbog časti i na slavu dobrom velikom Gospodinu Bogu, zbog odanosti Njegovom Veličanstvu i na kraju radi opstanka domovine. Tako do 7. travnja idućeg mjeseca bit ćemo tamo iz Novog Zrina sa svim snagama koje imamo na raspolaganju i okupimo u regiji, a već sljedećeg dana (ako Bog da) započet ćemo opsadu Kaniže. Drage volje bih bio prihvatio da sam imao više vremena za proglašenje zasjedanja zemaljskog sabora, no budući da nemam vremena za proglašenje predajem Vašoj Ekscelenciji punu moć proglašenja, kad se to bude činilo prikladnim proglasite to u slobodnom kraljevskom gradu Varaždinu kako se ne bi činilo da ova zemlja ne čini ništa, štoviše izade ususret ovom pothvatu s izvanrednim porezima i žitom koje je ova zemlja do sada nesumnjivo osigurala i prikupila. Ne dvojim da postoje mnoge druge stvari o kojima se može raspravljati pismom, budući da Varaždin nije daleko od Kaniže. Neka Vaša Ekscelencija također bude ljubazna da mi napiše sve o odlukama koje se donesu na tom zasjedanju Želim Vam dug život u sreći

U Čakovcu, 28. ožujka 1664.
Najodaniji sin Vaše Ekscelencije
Comes Nicolaus a Zrin

---

315 Csapodi Csaba, *Kiadatlan Zrínyi-levelek (Második közlemény)*, 752; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 150-151.

WOLFGANGU JULIUSU HOHENLOHEU(?), Čakovec, 22. travnja 1664³¹⁶.

Milostivi grofe, Prepoštovani zaštitniče!

Zahvaljujem Vašoj Ekscelenciji na vrlo prijateljskim pozdravima i stalnom pijetetu prema meni. Ja, međutim, što svojom voljom, što zbog velike pažnje koju mi posvećuje Vaša Ekscelencija, svjedočim, da sam i dalje Vaš najvjerniji sluga. Ovo mi nalaže i moj najmilostiviji gospodar, car i glasač iz Maizna (?Mainz), moj veliki gospodar i zaštitnik. Stoga molim Vašu Ekscelenciju, osim što zadrži svoju dobroćudnu pobožnost prema meni, da me učini i prikladnim i vrijednim Vaših zapovijedi.

Što se pak tiče napredovanja Vaše vojske, napisao sam vijećnicima u Grazu da se oni kraj Mure trebaju povlačiti preko Sigeta, a oni kraj Drave da ju prelaze i prođu kroz Slavoniju. Ponizno molim Vašu Ekscelenciju da čvrsto vjeruje da su uvjeti preko Drave bolji i da će pronaći ceste (način) dok ovdje, osim dva ili tri sela – koja su već uništena i porušena - neće naći ništa, kao što to Vaša Ekscelencija i sam zna; da mi napiše Vaša Ekscelencija koji bi dan povjerenici trebali čekati na Muri. Ako imam sijena, možda pet velikih stogova u Kotoribi, Bože sačuvaj da prodam Vašoj Ekscelenciji. Dio toga Vam vrlo rado ustupim, ali ostalo sam obećao za topničke konje i drugim pukovnijama. No u susjednim selima oko Kaniže možete pronaći još sijena sve dok je osiguran „dobar red“. Ja zacijelo neću propustiti ništa da učinim za Vašu Ekscelenciju, čak i da moram „služiti svojom krvlju“.

Sljedeći petak ću dati promotriti dio Kaniže, ili ću ju sam promotriti. Trebat će nam naime dvije ceste do tog mjesta.

Nemam nikakvih pouzdanih vijesti; priča se da je osječki most dovršen i da je nekoliko konjičkih odreda prešlo, ali mislim da će oni tamo ostati samo radi zaštite mosta, a za most se kaže da je napravljen od pruća koja će se nesumnjivo raspršiti ako dođe do poplave.

Moja žena, zajedno sa zaručnicom Vaše Ekscelencije, beskrajno je zahvalna na daru, pozdravima i blagonaklonosti, ali zaručnici (Vaše Ekscelencije) više se sviđa vlastiti portret. Neka Bog sačuva Vašu Ekscelenciju na dobrobit kršćanstva i Ugarske, kako se tome svi mi nadamo. Ostajem najodaniji i najvjerniji sluga Vaše Ekscelencije.

Čakovec, 22. travnja 1664.

Ponizno Vas molim da naredite da puk u Sigetu i u Slavoniji ostane neozlijeđen kako bih još više mogao služiti Vašoj Ekscelenciji.

---

316 *Zrínyi Miklós összes művei*, 2, Levelek, 753-754; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 154-155.

LEOPOLDU I., Logor u Kaniži, 9. svibnja 1664.³¹⁷

Sveto Carsko Veličanstvo!

Poslušajući upute Vašeg Veličanstva 28. prošlog mjeseca stavio sam pod opasdu Kanižu, ali toliko inertno i s takvim nedostacima da sam u očima svijeta mogao izgledati više kao kockar nego vojnik, kad ne bi znao da me sveti Gospodin Bog i „borba za pravu stvar“ mogu prisiliti i na poduzimanje većih pothvata. Imao sam poteškoće s time da carske pomoćne postrojbe rasporedim na borbeni položaj koji je izoliran od vojske Vašeg Veličanstva, ali na kraju sam uvjerio njihove zapovjednike da slijede moje zamisli. Tako smo prvog dana tekućeg mjeseca napredovali do jaraka; u jednom su bili uspješni mađarski dobrovoljci, u drugom Nijemci, iako smo imali neke gubitke jer su Osmanlije danonoćno, bez prekida pucali iz topova, ali samo na kratki domet i kamenim kuglama - iz čega smo zaključili da neprijateljski zapovjednici olovo čuvaju za konačni napad. Trećeg dana počeo sam upotrebljavati bombe i granate koje ničemu nisu koristile, budući da ih je izradio loš majstor, već su eksplodirale su u zraku. Izgubivši strpljenje zbog kašnjenja grof Hohenlohe pokušao je viteškom hrabrošću napredovati s opsadnim bitnicama, a grof Strozzi nije izbjegavao nijednu opasnost da zauzme vanjski rov.

U međuvremenu je u logor stiglo izvješće naših špijuna o velikom broju Osmanlija koji su bili okupljeni oko Sigeta i željeli su poslati pomoć u Kanižu. Na to je grof Hohenlohe koji je bio utaboren na tom dijelu, zanemarujući potrebne mjere opreza, krenuo sa svojih tri tisuće ljudi ususret neprijatelju da se sudari s njim. Ali kad ih je izdaleka ugledao i smatrao da ih je tri puta više nego što mu je javljeno, odmah me dao pozvati u pomoć koji sam s pet tisuća konjanika Vašeg Veličanstva žurno pohitao prema neprijatelju i stekao plijen. Ujutro dana 6. dovršen je divovski prokop te sam potom imao sreću pogoditi sličnu neprijateljsku bateriju te je grof Strozzi tako prodro u jarak i zauzeo jedan od bastiona. Dana 7. uputio sam im Poziv, ali neprijatelj je odgovorio da se želi braniti do posljednje kapi krvi. Tako sam dana 8. postavio još dvije baterije, ispalio više od tristo hitaca preko dana i noći, dok su grofovi Strozzi i Hohenlohe koristeći se kartom prešli močvaru i vodeni jarak dubok jedan i pol koplja te riskirajući vlastite živote „slavno“ zauzeli stari grad. Sada se spremamo napasti topovske rovove citadele, no iako će neprijatelj uložiti sve napore da ga obrani, ipak se nadamo da će Vaše Carsko Veličanstvo uskoro dobiti vijest o padu tvrđave. Naša vojska trenutno se sastoji od trideset tisuća ratnika, čiju hrabrost Vaše Veličanstvo može smatrati zalogom daljnjih osvajanja. I s time, moleći Vas da svaki dan

---

317 Sándor Bene, *Zrínyi-levelek 1664-ből*, 240; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 155-156.

šaljete pomoć, Njegovog se Veličanstva prisjeća njegov najskromniji i najvjerniji sluga i podanik

Nicoló Co di Sdrino

Iz logora pod Kanižom, 9. svibnja 1664.

LEOPOLDU I., Logor pod Novim Zrinom, 27. lipnja 1664.³¹⁸

Iako pismo Vašeg Veličanstva uvijek primam s najvećim poštovanjem, nikada me nije tješilo Njegovo posljednje najmilostivije pismo u kojemu se udostojio pružiti nesumnjivu nadu da će grof Montecuccoli donijeti snažnu pomoć Vašeg Veličanstva u ovoj sadašnjoj potrebi te će hrabro napasti i odbiti neprijatelja. No, dok se nadam, radujem i jedva čekam da započnemo naše vojne operacije s nekom zapaženom akcijom, kasno shvaćam da ih ovdje ne zanima ništa manje nego pokušati učiniti nešto značajno neprijatelju, kao što su i proteklih godina, nastoje očuvati i zaštititi vojsku. Tako, Milostivi Gospodine, neće se izgubiti samo čast oružja Vašeg Veličanstva, već jedna utvrda za drugom, i nedvojbeno će ih slijediti pokrajine i zemlje. Stoga me mnoge stvari tjeraju da neskriveno otkrijem naše poslove pred Vašim Veličanstvom, ali tjera me na to i ljubav prema službi i vjernost prema Vašem Veličanstvu. Jer siguran sam da oružje Vašeg Veličanstva nikada ne može biti slavno ili pobjedničko ako se stalno bori na ovaj način. Kako biste i odavde doznali što iskustvo iz prethodnih godina u potpunosti potvrđuje, ukratko pišem Vašem Veličanstvu. Nakon što je veliki vezir svom snagom napao moju novu tvrđavu, ja sam ju, uz malu snagu Vašeg Veličanstva koja mi je ovdje bila na raspolaganju, savršeno obranio, a i sada bih ju obranio. Da mi je na srcu ležala samo obrana tvrđave i Mure, nikada ne bih poželio dolazak ni grofa Montecuccolija ni njegove vojske: dvije ili tri pukovnije njegove vojske bile bi dovoljne da olakšaju moj zadatak. Međutim, svakako sam se nadao da barem nećemo biti potpuno protjerani odavde, štoviše, kako je preostali dio vojske Vašeg Veličanstva rastao, nisam prestao da danonoćno tražim od grofa Montecuccolija da ubrza svoje putovanje. On je napokon stigao ranije od vojske, no u svoje vrijeme sve potrebno bilo je tu, a mi već imamo toliko ugarskih i „njemačkih“ trupa da smo se mogli sukobiti s neprijateljem ne samo prisiljeni nuždom, već i „na dobar način“. Imamo dvadesetak tisuća mađarskih i hrvatskih, i isto toliko njemačkih vojnika, a s tim brojem, čak i ako ne nadmašimo moć neprijatelja, jednaki smo joj. Ali namjera da bi pokušao nešto protiv neprijatelja ili da sada pokušam od sve te sile toliko je udaljena da ne možemo

---

318 Csapodi Csaba, *Kiadatlan Zrínyi-levelek (Második közlemény), 754-755; Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 159-162.

poduzeti ni najmanji proboj iz tvrđave. Na to se neprijatelj toliko osokolio da je, držeći kršćansku vojsku na vidiku, svojim napadima prišao opkopu same tvrđave. A ako mu mi ne pružimo pomoć, ona bi bez sumnje pred očima cijele ove vojske u roku od nekoliko dana zauzela utvrdu. Zašto naša vojska ne čini ništa ne vidim razloga u drugom nego u tome što govore generali, naime da treba pričekati da stigne cijela vojska i pomoćne trupe kneza iz Badena kako bismo potom svom snagom ušli u borbu s neprijateljem. Koliko god se ti argumenti činili uvjerljivima, oni predstavljaju ozbiljnu opasnost, jer znamo da vojska Osmanlija, doduše samo s malim postrojbama, raste iz dana u dan, a također je izvjesno da će se u roku od dva tjedna pojaviti još dvije paše. Naša vojska, međutim, gubi na „vrijednosti“ ne samo (pasivnošću) nečinjenjem, već se i zbog bolesti smanjuje neviđenom brzinom, a potpuno je uništava i nestašica hrane. Osim toga, mađarski i hrvatski vojnici, koji nikada nisu primali plaću, nisu mogli ostati ovdje više od osam dana jer su sa sobom donijeli samo kruh; do sada sam im, što sam imao, sve podijelio. Zaista kažem, Milostivi Gospodine, broj i entuzijizam vojske smanjuje se svakim satom, dok se neprijatelj povećava istom količinom, pa čak i višom. Niti ja ne planiram staviti na kocku sve pokušajući riješiti borbu jednim općim napadom; već se oslanjam više na proboje iz tvrđave i napade na logor iz raznih smjerova: ovima, iako se neprijatelja ne može potpuno zbuniti, možemo ga držati podalje barem na toliko vremena da bismo tvrđavu koja nam je najvažnija, očuvali do dolaska ostatka vojske. Ali generale nisam mogao uvjeriti ni u što i nikada se ništa nije ni dogodilo. Ja sam s ovo malo Mađara koji su na početku bili sa mnom, dva puta uspješno napao: u oba navrata pogubljeno je nekoliko stotina Osmanlija, a jednom smo donijeli i jednu pašinu zastavu. Sutra ću poslati brata da pokuša nešto s Mađarima, Hrvatima i par stotina Nijemaca koje sam teško uspio dobiti. Ali Vaše Veličanstvo treba znati, a ne suditi prema praznim i klimavim tvrdnjama mojih suparnika: kao što smo vidjeli iz izvještaja svih bjegunaca, neprijatelj ima nešto više od trideset tisuća vojnika. I nešto prestižniji zatvorenici, koji dobro poznavaju turske „stvari“, prisiljeni su to priznati. A ako bi se u sve to moglo posumnjati, barem kopija bilješke koju mi je jučer poslao izaslanik Vašeg Veličanstva preko jednog od mojih najvjernijih ljudi podržava ono što govorim. A tu nama „ništa ne vrijedi ništa“, oni više vjeruju u beskorisno brbljanje bjegunca koji kaže da vojska broji sto tisuća ljudi, nego u moje najtemeljnije izjave. Time će i hrabrost vojnika splasnuti, pa će se s pravom požaliti Vašem Veličanstvu da ne pokušavamo učiniti ništa dobro. Milostivi Gospodine! Ponizno Vas molim da se udostojite ukazati mi čast razmotrivši što sve moram pretrpjeti i od nediscipliniranih vojnika naše vojske. Nikakva okrutnost bilo kojeg neprijatelja, čak ni ludi bijes Tatara, nije se

mogla mjeriti s onim što je prisiljen pretrpjeti sada ovaj nesretni Siget koji sam svojim silnim znojem i krvlju branio četrdeset godina od tolikih neprijatelja. Rušenje nije ostavilo netaknutom nijednu crkvu; nijedna (stvorena) duša nije ostala u selima, sva je nezrela pšenica požnjena pa se nije mogla upotrijebiti ni za prehranu vojnih konja. Neću govoriti o ubojstvima i drugim zlodjelima kako ne bih uvrijedio Vaše Veličanstvo. Ali ipak: prisiljen sam stajati skrštenih ruku, bez ikakve nade da mi se od generala pruža bilo kakva nada za „liječ“ (rješenje), dapače, moram otvoreno reći Vašem Veličanstvu, svi ti činovi najjasnije svjedoče o zlonamjernosti grofa Montecuccolija prema meni. Bog mi je svjedokom da bi sve ovo mene diralo kao „najmanji dim“, ne bi me vrijeđalo kad bih znao ili se nadao da će Vaše Veličanstvo imati koristi od toga, no od toga ga dijeli cijeli svijet. Priznajem da zlonamjerni čin još me nikad nije toliko pritiskao. Neka se Vaše Veličanstvo udostoji razmisliti, hoću li imati načina da se na bilo koji način zaštitim ili da živim dalje nakon svega ovoga? Ipak, neka je slava blagoslovljenom Bogu za sve što podnosim. Vašem Veličanstvu želim puno uspjeha i sreće.

U logoru u Novom Zrinu, 27. lipnja 1664.

DVORSKOM RATNOM VIJEĆU U GRAZU. Čakovec, 30. lipnja 1664.³¹⁹

Ono što niti jedan povjesničar još nije zabilježio, a potpuno je nečuveno, pišem Vašim Ekscelencijama s velikom boli u duši da je moju novu tvrđavu, potpuno netaknutu, ne razrušenu topovima ili podminiranu, jutros pred očima naše brojnije vojske, svega mačevima u rukama zaposjeli su i okupirali Osmanlije. Ovo je, dakle, ta dugo očekivana pomoć kojoj smo se nadali! Grof Montecuccoli nam nikada nije dopustio da se latimo mača u obranu ove tvrđave. To me natjeralo da s poštom požurim Njegovom Visočanstvu, ali mađarska gospoda i sam gospodin Montecuccoli danas su me opet molili da se vratim. Dok ja ovdje tratim vrijeme uzalud i razmišljam o povratku, stiže tužna vijest o okupaciji tvrđave. Neka Vaše Ekscelencije djeluju brzo i dokažu Njegovom Visočanstvu da nema toliko velike vojske na svijetu koja bi izgubila više tvrđava i zemalja ako bi se uvijek ovako borila. Oдавde ću se vratiti u logor koji je navodno prilično u šoku i zaštitit ću prijelaz na Mura (čak i ako ću morati ostati sam) i neću uzmicati do svoje posljednje kapi krvi jer je sada vrijeme i tu je mjesto gdje svim građanima zemlje treba umrijeti. Više o budućnosti neću pisati ništa, neka se sami pobrinu za sve. Neka Bog Vaše Ekscelencije poživi u sreći.

Čakovec, 30. lipnja 1664.

---

319 *Zrínyi Miklós összes művei*, 2, Levelek, 359; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 162.

Gospodin Wassenhoven će Vašim Ekscelencijama više govoriti (usmeno). Ne mogu više napisati od boli. Ima već vijesti i o opsadi Sárvára, ali to još nije sigurno.

PISMO ZA PIERRE DE BONSY-A (?), Beč, 26. srpnja 1664.³²⁰

Vaša Svjetlosti i Vaša Ekscelencijo!

Pismo Vaše Ekscelencije primio sam vrlo kasno, ali ne toliko da ga mogu zanemariti. Moje razne preokupacije oko zaštite tvrđave uzrokovale su kašnjenje - iako su bile neučinkovite, jer su ju moji zlonamjerni zavidnici toliko htjeli upropastiti da nikada nisu pružili ni najmanju pomoć vojskom koja je bila stacionirana u blizini. Međutim, sada sam ovdje u Beču kod Njegovog Carskog Veličanstva zbog nedavnih događaja i nadam se da ću uskoro moći otići odavde pod boljim uvjetima nego prije. Sve što dajem na znanje Vašoj Ekscelenciji je to da u svakoj situaciji i gdje god da sam, uvijek želim biti počašćen vašim zapovijedima (koje sada jako tražim), kako bih dokazao koliko želim zauvijek ostati onaj koji i sada preporučuje sebe Vašoj Ekscelenciji.

Beč, 26. srpnja 1664.

Svojeručno:

Molim se dobroti Vaše Ekscelencije da, nakon što je zapečaćeno, preda moje skromno pismo najkršćanskijem kraljevskom veličanstvu. Ako mi od sada Bog više sreće da (a to bi bilo dovoljno da se mogu zaštititi od zavisti), neću propustiti češće pisati Vašoj Ekscelenciji, kao što sam obećavao u drugim prilikama, i željno iščekujem Vaše naredbe.

Odani i vjeran sluga Vaše Ekscelencije
Nicolo di Zrin

PISMO ZA PIERRE DE BONSYJA (?), Beč, 10. kolovoza 1664.³²¹

Vaša Svjetlosti i Vaša Ekscelencijo!

Ne stiže pismo Vaše Ekscelencije što me ohrabruje da dvostruko opterećujem Vas te pošaljem kopiju i njegovom najkršćanskijem veličanstvu koju - molim Vas - da mu ju prosljedite. Vrlo mi je draga ova prigoda da izrazim svoju radost, ne samo u svoje već i u ime cijelog kršćanstva, zbog neviđenog herojstva koje su kraljevske trupe iskazale posljednji put kada su, prkoseći gotovo nemogućemu,

---

320 Éva Mária Bodó, Zrínyi Miklós két levele és két levél Zrínyiről, *Zrínyi-dolgozatok*, 1989., 187-188, *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 164.

321 Éva Mária Bodó, Zrínyi Miklós két levele és két levél Zrínyiről, 189; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 164.

pobijedile, baš na vrijeme, uglavnom time da su sami hrabro ustrajali i onda kada se značajan dio vojske počeo povlačiti, te su svojim primjerom ulijevali hrabrost onima koji su zbog malaksalosti srca krenuli u neuredan i opasan bijeg. Unatoč svoj svojoj volji, još uvijek sam na Dvoru, iako ne mogu sagledati sve razloge, jer oni su zasigurno „previsoki“ i tajanstveni, ali ako se dogodi nešto novo, neću propustiti javiti Vašoj Ekscelenciji s ciljem da preko svojih naredaba, nalazim li se u bilo kojoj situaciji, zauvijek vrši bezuvjetnu moć, koju ima, nada mnom, budući da sam Vašim dužnikom zbog svih nenadmašnih milosti koje mi je podarilo veličanstvo najkršćanskijeg kralja. Kako bih mu pokazao svoju poslušnost, ne preostaje mi ništa drugo nego neprestano tražiti od Svevišnjega da ga sačuva još dugo na dobrobit cijelog kršćanstva.

PISMO NIKOLI GUSIĆU (GUZIĆU), Novi Zrin, [1661–1664]³²²

Vaša Svjetlosti!

Gospodine Kapetane, nisam se mogao suzdržati radi pisma i ugovora za Vaše Svjetlosti, jer je to vrlo čudno pismo, ali to ne znači ništa spram onome što sam obećao Vašoj Svjetlosti, što god odlučite, pridržavat ću se toga, ali ne mogu ići sutra u Čakovec, no doći ću u subotu u ranim satima. Neka Bog čuva Vašu Svjetlosti u zdravlju.

Dodatak I: Pismo o sklapanju saveza između Wesselényija, Nádasdyja i Zrinskog [rana jesen 1663.]³²³

Mi, grof Ferenc Vesselényi iz Hadada, palatin Ugarske, grof Ferenc Nádasdi iz Fogarasfölda, zemaljski sudac i hrvatski ban grof Nikola Zrinski. Uvidjevši da bi stanje i dobrobit Ugarske i ugarske nacije moglo biti u takvoj opasnosti da ako mi, koji smo prvi stupovi zemlje, na neki slobodan način ovome ne stanemo na kraj, dovest će do krajnjeg propadanja sudbe pod nebom tako nam poznate i cijenjene nacije. I premda se nitko, tko zna razloge, ne može čuditi smanjenju naše zemlje „u granicama“, niti smanjenju naše nacije, jer je više od dvjesto godina ugarske nacija štitila nekoliko kršćanskih zemalja, svojim prsima, poput

322 Gábor Kiss Farkas, *Zrínyi-levelek és dokumentumok, Irodalomismeret*, 1-2, Budapest 1997., 89-98; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 168.

323 Starija historiografija, primjerice Ferdo Šišić, u tekstu *Posljednji Zrinski i Frankopani* na braniku domovine, objavljenom u: *Posljedni Zrinski i Frankopani*, Zagreb s. a., 41, je umjesto Nikole VII. Zrinskog stavljao kao potpisnika Petra Zrinskog i dataciju u 19. prosinca 1666., no kasnija su istraživanja utvrdila da se radilo o Nikoli Zrinskom te da je sporazum nastao u jesen 1663. Ágnes R. Várkonyi, *Zrínyi Miklós szövetsége Wesselényivel és Nádasdyval a török ellen 1663-ban, Történelmi Szemle*, 3, 1984., 342-344; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 199-200.

štita, zapriječivši prodor poganske sile koja kani pokoriti cijeli svijet, neprestano se boreći s njim, svaki dan prolijevajući svoju krv, boreći se često pasivnim promatranjem drugih, koji ili se često drže podalje, ili promatraju izdaleka, ili nam pomažu „na našu opasnost“, toliko pod pritiskom, kako od očitog neprijatelja, kako per indirectum, ali s jasnom nakanom onih od kojih smo trebali dobiti zaštitu. Ipak, kako bismo ovu preostalu naciju zadržali u kršćanstvu i njegovu rodu te državu održali unutar ovih uskih granica, vidjeli smo potrebu da se nas trojica obvezemo na to, kako bi ova plemenita stvar mogla ostati u tajnosti, „čvrste dobre namjere“ mogu se bolje odvijati, stoga se assecurámo na riječ (parole), pod prijetnjom da naša vjera, pa čak ni duša neće biti spašena, da ovo naše djelo i obvezu ni pred kim, ni pod koji način otkriti nećemo, čak i imena onih koji o tome imaju bilo kakvo znanje, držat ćemo u tajnosti.

Drugo. Pod tom obvezom (obligatio), te za dobrobit, opstanak i napredak Ugarske i naše nacije nešto izmisliti možemo (svojim umovima) što bi se učiniti moglo, te sve to marljivo i učinimo, a ako bi se to moralo učiniti obraćanjem drugima, effectuiramo, ne vidjevši, u toj našoj propasti ne očekujući da nam bilo tko pruža malo nade za naš napredak, ili barem za naš opstanak u tom „statusu“.

Treće. Da u svemu tome ne radimo ništa bez znanja drugih, nego započinjemo jednakom voljom i „usuglašeni umom“ te neprestano radimo na tome. Štoviše, budući da je ishod svega neizvjestan, ako bismo iz ovog razloga, svi mi ili bilo tko od nas, ili čak i oni koji od bilo koga znaju za našu „volju“ po ovom pitanju, nikoga ne isključujući, bili progonjeni (persecutió), pripadamo sub praevio obligamine, na sve načine, svim našim „sposobnostima“ priskočiti mu u pomoć da se izvuče iz „meteža“.

Dali smo jedni drugima svojim vlastitim potpisom i pod svojim pečatima ova pisma, da, često ih imajući pred očima, povredom („violiranjem“) naše „stvari“ i naših obveza svoju dušu ne osudimo na vječno prokletstvo, ni „prema načinu“ ovog svijeta ne oštetimo ili izgubimo svoju čast.

Dodatak II: Odgovor Nikole Zrinskog kao dio rasprave s Montecuccolijem oko Novog Zrina iz 1664. [lipnja 1664.]³²⁴

Zrinski ovako odgovori:

Države i njihove granice oni ne štite s rukama na bokovima, niti dopuštajući da moralno uništena vojska utone u tromost. Ne postavljaju se vojske da bi bezuspješno živjele od blaga i prihoda vladara, niti da beskorisno troše kruh i vojničku

³²⁴ Maurizio conte Nitri, *Ragguaglio Dell' ultime guerre Di Transilvania, Et Ungaria, Tra L'Imperatore Leopoldo I., il Gran Signore de Turchi Emet IV., Giorgio Rakozzi, & altri successivi Principi di Transilvania*, Valvasense, Venetia 1666., 140-141; *Zrínyi Miklós Válogatott levelei*, 212-213.

Slika 4. Odgovor Nikole Zrinskog kao dio rasprave s Montecuccolijem oko Novog Zrina 1664.

plaću, već da se bore kako to okolnosti i potrebe iziskuju. Ranije on nije dobrovoljno izbjegavao sukob s neprijateljem pod Kanižom, pa je inzistirao čak da se opsada ne prekine i da se svi napadi Osmanlija čekaju bez straha. Ostali zapovjednici uvijek su odgađali akciju, čekajući da stigne pojačanje. No, sada više ne treba oklijevati: neprijateljska vojska ukupno ne broji više od trideset tisuća ljudi, dok je njihova vlastita vojska mnogo veća, iskusnija, discipliniranija i naviknutija na borbu. I sam je sa svojom malom vojskom više puta potjerao značajne osmanske vojske - pa zbog gore navedenog pobjeda se sada može uzeti zdravo za gotovo. Sve u svemu, odgađanje bitke u nadi da će stići pojačanje znači beskrajno odugovlačenje vremena i iščekivanje vlastite propasti, jer neprijatelj raste na sličan način, zapravo, vrijeme ide njemu na ruku kako bi postao jači i još čvršći.

Dodatak III: Memorandum caru i kralju Leopoldu, Beč, 17. srpnja 1664.³²⁵

Upravo sam krenuo na put kada sam primio pismo Vašeg Milostivog Veličanstva datirano 3. srpnja ovog mjeseca. Prema tome, (V.V.) saznalo je da sam napustio logor i otišao u Čakovec, a zatim je milostivo zapovjediло i naredilo da, budući da nam predstoji ujedinjenje pomoćnih postrojbi pod zapovjedništvom grofa Badenskog, a operacije će se tek potom zahuktati, da što prije „letim“ u logor Vašeg Veličanstva kako bi u mojoj prisutnosti upornost i oduševljenje ugarske vojske u logoru bila još veća. Stoga sam, nakon što sam pročitao pismo Vašeg Veličanstva, odlučio da ću zacijelo ostati. No, nakon pomnog razmatranja gore navedenih razloga, uvidio sam da se situacija koju Vaše Veličanstvo predviđa potpuno promijenila i da su svi naši ratni planovi naglavačke preokrenuti. Nakon što zauzme tvrđavu veliki vezir ju je kanio definitivno srušiti. Stoga je sedmog dana ovog mjeseca zapalio zgrade u unutrašnjosti, dijelom ih je minirao, a, kako su bjegunci i zatvorenici jednoglasno tvrdili, i sam je razmišljao o povlačenju u Kanižu u roku od dva dana. Čuvši ovu vijest, grof Montecuccoli (iako mi je prethodno obećao da ćemo okušati sreću s udruženim snagama), bez da me kontaktirao ili obavijestio, promijenio je prethodni ratni plan, poslao grofa Badenskog do granice sa Štajerskom, a Francuze je poslao malo dalje kako

325 Zrínyi Miklós összes művei, 2, Levelek, 360-373; Zrínyi Miklós Válogatott levelei, 213-222.

bi privremeno prekino kontakte između vojski. Štoviše, kad sam izvijestio grofa Montecuccolija o svom odlasku, on me obavijestio da će, čim dobije vijest o povlačenju velikog vezira, odmah krenuti, makar i na dužoj ruti, slijedit će ga. Tako, iz takvog razloga svi naši vojni pothvati kojima smo se nadali ostali su neostvareni i propali.

Međutim, što se tiče ugarske i hrvatske vojske, okupili su se u oduševljenju i u prilično velikom broju. No kad su vidjeli da nema ozbiljne namjere za borbu, niti prilike da steknu slavu, pojeli su ono malo hrane koju su ponijeli sa sobom i otišli kući. Do mog odlaska ondje je ostao samo grof Batthyány, čije vojnike, koliko sam mogao, o vlastitom trošku opskrbljivao sam kruhom. No, kako se Veliki vezir približavao njegovim posjedima i ta su mjesta bila izložena očitoj opasnosti, bio je prisiljen otići i on. Tako da sada u logoru nema ugarske i hrvatske vojske osim grofa Nádasdyja koji je međutim izjavio da nije podređen meni, nego Montecuccoliju, te da neće učiniti ništa po mojim uputama. Dakle, nakon još jednog pomnog razmatranja gore navedenog, nisam našao razlog koji bi u najmanjoj mjeri opravdao moju prisutnost u logoru. Uostalom, nisu napravljeni niti zahvati niti planovi (osim možda pojedinačno, o čemu ništa nisam znao). I da bih bez ikakvog čina, časti ili poštenja, sam sa svojih 20-30 ljudi (jer ih više ne bi moglo biti, kako ću vam reći u nastavku), izlažući se smijehu svojih neprijatelja, ostao bih tamo, mislim da Vaše Veličanstvo ne bi željelo ovu službu (uslugu) od mene, da to ne bi bilo po Vašoj milostivoj volji.

A razlozi koji me navode da stanem pred Vaše Veličanstvo zasigurno su takvi da sam morao pobjeći ovamo, do kraljevskog prijestolja, osim ako nisam želio da sa mnom bude uništena cijela domovina i pokrajine Vašeg Veličanstva. No kako zbog moje zauzetosti i gomile prepreka još nisam stigao obavijestiti Vaše Veličanstvo zašto je opsada Kaniže ukinuta, ponizno molim Vaše Veličanstvo da sasluša moj najvjerniji izvještaj.

Svjestan sam, Milostivi Gospodine, da se stvari koje završe nesrećom nikada ne mogu naslikati tako nježno da ne bi izgledao krivim koji se pravda, ali ja se toga ne bojim, čak se i veselim, što sam imao priliku iskreno obavijestiti Vaše Veličanstvo o tijeku ovog slučaja. Nikako se ne želim pozivati na zlu kob poput onih koji se opravdavaju zbog svojih grešaka. S više žara, spremnosti za borbu, boljim rasporedom potrebnih stvari, boljim mjerama stvari su mogle biti lako okrenute nabolje, i kao što neki kažu, završene s više sreće.

Prije svega, međutim, moram iskreno reći Vašem Veličanstvu ono što ne samo slutim, već na temelju najjasnijih zaključaka usuđujem se sa sigurnošću reći da osim bavarskog generala Puchera, koji je i tijekom ove opsade i u svim drugima uvijek pokazivao veliku revnost nisam ni od bilo kojeg drugog višeg

časnika ili generala primijetio da imaju dobre namjere ili dobru volju. Ostali su otvoreno gundžali zbog ranog rata, niske ili nikakve plaće, hrane, krme i zbog drugih manje značajnih razloga, iako sam ovo sve, sukladno svojim skromnim mogućnostima, uspio ukloniti. Otvoreno su naglašavali to i pred vojnicima. Mišljenja koja su viši vođe potajno širili, opasnosti zbog opsade, od kojih su se odavno odviknuli, odvratile su vojnike od opsade. Pripreme su se odvijale kao prije lova za koji najmanje marimo. Bilo je nekih prividnih poslova, ali entuzijazma, volje i, što bi iz toga proizlazilo, revnosti, razdvajao ih je cijeli svijet. Grof Hohenlohe sasvim otvoreno izrazio je svoju averziju prema ovom plemenitom pothvatu; ne samo svojim riječima, već i svojim kašnjenjem i nevoljnim dolaskom. Neću ponavljati njegove riječi, njegovi postupci i ponašanje tijekom opsade posve svjedoče o tome. Ipak, nitko od generala nije se usudio otvoreno odbiti sudjelovati u opsadi. Pa kad smo sretno završili zimski pohod i zauzeli Babócsu, Berzence, Segesd, zapalili osječki most, svuda uokolo uništili cijeli kraj, te se činilo da je došlo vrijeme za opsadu Kaniže i zbaciti jaram sa štajerske krajine, koja ga trpi već 63 godine, mislio sam da mi je dužnost dati poniznu preporuku u svezi s tim. Ukratko ću sve sažeti.

Prvo sam želio čuti (bliže) stavove dvorskih vijećnika i članova ratnog vijeća, stoga sam im napisao; Preko Wassenhovena obavijestio sam ih o uspjesima cijelog pohoda, a ujedno i da je ovo dobro vrijeme za okupaciju Kaniže. Zamolio sam ih, ako se slažu sa mnom, da svoje mišljenje izravno prenose Vašem Veličanstvu i da brzo učine potrebne korake. Budući da se Kaniža mora opsjesti prije Uskrsa, u protivnom postoji bojazan da će nas Veliki vezir (koji će nesumnjivo na sve moguće načine priskočiti u pomoć ovoj tvrđavi, o kojoj ovisi cijeli ovaj kraj) otjerati odande. Je li im se svidjela ova dobra prilika, bolje od Vašeg Veličanstva nitko ne zna. Uostalom, oni su naglašeno i s oduševljenjem pozvali na opsadu i obećali svu opremu, samo da se Vaše Veličanstvo udostoji poslati onih trinaest tisuća pješaka koje sam zatražio za pothvat. Konačno, 18. ožujka, Vaše je Veličanstvo milostivo odlučilo i naredilo da se ovaj vojni pothvat pokrene što je prije moguće, što bi bilo od velike koristi ne samo za ove pokrajine, već za kršćanstvo u cjelini, te da se vojna oprema koja je u Grazu pripremljena, dok je Wassenhoven u Regensburgu čekao dvadeset i četiri dana na milostivu odluku Vašeg Veličanstva -, preveze ovamo što je prije moguće.

Vidjevši to, dvorski i tajni savjetnici Vašeg Veličanstva poslali su k meni Wassenhovena, koji se vratio iz Regensburga, i naglašeno me nagovarali da odredim dan za opsadu. Priznajem, činilo se da je mnogo vremena već izgubljeno, ali kad sam iz pisma Vašeg Veličanstva jasno vidio njegovu milostivu volju i entuzijazam Štajeraca, odlučio sam pokrenuti opsadu 8. travnja. Kad je Vaše Veličan-

stvo to milostivo odobrilo, a i Štajerci su odobravali, obećavši da od potrebitih stvari ništa neće nedostajati, odmah sam priopćio i Mađarima te ih zamolio da se u što većem broju pojave na zakazani dan. No kad sam na sličan način poslao istu poruku Nijemcima u Štajerskoj, neki su odgovorili da ne mogu biti tamo prije 12., a drugi da uopće ne mogu doći.

Ratno vijeće na sve ih je načine pokušalo nagovoriti da odu, ali nije postiglo ništa. U međuvremenu su zadani dani prošli, Mađari su se okupili, ali su onda vrlo nevoljko otišli kući. Najbolje vrijeme za odlazak u rat time je bilo isteklo, i već sam mislio da od svega neće biti ništa, zbog čega ni sam ne bih bio požalio, jer je bilo očito da opsjesti Kanižu i s tako malom vojskom sebe obraniti od vojske za spašavanje, koja zasigurno stiže, kad smo mi već u tolikom zakašnjenju, ne bismo mogli. O tome sam ponizno izvjestio Vaše Veličanstvo, a također sam to detaljno predočio i dvorskim savjetnicima, kad je konačno stigao grof Strozzi, general-potpukovnik Vašeg Veličanstva, dovodeći sa sobom pukovnika Holsta kao zapovjednika topništva i još neke topničke časnike te dva inženjera, no vidio sam da je sve sređeno tako da bi u slučaju mog protivljenja krivac za izostanak opsade naizgled trebao biti ja. A budući da vijest o okupljanju neprijatelja još nije stigla, pristao sam posjetiti Kanižu sa Strozijem, Holstom i Wassenhovenom.

Tako smo 19. travnja sa okupljenom vojskom otišli pod Kanižu. Utvrdili smo da močvare nisu tako široke kao što smo mislili. Uostalom, s obzirom na to što smo na licu mjesta razmotrili, nije nam se činilo nemogućim zauzeti tvrđavu osim ako nas neprijateljska oslobodilačka vojska u tome ne spriječi; ta je mogućnost oduvijek postojala.

U međuvremenu se vratio i grof Hohenlohe pa smo se odlučili sastati u Grazu, no kako ne bismo izgubili još više vremena, činilo se poželjnijim, uz izmjenu plana, Ratno vijeće održati 21. Na to su Štajerci poslali baruna Johanna Christiana Galléra koji je, nakon što je u vijeću sve razmotrio, ponudio i obećao sve potrebno u ime svojih nalogodavatelja što su Wassenhoven i Holtz tražili. Stoga smo 28. travnja zajedničkom odlukom odredili kao dan opsade kako vojska ne bi dangubila na smještajima, a mi bismo propustili ovu priliku. Hohenlohe je stvar primio vrlo hladno; rekao je da će još morati pričekati dok trava ne naraste. No, kad smo se 27. okupili u mojoj novoj utvrdi, ustanovili smo da oprema još nije stigla kao što je bilo obećano.

Međutim, u međuvremenu su se trupe okupile, - iako u nedostatku opreme rado bismo se bili odrekli opsade – ipak se činilo da su stvari došle do te točke kada se više ne mogu zaustaviti da se bez obeščaćenja oružja Vašeg Veličanstva dadu prekinuti, tim manje što je Johann Senkmeier, povjerenik dvorske komore za hranu, tvrdio da se prema danom obećanju sve „dogodilo“ i da će stići sljedeći dan.

Kao što smo odlučili Kanižu smo 28. opkolili i prvim napadom protjerali neprijatelja iz predgrađa. Zatim smo odmah odredili pozicije pješačkih rovova i baterija. No, dok smo devet dana čekali topništvo i druge potrebne stvari, neprijatelju - koji je u početku bio toliko zbunjen da nije znao što činiti - prijeteća opasnost otvorila je oči: naime treći dan počeo je opkoljavati to mjesto zemljanim šančevima; ranije to nije radio.

Drugi razlog zašto nismo zauzeli Kanižu bio je taj: osim što smo potrošili toliko dana, vrlo vrijednih s obzirom na neprijateljsku oslobodilačku vojsku, već smo svojom nehajnošću čak ojačali nespremni grad. Toj se nevolji „priključila“ i druga, naime da smo topništvu u tijeku opsade namijenili važnu ulogu, pa smo odlučili da ga nećemo baciti u borbu sve dok svi topovi i minobacači ne budu u stanju staviti tvrđavu pod unakrsnu vatru da cijelu zapale, te nastalu vatru raspiruju neprestanim granatiranjem i zapaljivim bombama tako da se ne može ni ugasi. Ovaj je požar nesumnjivo toliko mogao oštetiti Kanižu da nakon toga ne bi mogla dugo pružati otpor. Međutim, iz logora grofa Hohenlohea, gdje je bio mužar - neke bombe su bile ispaljene - mi ga naime nismo imali. Kad je neprijatelj to vidio, odmah je prepoznao našu namjeru i brzo rastavio krovove, pa bombe nisu imale učinka (ionako ništa nisu vrijedile, jer su eksplodirali u zraku ili se nisu zapalili na vrijeme).

Treći i glavni razlog zašto nismo zauzeli Kanižu bio je taj: čak i da su granate bile najbolje, teško da smo s njima mogli postići bilo što – kao što je iskustvo pokazalo kada smo 2. kolovoza dobili dobre granate - koliko smo puta zapalili Kanižu! uklanjanjem zapaljivih materijala neprijatelj je lako ugasio malu vatru. Također je bio veliki problem što su naši topovi, unatoč našem očekivanju i na iznenađenje svih nas, nakon nekoliko hitaca bili toliko izgorjeli i oštećeni da smo ih, kad nam je topovska vatra bila potrebna, jedva da smo ih mogli uopće upotrijebiti. To je neko vrijeme ometalo naše aktivnosti, a neprijatelju dalo hrabrosti i priliku da 21. svibnja zapali, na našu veliku štetu, prilazne rovove (kao što je to učinio 6. i 8., kada su Mađari napravili rovove, ali bez uspjeha).

Četvrti razlog: obećanih trinaest tisuća vojnika pješaka nije stiglo. U početku je Strozzi imao tisuću petsto vojnika, Spick tisuću dvjesto, jer su preostali ostali u Radkersburgu i Ferslangfeldu, Spaar tisuću dvjesto, Liga četiri tisuće, ukupno sedam tisuća devetsto. Iako se njima kasnije priključilo devetsto Bavaraca i na kraju tisuću sedamsto pod pukovnikom Munfortom, bilo ih je tek 10 500. Zbog toga nije ih bilo dovoljno za mnoge dužnosti stražarenja, za rad, pa je trebalo zapostaviti mnogo toga što je moglo, da je od početka bilo trinaest tisuća i petsto ljudi, olakšati opsadu.

Mnogo je drugih stvari koje su nas uvelike ometale, ali Vašem bi Veličanstvu bilo dosadno pročitati detaljan prikaz svega i izazvalo bi u Vama samo gorčinu.

Stoga, budući da ono što se dogodilo ne može biti nedogođeno, odlučio sam da ću ukratko otkriti barem ona četiri glavna razloga zašto nismo zauzeli Kanižu da vidi Vaše Veličanstvo da nije nedostajala prigoda, već tražena i obećana oprema te dobra volja. Ali čak i ovako Kaniža je dospjela u takvo stanje - kao što smo kasnije čuli od zarobljenika - da smo ostali još pet ili šest dana, bila bi prisiljena predati se. Bastion, koji nas je mogao spriječiti u prelaženju jarka, posljednjih smo dana novim topovima uništili u tolikoj mjeri da se u njemu više nisu mogli držati ni topovi ni ljudi.

Iz ovoga je jasno, zanemarimo li sve ostalo, koliko je štete nastalo odgađanjem opsade s 8. na 28. travnja, te da smo i nakon toga devet dana besposleno potratili. Za nesretnike sve ide po zlu, a greška vodi u pogrešku. Kada se vijest o približavanju Velikog vezira prvi put proširila, mi smo u vijeću „muški“ odlučili umrijeti u šančevima umjesto da odustanemo od posla koji smo započeli, samo ponizno molimo Vaše Veličanstvo da nam udostoji poslati pomoć. No, kako se vezir približavao, promijenili smo odluku i toliko požurivali odlazak da na to nikad neću moći misliti bez boli. Opirao sam se, opirao, bunio se, ali bez uspjeha. Hohenlohe je požurivao, Strozzi zahtijevao. Kad sam pitao razloge, odgovorili su mi da neprijatelj ima šezdeset tisuća vojnika, a mi toliko malo da ne možemo obraniti svoje šančeve. Ali odakle im to da je neprijatelj brojčano tako velik? Wassenhoven je naime dva puta otvoreno protestirao protiv toga, ali nije ništa postigao; možda zato što su napokon imali priliku otići. Ali to čak nije bilo ni točno, jer neprijatelj tada nije imao više od 20.000 ljudi. A da mi je Hohenlohe došao kao što sam tražio, lako bismo mogli obraniti crtu. Ali ni on nije htio čuti za to, već je zahtijevao da napustivši svoj logor odemo do njega.

Ono što sam želio ja - zadržati ih ovdje – za to nisam nisam imao ovlaštenje, pa sam morao s voljom ili nevoljno trčati s njima. Zapravo ni to nisam mogao postići da našu prtljagu pošaljemo prije povlačenja, i da se tek onda uredno povlačimo. Kaos je sve stvorio metež i mnogo toga izgubio. No krivim mjerama ovdje nije kraj. Naime, kad je bilo pitanje gdje se utaboriti, definitivno sam predložio da pješništvo stavimo na brdo ispred moje tvrđave. Budući da bismo na taj način donekle držali Kanižu okupiranom, osiguravali bismo Novi Zrin i Muru, a imali bismo i vrlo dobru priliku svaki dan napasti neprijatelja. Ali kao da sam govorio u vjetar. Prešli smo preko Mure i utaborili se u niskom, vlažnom predjelu, a brdo smo prepustili neprijatelju.

Kad je veliki vezir to primijetio, četvrti dan nakon toga (četvrt dana?) nas je slijedio, a nedaleko od tvrđave utaborio se na planini. Opet sam predložio Hohenloheu i Stroziju da je ovo dobro vrijeme za napad na neprijatelja, te sam ih zamolio da napadnu noću dok je umoran i dok mu je logor u neredu. Ne moramo

se naime ničega bojati, jer se uvijek možemo lagodno povući. Ali nisu htjeli ni čuti za to, kao da sam im preporučio najveće besmislice. Na to se tada neprijatelj toliko osokolio da je s dvjesto ljudi prešao Muru i ukopao se na otoku. Međutim, s njima smo se obračunali. Zapravo, da to nisam vidio vlastitim očima, ne bih mogao vjerovati nikome drugome da je usred bijela dana, možda oko jedanaest sati došlo petsto Turaka, koji su se počeli ukopavati na jedan puškomet, pa čak su tog dana izgradili liniju obrane kroz brdo. Ponovno sam zahtijevao da ih noću istjeramo odatle, no bez uspjeha.

Tako se neprijatelj približavao iz dana u dan, i što sam više tražio da ih uznemiravamo, sve se manje se događalo, jer se odgađalo do datuma kada bi trebao stići grof Montecuccoli. S velikim nestrpljenjem smo to iščekivali, no udario sam u Scyllu dok sam htio izbjeći Charybdis-a (Scila i Haribda). On je odmah počeo poduzimati mjere na temelju čega sam mogao lako shvatiti koje su mu namjere. Zamijenio je zapovjednika i sbe „stavio“ (imenovao) za „branitelja“ Međimurja i tvrđave.

Mogao sam se oduprijeti, ali nadajući se da ćemo, nakon što stigne generalpotpukovnik Spork, pokušati učiniti „pravu stvar“ protiv neprijatelja, kako je obećao u vijeću, s toga sam radije šutio. No nakon što je Spork stigao, to mu više nije bilo u mislima, ali je rekao: moramo čekati grofa od Badena. U međuvremenu nisam mogao postići ni najmanji korak kako bi se učinilo nešto u zaštitu tvrđave. Štoviše, kad sam jedne noći htio poslati dvije tisuće Mađara, zapovjednik kojeg je imenovao Montecuccoli, odgovorio je da ih mogu poslati, ali ih bez pismenog naloga neće pustiti u tvrđavu. Kad sam to čuo, znao sam koji su mu planovi, pa sam i od toga odustao.

U međuvremenu se neprijatelj iz dana u dan sve više približavao, naši vojnici su „uništavali“ Međimurje. Provaljivali su u crkve, obeščašćivali žene, ali u borbu nitko nije ušao. Štoviše, umjesto da se brane, bez otpora su „bili izgubljeni“. Ovo je nečuveno!

Pedeset Turaka, naoružanih samo mačevima potjeralo je tristo pedeset Nijemaca iz jarka i i šanca, a mnoge od njih ubili. Samo jedan čovjek ispalio pušku, mač nitko nije izvukao. Činilo se da je Montecuccoli ljut, čak je rekao da će izreći strogu kaznu, no to je bila samo puka prijetnja.

Ali zašto da smetam Vašem Veličanstvu detaljnijim opisivanjem ove „sramotne stvari“? Na kraju krajeva pedeset Turaka je natjeralo u bijeg sve naše ljude iz jarka i šanca, a popevši se na zidine ne samo da su pobili mnoge Nijemce, već su ih toliko zbunili da su odmah napustili svoje položaje i dali se u neuredni bijeg prema mostu. A Turci su baš kroz ta mala vrata koja su uplašeni bjegunci ostavili otvorena, pohrlili u tvrđavu i svakog koga su tamo našli nemilosrdno su sasjekli.

Molim Vaša Svetost, razmotrite je li postojala dobra namjera u grofa Montecuccolija da zaštiti tvrđavu kad je bez mojega znanja sve pripremio tako da, potkopajući šančeve i bastione, na prvi znak neprijateljskog napada mogao je dići tvrđavu u zrak? (Kao što su bastioni dignuti u zrak, prije nego što se itko pokušao popeti na njih.) Dan prije okupacije tvrđave zapovjednik je, bez sumnje po naredbi grofa Montecuccolija, također naredio da se povuku iz tvrđave mojih stotinu vojnika koji su bili tamo stacionirani, kao što je rekao, ima dovoljno Nijemaca. Štoviše, kad je posljednje noći grof Batthyány zatražio da dvjesto njegovih vojnika pusti u tvrđavu, nije udovoljio njegovu zahtjevu. Možda su se bojali da bi mogli dulje zaštititi tvrđavu nego što je bilo poželjno.

Prošle godine svega je sto dvadeset Nijemaca i sto pedeset Mađara branilo tvrđavu od tri potpuno neočekivana i vrlo žestoka napada, nanoseći neprijatelju velike gubitke. Sada pak je tisuću devetsto vojnika i cijela ogromna vojska sramotno izgubila tvrđavu.

Zacijelo lijepa pomoć koja mi je „oduzela“ tvrđavu, uništila Međimurje, protjerala i ubila kmetove! Za mene su to velike stvari, ali me sve to ne boli toliko kao činjenica da su moji vojnici koji su toliko godina štitili ne samo Međimurje već i pokrajinu Vašeg Veličanstva, i Štajersku, protjerani iz svojih domova i prisiljeni da sa ženama i djecom bježe sa svojih ognjišta. Da i ne spominjem kako je ovime bačena mrlja i na čast oružja Vašeg Veličanstva.

Ovo su razlozi, Milostivi Gospodine, koji su me natjerali da požurim do Vašeg Veličanstva i saznam što sada učiniti? Moja imanja su opustošena, kmetovi raštrkani, sam, lišen svojih vojnika u uništenom, pustom Međimurju čija su vrata otvorena pred neprijateljem, koje sam s puno znoja i krvi sebe i svojih četrdeset godina branio protiv ogromne moći Osmanlija, a sada mi prijete propast od onih od kojih sam trebao iščekivati pomoć u koju sam polagao svo svoje povjerenje i nadu.

I koja je moja najveća bol: što nisam mogao služiti Vašem Veličanstvu, niti sam mogao koristiti kršćanstvu, a sada čekam naredbe Vašeg Veličanstva s ovim svojim mačem na boku.

U Beču, 17. srpnja 1664.

Ponizni i vječno vjerni podanik Vašeg Presvetog Veličanstva
Comes Nicolaus a Zrinyo

Summary

Nemo me impune lacesset – Sors bona nihil aliud. Life and Work of Nikola VII Zrinski (1620–1664)

Based on historiographic results and sources, the paper presents selected aspects of life and work of Nikola VII Zrinski (Čakovec, 3rd May 1620 – the Otok forest near Kuršanec, 18 November 1664). Included are however only the most essential information regarding his literary achievements and estates. The paper offers information relating to Zrinski's birth, childhood, education, family situation, as well as military and political career. During his career, he held the positions of: Hungarian royal groom (1628–1664); hereditary captain of Legrad and the entire region of Međimurje (1640–1664); imperial chamberlain (1637–1664); Croatian-Slavonian-Dalmatian ban (1647–1664); district prefect of Szalad and Somogy (1646–1664); and privy councillor (1659–1664); as well as leader of resistance against the Viennese absolutism. The text further tackles selected tributes to culture; links with the church; and the death of Nikola VII Zrinski; as well as identity issues. Enclosed are 20 selected letters by Nikola VII Zrinski, written between 1642 and 1664. Zrinski wrote one of these letters in the Croatian language, whilst 19 were for the first time translated into Croatian. The record of the conclusion of alliance of Wesselényi, Nádasdy and Nikola VII Zrinski, dated early autumn of 1663, which had earlier been considered the record of the alliance of Petar Zrinski, Wesselényi and Nádasdy; a part of Nikola Zrinski's argumentation relating to his quarrel with Montecucoli, commander of the imperial army, with regard to Novi Zrin of 1664; and Nikola Zrinski's memorandum to the Emperor and King Leopold of 1664 were translated into Croatian as well.

Keywords: Nikola VII Zrinski; Zrinski family; Croatian history; Hungarian history; 17th century; Early Modern Age.